

ਸਾਹਾ ਫੈਲੀ ਗਿਣਨ ਪੰਜ ਸਾਥੀਆਂ ਕੇ ਸਮਿਤ ਸੀ। ਰਾਮੋਹ ਸਾਡੇ ਫੈਲੀ-ਵੇਖਦਾ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸੀ—ਟਰਾਸਪੈਰਟ ਮੁਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਉਹ ਸਾਥੀ॥ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਰਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਤੀਸਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਦਾ ਚੁਪੈ ਕਰੋ ਜੇ ਲੇਹੇ ਦੀਆਂ ਖਾਕੀਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੀਡਰ ਹਨ, ਸਾਥੀ ਗੇ ਬੰਦਾ ਸੁਆਖੀ ਜੇ ਹਾਰਬਰ ਵਰਕਰ ਏਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਵਰਕਰਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਮਨਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਰਕਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਟੀ. ਜੇ. ਵਰਕਰੀਜ਼ ਵਰਟੇਕਾਈਕਰ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦਾ ਸੀਡਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵੀਰ ਕਾਨ ਭੁਕਰ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਦੇ ਮੁਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸਾਮਲ ਸਨ।

ਇਹ ਫੈਲੀਗ੍ਰੇਨ ਮੁਫ਼ਤ ਸਮਾਝ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਖੀਆਂ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਥੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਇਲਾਜ਼ੀ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾਂ ਵੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੀਚੀ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਦੱਸਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਵਖਣਾ ਰਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਉਹਨਾਂ ਹੈ ਕੀ ਢਾਂਟੀ ਤੇ ਬੇਚਾਰੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਮਸ਼ਿਲਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਟਰਕ ਜ਼ਨੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਹਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?

ਤੁਸੁ ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਿਤਰ ਹੈ। (ਸਾਡੇ ਦੇਵ, ਦੀਆਂ ਪਿਛੇ ਪਿਛੁ ਤਾਕਤਾਂ ਕਥ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਵਿਲ) ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਫੈਲੀਗ੍ਰੇਨ ਵਿਚ ਕਈ ਲਾਲਤ ਹਿੰਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਚ ਵੀ ਸੋਣਾ ਦਾ ਲਾਲਤ ਵੱਡ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਚ ਵੀ ਸੋਣਾ ਦਾ ਲਾਲਤ ਵੱਡ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਉਹ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰਤ ਸੇ ਭੁਲ ਪਾਤੀਆਂ ਸਾਂਟਾਂ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ, ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਲੋਕ ਕਿਵੇਂ ਅਮਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਵਿਲ ਹੋ ਹਨ ਵਖਣਾ ਭਰੂੰ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਇਸ ਗਲ ਵੀ ਸੋਣਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਹਿਆਂ। ਇਸ ਗਲ ਵੀ ਸਾਡੇ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਇਕਠੇ ਹੋ ਗਏ।

ਪਾਸਪੈਰਟ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੀਜ਼ਾ ਵੀ। ਸਾਥੀ ਹਿੰਦਿਰ ਵੀ ਮੁਫ਼ਤ ਨਾਲ ਫੋਟੀਆਂ

ਪਾਤ੍ਰਮ ਤੋਂ ਮਾਸਕੇ ਤਕ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਮੇਟੀਆਂ ਮੁਫ਼ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਬਾਈ ਕਹਿ ਕੇ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਪਾਇਮ ਹਵਾਈ ਅਤੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰਲਸ ਟਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੜੀ ਤੋਂ ਟੱਕੇ ਤੇ ਬਕਲਾਂ ਦੇਖੀਆਂ। ਹੀਨ ਦੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਹਮਣੇ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਇਸ ਮਿਹਿਆਂ ਵਿਚ ਸਟਕ ਰਹ ਹਨ। ਇਹ ਪਿਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਕਾ ਕੇ ਦੱਸੀ ਦੇ ਵਿਚੁਪ ਵਰਤ ਗਏ ਹਨ। ਨੁਕਸਾਨ ਤੁਹਾਡਾ ਦੇਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜਹਾਜ਼ ਨੇ ਉਤੀਅਲ ਸੁਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚੁਣੌਤ ਦਾਖੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰਸਾਲੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਿਲ ਗਏ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਜੋ ਨਾਬਤਾ ਸਾਡੇ ਇਤਾਂ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੋਰਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਨਾਬਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖਾਣਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਝਲਕ ਰੋਟੀ, ਕੋਕ, ਮਖਣ, ਮੀਟ, ਸੂਸ, ਚਾਅ, ਕਾਢੀ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚਕਰ ਵਿਚ ਪੇ ਕਾਏ ਕਿ ਕੀ ਖਾਓਵੇਂ ਕੀ ਭਾਵੀਏ।

ਕਰਮੀ ਦੀ ਮੌਜੀਅਤ, ਬਟਨ ਦਬ ਅਤੇ ਕੁਰਚੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਬਟਨ ਦਬਾਉ ਤੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਰਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਰਮੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਫਰੇ ਕਵਲ ਸ਼ੇਡ ਤਾਂ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦੇ ਮੌਜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਪੜ੍ਹੇ ਪਤੇ ਸਿਗਰਟ ਦਾ ਕਸ ਵੀ ਲਾਲੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਆਪਣੇ ਹੱਠ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਜਾਇਦਾ ਵੀ ਲੈਂਦੇ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਪਣਾ ਸਫਰ ਤੇ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਉਪਰ ਦੀ ਉਪਰ ਉਡਦਾ ਸਟਾਂਸ ਨੂੰ ਚਾਰਦਾ, ਪਗਤੀਆਂ ਦਾਖੀਆਂ ਚੁਟੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਉਡਦਾ ਚਲਾ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਵਧਦਾ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਹੋਣਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿਵੇਂ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਫੇਦ ਕਪਾਹ ਦੇ ਚੇਰ ਬਖਰ ਰਖ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਬਲਦ ਹੀ ਬਲਦ ਸੀ ਜਿਸ

ਮੌਜੀ ਨਾਬਤਾ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵੀ। ਇਹ ਘੋਲਿਊਸ਼ਨ 62 ਸੱਫੀਆਂ

ਵਰਤਾ ਕਿ ਇਹ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਿਤ ਮਾਰਕਨੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਖ ਧਧਕਾ ਨਾਲ ਹੈ। ਜੇਤੁਂ ਸੁਚਿਤ ਹੈ।

ਜਾਂ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਕਾਹੇਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿਹਵਾ ਸਮਝਤਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਅਥਵਾ ਜੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਹਮਣੇ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਇਸ ਸਟਕ ਰਹ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਲੀ ਨੰਗੀ ਦੇ ਸਾਥ ਕਿ ਮਾਰਕਸੀਆਂ ਦੀ ਕਲਤੀ ਅਕਾਲੀ ਸਮਝੇਤੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਆਵੀ ਹੈ।

ਉਸਤਾਨ ਬੇਦ ਕਰੋ।

ਤੁਹਾਡੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਛੁਲ ਸਹੀਕਾਰ ਕਰਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਹਨ। ਹੁਕਿਮਨ ਸੁਰਮੀਤ ਅਤੇ ਰਾਮ ਕਿਵਾਨ ਕਲੋਕੀਆਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਲਤੀ ਕਾਰਨ ਹਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਲੀ ਨੰਗੀ ਦੇ ਸਾਥ ਕਿ ਮਾਰਕਸੀਆਂ ਦੀ ਕਲਤੀ ਅਕਾਲੀ ਸਮਝੇਤੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਆਵੀ ਹੈ।

ਜੇ ਕਵ ਪਿਆਨ ਕੋਡ ਰੇ ਲਿਆ ਉਂਦਾ ਹੈ।

1. ਤੁਹਾਡੀ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੱਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨੀਤ ਭਾਵਤ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਸੇ ਹੈ ਸਹੀ ਸਮਝੇ।

2. ਤੁਸੀਂ ਉਪਰ ਵਾਲ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਲੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹ ਸੰਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੋ। ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਉਸ ਸਾਹਮਣੇ ਲੜ੍ਹੇ ਕਰੋ। ਜੇ ਅਖੀਰ ਲੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲੜ੍ਹੇ ਆਪਣੇ ਸੰਭਾਵੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੜ੍ਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਆਮ ਲੋਕ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਰਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਦਨਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

3. ਸਨਾਤੀ ਅਤੇ ਵਾਲ ਸਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਵਧ ਦੇਵੇ। ਹਰ ਸਨਾਤੀ ਵਾਲ ਸਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਵਰਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਦਨਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

4. ਸਿਥੇ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੌਜੀ ਬਣੋ ਕਿ ਸੁਭਾਤ ਸੁਭਾਤ ਦੀ ਦੁਸੀ ਪਾਰਟੀ ਉਸਦਾ ਭਲਕੇ ਸਮਰਥਨ ਕਰੋ। ਵਿਚੋਂ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਆਪ ਦੀ ਉਥੋਂ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗੀ।

5. ਦੂਜੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕਾਲ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾ ਕਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖਤਮ ਘਰਨ ਲਈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਚੁਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੋ ਕਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਵਿਚੁਪ ਵਿਚ ਲੜ੍ਹੇ ਹੋਵੇਗੀ।

ਆਸਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ, ਪਿੰਡ ਨਾਰਮੇਸ਼ਨ।

ਜੇਸ (ਹੋ) ਉਹ ਸਾਡੇ ਹਵਾਈ ਅਤੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਦੋ ਕਾਰਾਂ ਤਿਆਰ ਖੜੀਆਂ ਸਨ। (ਚਲਾ)

ਸਰਦੀ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ.....

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਹਾਂ, ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਹਦਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤ੍ਰੇ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਸਰਦੀ ਨੇ ਕੁਝ ਆਪਣਾ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਬਰਫ ਪੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘੜੇ ਦੇ ਮੰਦਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸਰਦੀ ਨੇ ਮੌਹ ਮੇਤੇ ਲਿਆਂ ਤੇ ਦਿਰ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੇਹਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਕਾਰ ਵਿਚ ਥੱਠੇ ਤਾਂ ਸਰਦੀ ਪਰ ਲਾ ਕੇ ਭਰ ਗਈ। ਪਰ ਜਿਧਰ ਨਾਲ ਰੁਕਾਓ ਬਰਫ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੀਨੇਤੇ ਦਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਦੀਜਾਪਿਵੀਸਿਜਿਵੇਂ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸਟੱਟ ਦੁਧ ਧੋਤੀਆਂ ਮਖਮਲੀ ਚਾਦਰਾਂ ਵਿਡਾ ਰਖਿਆਂ ਹੋਏ, ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਦੇਵਾਈਆਂ ਬਲੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਥੋਂ ਬਰਫ ਦਾ ਨਾਂਕ ਨਿਕਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਦਾ। ਬਰਫ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਥੀਨਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ, ਰਾਵਦ ਗ਼ਬਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਨਾਂਕ 'ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕਾਰਾਂ ਪਾਸਕੇ ਬਹਿਰ ਵਲ ਛੁਨਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਯਕਾ-ਯਕ ਸਾਬੀ ਯਾਕੂਨਿਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਗਲਾ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ਰਤ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਬੀ ਹੋਈ। ਦਿਸ ਲਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੋਹੀ ਜਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਹੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ

ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਦਸ਼ਟਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਾਢੀ ਲੁਭਦ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਗਰੜ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਬੀ ਭਾਰਤ ਆ ਸਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਹਿ ਚਕੇ ਸਨ। ਉਹ ਹੁਣ ਇਥੇ ਕੰਮਤਾਰੀ ਵਿਗਾਗ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਖਾ ਬਚੇ ਚੇਖੀ ਵਾਕਡੀਆਂ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸ ਰਹੇ ਸਨ-ਚਿਹਨ ਗੈਰਕੀ ਸਰਦੀਟ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਗੈਰਕੀ ਦਾ ਬੁਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਨ੍ਹਾਂ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਮਾਸਕੇ ਦਿਤਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਖੋ ਲੋਕ ਮੱਡੀਆਂ ਫੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਦੀ ਕੇਵਲੀ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ। ਛੁਟੀ ਦੇ ਇਨ ਲੋਕ ਸੋਕ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਸਕੇ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅਜੇ ਜੰਮਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਪੁਛਿਆ ਮੱਡੀਆਂ ਫੜਨ ਦਾ ਲਸੰਸ ਲੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੁਆਥ ਮਿਲਿਆ ਕੇਵਲੀ ਲਸੰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕ ਸੋਕ ਫਰਮਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੱਡੀਆਂ ਫੜਦੇ ਹਨ, ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੌਜਾ ਉਡਾਂਦੇ ਹਨ। "ਇਹ ਵੀ ਖੁਸ਼....."

ਸਾਬੀ ਗਰ ਟੋਕਦੇ ਹੋਏ ਸਾਬੀ ਨੇ ਕਿਧਾ—“ਜੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਦੀ ਲੁਭਦ ਉਠ ਦੇ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹਿਰਾਵਾਲ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ।”

ਅਸੀਂ ਕਿਧਾ “ਜੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਜੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਅੰਜੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਂਡੀ ਸਨ ਮਿਲਦੇ।” ਨਾਲੋਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਲਾਇਆ ਅਸੀਂ ਆ ਗਏ। “ਮੈਂ ਤੋਂ ਉਸੀ ਮੌਜੀ ਜੇ ਮੁਹੱਜੇ ਯਾਰ ਮੌਂ ਆਏ,”

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਰਫਬਾਰੀ ਕਾਰਨ ਅੰਦਰ ਗਰੀਨ ਦਰਖਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪਤੇ ਸਥ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਭਿੰਡ ਵੀ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗ ਹੀ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਸੰਤ-ਰੁਤ ਕੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਬਖਬਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਰਾਹ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕ਷ ਛਲੋਣੀ ਤੋਂ ਲਾਲ ਢੂਕੇ ਵੱਖੇ। ਅਸੀਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ “ਇਹ ਲਾਲ ਢੂਕੇ ਕਿਉਂ ਲਾਲ ਵਾਏ ਹਨ।”

ਸਾਬੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ : “ਪੰਜ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਛਰ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇਨ (ਜਿਹੜਾ ਵਿਧਾਨ 1936 ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ) ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਛੁਟੀ ਹੁਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਤਿੰਨ ਟੀਕੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਖਾਣ-ਪੀਠ ਦੀਆਂ ਥੀਗੇ ਦੇ ਕੋਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸ਼ਹ ਕਾਰਬਾਰ, ਫੇਕਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਦਫਤਰ ਬੈਂਦ ਰਹਿਣਗੇ।”

ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਮਾਸਕੇ ਲਾਲੇ ਲਾਲੇ ਹੋ ਗਿਆ, ਰੁਤ ਨੂੰ ਤੋਂ ਮਾਸਕੇ ਸਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਹਿਰ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਬਲਦਾ)

ਬੇਲਦੇ ਹਨ

ਮੰਕੜੇ ਪਰਕਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਬਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨੈਬਨਲ ਸੈਂਪਲ ਸਰਕੇ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਕੜੇ ਇਸ ਦਾ ਛੀਡਾ ਛੀਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਬਮ ਦੇ ਬੀਂਦੀ ਤੋਂ ਕੀਤੇ ਗਿਆਂ ਮੰਚੀ ਦਾਖਲੇ ਕਰਨ ਪਰ ਇਸ ਸਰਵੇ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ, ਦਸਿਆ ਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿਣਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਵਾਨਾ ਖਰਚ ਇਕ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਘਰ ਹੈ 1952 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਤਨਾਸਬ ਵੱਡੇ ਵਿਚ ਲਗ ਛਾ ਅਸੀਂ ਫੀ ਸਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਦੀ ਇਹ ਤਸਵੀਰ 1963-64 ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਬਮਾਂ ਦੀ “ਵਿਉਂਤਰੀਵਾਂ” ਕਾਂਦੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਜਹੀ ਸੀ ਦਾ ਸਿਲ-ਸਹਾ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਉਂਤਰੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਲਾਬਲੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸ ਬੜੀ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਂਦਾ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਬਮ ਲੋਗਾਂ ਵੀ ਭਰਕੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ਗਾਲ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ?

ਆਰਥ ਮੌਦਹਾਲੀ ਤੋਂ ਨਿਸਾਤ

-ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜੁਝਾਰ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਆਖਰ ਸਾਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਇਕ ਹੜੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅਗੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕੀਆਂ ਵੱਡੇ ਫਾਟਕ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਅਦੂਰ ਦਾ ਪਥ ਹੋ ਗਏ। ੬ ਮੰਚਲ ਬਿਲਡਿੰਗ ੬੦੦ ਕਮਰੇ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਿਸਤਰਾ, ਮੇਜ਼ ਭੁਰਸੀ, ਟੋਲੀਫੋਨ, ਰੋਡੀਓ, ਹਰ ਦਾਲਾਨ ਵਿਚ ਟੈਲੀਵੀਜਨ ਸੈਟ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਖੋਲ ਕੁਦਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲ; ਸਟਾਲ; ਬੋਵਿੰਗ ਥਾਪ, ਕਪੜ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਪੰਥੀ, ਲੈਟਰ ਬਥਸ ਤੇ ਡਿਸਪੋਰੀ, ਟਾਕਟਰ। ਤੁਸੀਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਨਾ ਸਾਨਾਦਾਰ ਸੀ ਇਹ ਹੋਟਲ।

ਕਮਰੇ ਅਲਾਟ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਡਾ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰੈਰਿ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਾਮਾਨ ਰਖ ਕੇ ਇਕ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪੜੇ ਹੋ ਗਏ, ਬਣ ਦਿਵਾਇਆ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਤੀਜੀ ਮੰਚ ਤੇ ਸੀ; ਇਹ ਸੀ ਸਿਫਟ, ਜੋ ਕੁਝ ਸੋਕੰਡਾ ਵਿਚ ਹੋਠ ਹੋਠ ਤੋਂ ਉਤੇ ਅਤੇ ਉਤੇ ਤੋਂ ਹੋਠ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਾਮਾਨ ਰਖਿਆ। ਮੇਜ਼ ਤੇ ਇਕ ਹਾਈਅਟ ਨਾਮਾ ਪਿਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਟੋਕਿਟੋਨ ਨੰਬਰ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਪੜ ਸਾਫ਼ ਕਰਵਾਉਣੇ ਹੋਣ, ਸੱਤੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੋਵੇ, ਪੇਂਘ ਬਣਵਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੀਜ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਕੰਪ ਵਿਚ ਲਗੀ ਘੰਟੀ ਵਸਾਉਣੇ ਟੋਟਰ ਆ ਸਾਡੀ-ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਕਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮੇਜ਼ ਦੀ ਦਰਬਾਰੀ ਤੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਆਰਡ, ਲਾਟੋ, ਸਟੋ ਕਾਰਾਜ, ਟਾਈਲ, ਨੈਟ ਬੁਕ, ਪਿਸਲ ਆਦਿ

ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਮੇਜ਼ ਤੇ ਮਿਨਰਲ ਦਾਟਰ, ਲੈਮਨ ਵੀਆਂ ਬੌਤਲਾਂ, ਚਾਬੀ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਜਗ, ਦੋ ਗਲਾਸ ਇਕ ਤੁਸ਼ਟਰੀ ਵਿਚ ਪਈ ਸਨ। ਟਰਲ ਤੇ ਗਲੀਰਾ ਵਿੱਛਿਆ ਸੀ। ਗਰੈਕੇ ਦਾਰ ਬਿਸਤਰਾ ਮਿਤ ਗਿਆ। ਮਖਮਲੀ ਪਰਦਾ ਰੁਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਤਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਰੇ ਬਰਦ ਤੇ ਚਲਦੇ ਖੇਲ-ਬੁਦ ਰਹੇ ਸਨ।

ਤਿਨ ਹੜੀਆਂ ਸਨ, ਅਕਾਲ ਪਰੋਗਾਮ ਹੜੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਏ ਆਪਣੇ ਭਾਨੂਤੀ ਰੰਗ ਦੇ ਅਸੀਂ ਸੰਗੀਅਤ ਬਹਿਰੀਆਂ

ਵਰਗੇ ਬਣੇ ਗਏ। ਬੂਟ ਤੇ ਸੂਟ ਅਤੇ ਗਰਮ ਕੋਟ ਤੇ ਗਰਮ ਟੋਪ ਪਾ ਲਏ। ਸਾਥੀ ਸਿਮਰਨੇਂ ਨੇ ਕਿਹਾ: “ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਗਰਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਰਦੀ ਕਿਥ ਰਹੇਗੀ।”

ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੁਝਾਰ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੋਂ ਸਰਦੀ ਕਿਥੇ ਰਹੀਂਦੀ ਹੈ?

ਇਸ ਇਕ ਹੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਸਾਲ ਹੋਟਲ ਦੀ ਇਕ ਆਪਣੀ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਭਾਨੂਤੀ ਸਾ। ਇਥੇ ਰਕਤ-ਬੇਦਕਤ ਸਾਡੀ ਹਰ ਲੱਤ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਮਰੇ ਦੀ ਵੇਰਵੇ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਖੁਆਣ

ਵਾਲੀਆਂ ਵੇਟਰਾਂ ਭਕ ਅਤੇ ਮੇਨੋਨਟ ਦੀ ਸਿੰਨੀ ਹੀ ਭਾਰੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਹੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਦ ਜਦੁ ਬੋਲੀ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸਾਰਿਆਂ ਇਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਉਜੇ ਦੀ ਕਾਲ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਇੰਟਰ ਪਰੈਟਰ ਦੀ ਮਰਦ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲਾਂਦਾ।

ਸਾਡੇ ਭੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨੇ ਮਾਸਕੋ, ਲੈਨਿਨਗਰਾਡ, ਹਾਲਕਾਗਾਰਾਡ, ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਿਹਚਕ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਨਾਤੀ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਭਾਜਿਕਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੇ ਸੰਭੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹਿਸਾਰ ਵੱਡੀ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਨੇੜੇ ਦਾ ਦੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਨੇੜੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫੇਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਏਸੀਆ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਸ਼ਾਲੀ ਮੁਹੱਦੀਆਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਸਿੰਜਾਈ ਲਈ ਪਾਣੀ ਪਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

ਅਮਰੀਕੀ ਇਜਾਰੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪਾਨ ਉੱਤੇ ਦਬਾਅ

ਬਰਾਮਦਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ

ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਉੱਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਬਰਾਮਦਾਂ ਲਈ ਜਾਪਾਨੀ ਆਰਥਕ ਤਾਜ਼ਗਾਹਾਂ ਦੇ ਸੁਹਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੱਧੇ ਚੰਡੀਆਂ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਇਕ ਤਾਜ਼ਾ ਕੋਬਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਤਜਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਰਮ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਸੁਭਾਗ ਬਾਬੇ ਟੋਕੀਓ ਵਿਚ ਦੇ ਇਹ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਥਤ ਦੀ ਇਹ ਵੀਕ ਅਮੀਸ਼ਾਪਾਨਾਫਿਵਾਅਮਰੀਕੀਸ਼ਾਪਾਨਾਤੰਪੀ ਨੀਦੇਰਹਵਿਲ ਅਖੀਰੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾਇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕ ਪਤੀਨਿਧ ਮੱਡਲ ਨੇ ਇਹ ਤਜਾਰੀ ਪਥ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਕਰਾਇਤੀ ਉਪਾਂ, ਪੱਤੇ ਦੇ ਸਾਮਾਨ, ਕੰਪੂਟਿੰਗ ਮਹੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸਾਜ਼-ਸਾਮਾਨ, ਵੱਡ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਜੋਨੋਟਰ, ਹਾਡਾਈ ਭਾਗਾਂ ਤੇ ਰਾਡਾਨ

ਬਚਾਉਵਾਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦਬਾਅ

ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਿਹਾਇਤਾਂ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਨੇ

ਅਮਰੀਕਨਾਂ
ਨੂੰ
ਖਾਲੀ ਹੱਥ
ਪਰਤਣਾ
ਪਿਆ

ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਰੀਬਨ ਅਮਰੀਕੀ ਭਾਲੂਰ ਅਤੇ ਪਰਮਾਣੂ ਛਤਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਕ ਵੱਡੀ ਆਰਥਕ ਤਾਜ਼ਗਾਹ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵੱਜੋਂ ਜਾਪਾਨ ਰੁਤਬੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ।” ਇਹਨਾਂ ਹਲਕਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ “ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਜਾਪਾਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਰਥਕ ਸਬੰਧ ਲਈ ਲਾਹੌਵੰਦ ਸਿਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।”

ਜਾਪਾਨੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਬੱਚੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਗ ਨਾਲ ਇਸ ਦਬਾਅ ਦੀ ਨਿਹੇਂ ਕੀਤੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵੱਜੋਂ ਮੈਨੋਨੀ ਨੇ ਇਸ ਗਲਬਾਤ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਰਿਸਟੀਕੋਨ ਨੂੰ ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਤਜਾਰਤ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ “ਸੰਪਰਨ ਜੇਗ ਦਾ ਐਸਾਨ” ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ। ਜਿਥਾਂ

ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭਲਾਰ-

ਵਾਸ਼ਗੋਗਰਾਡ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਰੇਲ ਗਈ ਵਿਚ 24 ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੇਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਸਾਕੇ ਵੇਖਦ ਦਾ ਮੇਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਕਈ ਮੁਕਤੂਰ ਕੌਂਦਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਸਨ। ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਲਾਲ ਛੰਡੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂ ਦੇ ਸਨ।

ਵੇਲਗਾਗਰਾਡ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਸਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਉਥੋਂ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਸਵਰ ਤਾਸਕੇਦ ਲਈ ਰਾਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਰਾਵਾਈ ਜਣਾਵੇਂ ਨੂੰ ਤਾਬਕੰਦ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰਾਸਟੋਂ ਰਾਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤੇਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਪਿਲੀ ਵਾਰ ਸਰਦੀ ਦਾ ਮੁਕਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਦੇਰੇ ਵਿਚ ਸਾਬੀ ਐਗਰਬਦਾਨੇਡ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਨ ਜੋ ਕਿ

ਕਰੇਗੀ।

ਇਹ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੁਆਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਨਾਮ ਸੰਿਧ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪਰਦਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਜਨਸੰਘ ਇਸ ਸੁਆਲ ਤੇ ਉਕਟੀ ਖੱਪਗੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਕਗਪਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਸੱਟ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਅਵਸ਼ ਹੀ ਹੇਠਲਾ ਮਾਰਫਤ।

ਬੜੇ ਹੀ ਪੁੱਥ ਵਿਲ, ਠੰਮੇ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਮਿਹਨਸਾਰ ਸਨ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਡੜੀਆਂ ਸ਼ਾਤੀਆਂ ਖਾਸ ਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਥੋੜੇ ਕਰਦੇ ਹੋ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਇਕਰਸਥੀ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਗਏ, ਸਥਾਨਕ ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਵਿਚਤ ਅਦਲੀਆਂ ਕੀਤੀ। ਆਮ ਸੇਵੀਅਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹੋਏ ਵਧ ਸਨਮਾਨ, ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਦੇ।

ਤਾਬਕੰਹ, ਜੋ ਕਿ ਉਤੇਰੇ ਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜਪਾਨੀ ਹੈ, ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕਪਤਾ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਮੁਕਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਿਯਮਿਤ ਅਹੰਤਾਂ ਹਨ। ਤੁੰ ਬਨਾਉਣ,

ਕਤਨ, ਕਪਤਾ ਬਨਾਉਣ, ਧਾਈ, ਸ਼ਾਈ, ਢਪਾਈ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਪਤਾ ਬਾਨ ਬਣ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਕਲ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿਚ 1800 ਲੜਕੀਆਂ ਵਿਚੋਂ 1200 ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗਾਣੇ ਵੀ ਸਣਾਏ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਨ੍ਹਿੱਤ ਦੀ ਵਿਖਾਇਆ। ਲੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਾਲ ਪੂਛੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤੇ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਤਧਾਨ ਮੱਤਤੀ ਹੈ, ਰਾਸਕਪੂਰ ਕੇ ਗਾਣੇ ਅਡ ਲਗਤੇ ਹੈਂ, ਭਾਰਤ ਕ ਨਾਰ ਗਾਣੇ ਹਮੋਂ ਪਿਆਰੇ ਲਗਤੇ ਹੈਂ—ਆਦਿ।

ਜੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਗਏ ਤੁਂ ਉਥੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਕਿ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਲੜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਹਿਮ ਸੀਸੈਸ ਲਿਖ ਕੇ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮਾਸਕੇ, ਲੇਨਿਨ ਗਾਂਡੀ, ਵਾਲੋਂ ਗਾਰਾਡ ਵਿਚ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਅੰਨਿਹੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਿਲ ਜੋ ਵਖ ਵਖ ਜਨੀ-ਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਟੇਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਹੋਏ ਵੇਖਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਵੀ

ਆਸ ਵਿਨ ਨਿਯਤ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਟਾਸਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਓ ਤੇ (੬) ਟਾਸਲ ਦੀ ਵਾਢੀ ਤੇ ਸਫਲ ਦਾ ਪੁਰਾ ਪੁਰਾ ਤੁਰੀਕਾਠਡ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ। ਦੂਜੀ ਤੇ ਤੀਜੀ ਟਾਸਲ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਹੈ। ਕਾਰਹਾਈ ਕਰਨੀ ਪੇਂਦੀ ਹੈ। ਅਵਸ਼ਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਦੇ ਟਾਸਲਾਂ ਦੇ ਚਕਰ ਲਈ 800 ਰੁਪੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਟਾਸਲਾਂ ਦੇ ਚਕਰਾਂ ਲਈ 440 ਰੁਪੇ ਦੇ ਖਰਚ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਦੇ ਟਾਸਲਾਂ 660 ਥੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਧਰ ਚੰਗੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਉਜ਼ਬੇਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਤਾਜਿਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਖਾਣੇ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਨਾਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਗਾਂਧੀ ਕੀ ਕਰੀਬੀ ਸਮਝਦ ਹਨ। ਰਿਰਚਰ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਸੁਆਗਤ ਹਿੰਦ-ਰਸ ਮਿਤਰਕਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦ ਪਤਧਾਨ ਹੈਂਦਾ ਨ ਕੀਤਾ। ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਗਲ ਨੇ ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਸੁਆਗਤ ਭਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ। ਫੈਕਟਰੀ ਬਾਰੇ ਦਸਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਸਾਨੂੰ ਗਾਣੇ ਪਥ ਕੀਤਾ। ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨ ਸਾਨੂੰ ਵਤਕਗਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਹੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਦੂਜਾਂ ਸਹਲਤਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ, ਸਿਰਨਾ ਵਿਚ ਹਸੈਪਤਾਲ, ਚੇਕ-ਕਾਨ, ਸਨਮਾ, ਸੀਏਟਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹਲਤਾਂ ਬਾਮਲ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੫

“ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ”

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਸੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਾਲ ਸਿਹਤੇ ਵੱਡੇ ਰੱਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਉਸਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੀ ਸਭ ਥੂੰਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਝੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸੋਵੀਅਤ ਯ਼ੂਨੀਅਨ ਨੇ ਸਾਡੀ ਟਾਟਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਮਰੀਕੀ ਪੈਨਾਂ ਦੇ ਕਾਂਕ ਦੇ ਛਕੇ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਵੀ ਬੇਬਾਰੇ ਪਕਾਂਦ ਸਾਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁ-ਭਾਰਤ ਮਿਲਤਾ ਦੀ ਮਹਿਕ ਵੀਡਲ ਵਾਲਾ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਉਤਸਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਥੂੰਪ ਆਪਣੇ ਪੇਤਾਂ ਤੇ ਪੜਾ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮਝੁਕਾਬ ਉਠ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸੰਪੀਅਂ ਤੇ ਸਮੁੱਢੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਕਾਲ ਦਾ ਹਥ ਆ ਕੇ ਹੀ ਪੜੀ ਲਕਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਯ਼ੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮਿਲਤਾ ਦਾ ਜ਼ਲ੍ਹਾ ਕਿੰਨਾ ਛੁੱਧਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਲੋਨਿਗਰਾਡ ਵਿਚ ਅਕਤੂਬਰ ਮਿਲੀਆਂ ਵੇਖਣ ਗਏ। ਸੋਨੀਕੰਡੇਂ ਨਾਂ ਸਾਡੀ ਭਾਡ ਭੁਲ ਵਿਖਾ ਚੁਕੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦਸ਼ਿਆ ਕਿ ਪੇਤਾਂ ਪੜੀ ਪੜਾਂ ਦੇ ਪਲਾਂਟ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸਈ ਛਾਡ ਗਿਆ ਰੋਇਆ ਹੈ।

ਲੈਨਿਨਗਰਾਡ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਲੈਕਟਰੋ ਸੀਨ ਪਲਾਂਟ ਵਾਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਬਿਨੀਂ ਮੈਂਬਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਅਸੀਂ ਵੈਨੇ ਉਥੋਂ ਰੂਸੀ ਸੰਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਛੁਡਾ ਕੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਡਪਟੀ ਹੋਂਡ ਅਣ ਵੀ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ, ਜੋ ਇਸ ਟੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਉਥੋਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਨਵੀਂ ਵਰ ਵਿਚ ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਪਿਛੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਾਸਕੇ ਦਾ ਪਸਾ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਸ਼ਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹਟਨਾਕਾਰ ਦੇ ਇਲੈਕਟਰਨਿਕੀ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਸੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਸ਼ਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਵਾਟ ਵਿਸਲੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋਤੀ ਹੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਵਾਟ ਵਿਸਲੀ ਪੇਣਾ ਕਰਨ ਲੋਗੇ। ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਵਾਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਸ਼ਿਆ ਕਿ ਸੋਵੀਅਤ ਯ਼ੂਨੀਅਨ ਨਾਲ ਕੇਂਝ ਲੱਖੇ ਵਿਚ ਸਾਂਝੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਈਂ ਵੀ ਪੱਧਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਿਤ ਉਸਾਰਦ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਵਿਚ ਨਾਲੀਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਸੀ।

ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਜਦੀ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਨਕੀਨ ਕਿਸ ਦੀ ਮਹਿਨੀ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਟੈਕਟਰੀ ਦਾ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵਿਖਾ। ਇਥੋਂ ਵੱਡਾ ਭਾਡ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਆਪਣਾ ਹੁਨਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਟਰੋਨੀਂਗ ਹਾਸਲ

ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਪੈਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਹੈ। ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇ ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸੇਲੜਕੇ ਲੱਭਕੀਆਂ ਚੰਗੀ ਸਿਖਲਾਈ ਮੈਂ ਕ ਆਪਣਾ ਹੁਨਰ ਵਧਾ ਕੇ ਦੱਸੇ ਗਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਡਾਂਗਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦੱਖਲ ਹੋਏ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਮੋਟੇ ਤੱਥੇ ਰੂਸੀ ਟੀਚਰ ਨੇ ਸਾਡੀ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇਂਦੀ ਰੂਸੀ ਭਾਈ ਭਾਈ। ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਥੇ ਤੇ ਵਿਡਾਂਗਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।

‘ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ’ ਅਰਜਨ ਕੀ ‘ਮੇਂ ਟੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਗਏ। ਇਹ ਮਹੀਨੇ ਟੂਲਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਮੋਟਰਾਂ ਤੇ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਦੁਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਖਾਨਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਦਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਲਈ ਵੀ ਜੇ ਸੇ ਮੱਕੇਮਲ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਉਹ ਮਾਲ ਵੀ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਜੇ ਅਜ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟੈਕਟਰੀ ਵੀ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਵੀਂ ਮਹੀਨੀਤੀ ਫਿਟ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਹੋਵਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਉਹ ਤੇ ਮੰਜ਼ੂਲ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਕਮਰੇ ਸਨ, ਆਰਾਮ ਦਾ ਪਟਾ, ਸਾਮਾਨ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਖਾਣ ਦੇ ਮੌਜੂਦ ਉਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੌਮੀ ਬੁਲਾਂ ਸੁਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ ਸੀ। ਰੱਖ ਰੱਖ ਟੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਮੜ੍ਹਦੂਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਲੱਹਸਪੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਾਈਆਂ ਹੀ ਮੜ੍ਹਦੂਆਂ ਕੇ ਕੇਵਲ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ।

ਲੈਨਿਨਗਰਾਡ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਰੋਚਰ ਅਰੋਚਰ (ਉਹ ਸਮੁੰਦਰੀ ਬੋਡਾ ਜਿਸ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਬਗਾਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਕਰੀਮਕੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਮੱਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਤਕਲਾਈਆਂ ਦਾ ਸਾਬ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਵੇਖਣ ਗਏ। ਬੋਡੇ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਆਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਾਡਾ ਇਸ ਲਈ ਗਾਰਦਿਕ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਸਾਂ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਮੜ੍ਹਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚ ਸੰਭਾਵ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਭਾਰਤੀ ਮੜ੍ਹਦੂਰ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨਾਂ ਨਾਲ ਹਾਂ” (੧ ਵਾ)

ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਮੁਲਾਕਾਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਇਕਤਰਤਾ

ਮਾਡੀਹਾਤਾ ੮ ਮਾਰਚ — ਪੰਜਾਬ ਭੀਵੇਲਪਮੈਂਟ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਸਰਵਿਸਿਲ ਫੇਰੋਬਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਡੀਹਾਤਾ ਬਾਤਕ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਹੇਵ ਇਕਤਰਤਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵਿਲੋਂ ਬੀ. ਓ. ਓ. ਮਾਡੀਹਾਤਾ ਦੀ ਪਾਣਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਲਾਕ ਦੇ ਅਗੋਬਾਤਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੀਵੀਂ ਕਾਬੀ। ਜਿਸ

ਲੜਾਈ ਵਿਤੁਪ ਕਿੰਨੀ ਘੁੜਾ
ਅਤੇ ਲਕਾਈਆਂ ਦੋਹਾ ਕਰਨ ਲਾਲ
ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਤੁਪ ਕਿੰਨਾ ਗੁਸਾ ਹੈ, ਉਹ
ਚਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ
ਭਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ
ਵਿਚ ਭਾਰੀਖੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਥਾਂ ਕਰਨ ਲਾਲ
ਸਿਹਤੀਆਂ ਵਿਲਮ੍ਬੀ ਭਕੀਆਂ ਹਨ
ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਪਰਤਾਵ
ਨਾਲ ਵਿਣਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ
ਸੋਵੀਅਤ ਲੋਕ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਸੰਗ ਪ੍ਰਤੀ
ਛੇਡੀ ਪਿੰਡਾ ਰਖਦੇ ਹਨ — ਤੁਸੀਂ
ਉਤੇ ਨੀਪੇਕੀਅਤ ਦਾ ਹਮਲਾ,
ਕੁਰਬਾਹੀ ਤੋਂ ਸਾਡੀਤੁ ਪਰਥੋਪ ਦੇ
ਅਤਿਆਵਾਰ, ਮੋਲਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਧੋਪ
ਦੀਆਂ ਕਰਨ੍ਹਾਂ, ਧਿਨਕਲਾਬ ਤੋਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਲੱਕੜੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਆਜ਼ਾਦੀ
ਦੀ ਸਹੋਦਰੀ ਵਿਚ ਪੱਧੀਓ ਹੇਠ
ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ, ਫਾਸੀ
ਦਾਤਿਹਿਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ
ਛਲਕਾਂ ਵਿਰੋਪ, ਵੱਲਗੋਗਰਾਵ (ਸ਼ਕਾਇਨ
ਗਰਾਵ) ਦੀ ਭਵਾਹੀ ਤੋਂ ਨਾਲ-ਨਿਰਮਾਲ
ਅਤੇ ਸੋਵੀਅਤ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਹੀਆਂ ਵਿਚਾ
ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਨੁਨਾਇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ
ਦਾ।

ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ
ਕਬਰਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ
ਜੋਤਾਂ — ਭਾਵੋਂ ਵਿਚ ਪਾਸਕੇ ਵਿਚ
ਹਨ ਸਾਂ ਪਾਸਕੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ — ਤੋਂ
ਜਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਲਾਈਨਾਂ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਟੁਟਦੀਆਂ। ਭਾਵੋਂ
ਕਰਮਿਲਨ ਵਿਚ ਬਾਮਰੀ ਸੇਨਿਕਸ਼ੀਵੀ
ਨੌਜਵਾਨ ਸੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸਾਂ
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ।

ਸੇਨਿਕਸ਼ੀਵੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਡਾ
ਕਾਰੋਬ ਜਾਰੀ (ਅਥਰਸਤਾਨ) ਸਿਥੇ
ਲਖਾਂ ਲੋਕ ਦੁਹਨਾਂ ਵਾਏ ਸਨ,
ਕੁਰਬਾਗਰਾਵ ਦਾ ਫਾਲਕ ਫਾਈਟਰ
(ਬਹੀਦਾ ਦੀ ਸੋਤ) — ਸਿਥੇ
ਨੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕਮੋਲ ਦੇ
ਵਾਲੀਅਤ ਸਵੇਰੇ ਨੇ ਵੱਲ ਤੋਂ ਰਾਤ

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—

ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ.....

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਦੇ ਨੇ ਵੱਲ ਤਕ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ),
ਅਤਸਨ ਕੀ ਜੇ ਵੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਵੈਕਟਰੀ
ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੇ ਮੱਲਦੂਸ਼ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ
ਉਸਿਆਂ ਮੱਲਦੂਸ਼ (ਵਿਚ ਨੇਸ਼ਨਾਨ
ਨੂੰ ਨਾਲ ਸਲਦੇ ਸਲਦੇ ਬਹੀਦ
ਹੋ ਕਰਦੇ ਸਨ) ਆਦਿ ਸਥਾਨ ਵੇਖਕੇ
ਹਰ ਆਦਮੀ ਹਤਿਆਇਆਂ ਵਿਚੁਪ ਗੁਸੇ
ਨਾਲ ਨਾਲ ਲਾਲ ਪੀਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਬਹਾਈ ਮੱਲਦੂਸ਼
ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਕੁਝ, ਕਿਵੇਂ ਭੁਲ ਸਕਦੇ ਹਨ
ਆਪਣੇ ਇਹਨਾਂ ਸਹੀਂ ਨੂੰ ਸਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਦਕਾ ਸੋਨ ਉਕ ਸਿਰ ਉਚਾ
ਕਰ ਕੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਲੁਟਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਅਤੇ
ਅਕਲ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਖਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ,
ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਗਵਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦਰਸਾਉ
ਹਿ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਵੀ
ਗਿਸਪਿਲਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰ
ਸਕਦਾ।

ਸੋਲ ਸਕਿਊਰਟੀ ਤੇ ਬਹਾਈ ਦੀ
ਦੀਕੀਨ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਹਰ
ਕੋਈ ਦੇਂਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤਹਾਲਾ ਹੈ।

ਇਹ ਤਾਕ ਹਰਨਕ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ
ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾ
ਕੋਲ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਵਾਲੀਆਂ
ਨੂੰ ਨਾਲੀ ਚੁਡਿਆਂ ਦੇ ਚੁੱਗ ਤੋਂ
ਵਾਲਿਆਂ ਸਤਾਇਨ — ਗਰਾਵ
(ਵਾਲਗੋਗਰਾਵ) ਵਿਚ ਚੁਪੇ ਚੁਪੇ ਲਈ
ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਮਾਰਾਂ ਤੋਂ ਦੁਕਾਨਾਂ
ਦੀਆਂ ਪੇਤੀਆਂ, ਲਾਈਆਂ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ
ਤਕ ਵਿਚ ਨੁਜੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਾਇਆ
ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਨਾ
ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤੋਂ ਅਜ ਭਾਰੀ ਥੋੜ੍ਹੇ
ਕੁਝ ਹੋ ਗੇ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ

ਉਮਲਿਆਂ ਦੇਂਦੇ ਜੋ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨੀ
ਪਈ ਅਤੇ ਜੋ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ, ਸੋਵੀਅਤ
ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਢਾਤੀ ਤੋਂ ਬਾਂ ਮੈਲੂਦ
ਕਬਰਸਤਾਨ, ਅਣਜਾਣੇ ਪਹੀਂਦਾਂ ਦੇ
ਮੱਲਦੂਸ਼ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਖ ਪਹੀਂਦੀ
ਦੀਆਂ ਜਗਦੀਆਂ ਜੇਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਕੇ
ਹਿਲਦੀ ਹਿਲਦੀ ਵਿਚੁਪ ਨੂੰ ਮਾਰ
ਕਲਾਇਆ ਤੇ ਬਤਿਲਨ ਤੋਂ ਵਿਸੇ ਦਾ
ਭੁਲ ਸਾ ਤੁਕਾਇਆ, ਅਸੀਂ ਪੁਕਾਰ
ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਵੱਡੀ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਲਾ!
ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੇਕਟ ਵਿਚ ਦੇਂਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇ,
ਕਿਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਲਾਲ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਤੀ,
ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਰਾ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਤਕੀ,
ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੈਡ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਰਾ, ਕਿਸੇ
ਦਾ ਪਿਤਾ ਮਾਰ੍ਹ ਜੰਗ ਦੀ ਨਾਰਦ ਨਾ
ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਗੁੜੀ ਨੂੰ ਸਾਡਨ
ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਾ ਰਹੇ।

ਹੀਰੋਬੀਆ ਤੇ ਨਾਗਾਸਾਕੀ ਨੂੰ
ਕੋਣ ਕੁਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਅਮ-
ਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੇ ਜੋਗ ਦੇ ਅੰਤਰ
ਵਿਚਾਰ ਕੀਏ ਹੋਏ ਬੀਂਕੁਲ ਲੈ ਕੇ
ਕੀਲਤਾਮ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੀਂਕੁਲਨਾਮੀ
ਭਗਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ
ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਮਾਰ ਕੱਲਾਵਾ।
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੇਸਲਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ
ਬਾਵਜੂਦ ਹੀ ਜੋ ਮੱਲਦੂਸ਼ ਅਸੀਂ ਵੀਅਤ-
ਨਾਮੀ ਭਗਵਾਂ ਦੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ
ਉਗੀ ਕੁਝ ਸਾਲ ਦੇ ਹਨ।

ਤੇਜ਼ੀ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ
ਅਮਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ
ਰੋਲ ਨੂੰ ਸਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।
ਪਿਛਾਂ ਵਿਸ਼-ਲੜਾਈਵਿਕਸੋਵੀਅਤ

ਉਮਲਿਆਂ ਦੇਂਦੇ ਜੋ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨੀ
ਪਈ ਅਤੇ ਜੋ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ, ਸੋਵੀਅਤ
ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਢਾਤੀ ਤੋਂ ਬਾਂ ਮੈਲੂਦ
ਕਬਰਸਤਾਨ, ਅਣਜਾਣੇ ਪਹੀਂਦਾਂ ਦੇ
ਮੱਲਦੂਸ਼ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲਖ ਪਹੀਂਦੀ

ਦੀਆਂ ਜਗਦੀਆਂ ਜੇਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਕੇ
ਹਿਲਦੀ ਹਿਲਦੀ ਵਿਚੁਪ ਨੂੰ ਮਾਰ
ਕਲਾਇਆ ਤੇ ਬਤਿਲਨ ਤੋਂ ਵਿਸੇ ਦਾ
ਭੁਲ ਸਾ ਤੁਕਾਇਆ, ਅਸੀਂ ਪੁਕਾਰ
ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਵੱਡੀ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਲਾ!

ਪੁਲਸ ਤੋਂ ਹਿਸਦਾਰ ੧੦੦.
ਬਹਾਈ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਪਸੱਤੇਲ ਕਿਥੋਂ
ਆਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਲਸੇਸ ਹੋਰ ਕਿਸੇ
ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਦਿੱਤ ਮੁਕਦਮਾ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ
ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਕਤੂਬ ਸੂਰਸਤਾਨ
ਦੇ ਕੁਝ ਬਿਸੁ ਕਥੋਰ ਗੁਪਤਾ ਦੇ ਅਦਾ-
ਤੁ ਵਿਚ ਚਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ
ਜਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਤ ਵਿਚ ਹੋਰਾਹੀ
ਭਕਿਆ ਇਨਕਲਾਬ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ।
ਬਿਸੁ ਕਥੋਰ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ
ਵਿਚ ਪੁਲਸ ਕਪਤਾਨ ਬੀਅਤਰ ਤੇ
ਇਲਾਜ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਤਲ
ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਥ ਵੀ ਅਤੇ ਵਿਸੇ
ਕਾਰਨ ਪੁਲਸ ਨੇ ਅਸੀਂ ਤੱਕ ਉਸ ਵਸੀਲੇ
ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ
(ਬਚੀ ਦੇਂਦੇ ਸਦਾ ੬)

ਉਹ ਖਾਣਾ ਖਾਏ, ਭਾਨਸ ਵੀ ਕਰਦੇ,
ਕਿਧਾ ਵੀ ਪਾਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਡੀ
ਖਤਮ ਹੋਈ। ਸਾਲਾ ਵਿਚ ਭੈਂਕੜੇ
ਕਰਵੀ ਦੀਉਨ ਨਿਕਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸਾਡੀ ਜੀ
ਮੇਦਾਤ ਵਿਚ ਆ ਕੁਝੇ ਬੇਨੇ ਵਿਚੋਂ
ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਕਾਰੁੱਪ ਦੀ ਗਿਆ।
ਵਿਚ ਕੁਝੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਥ ਕੇ ਆਪਣੇ
ਗਾਰੂ ਵਿਚ ਬਾਲਕਰਿਲਾਗਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਡੇ
ਪੁਲਸਾ ਕੀ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਗੁਰੀਜ਼ਾਂ
ਹੋ ਕਿਹੜ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕਾਲੇ
ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ
ਵਿਚ ਨੇਸ਼ਨਾਨ ਮੇਲ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਤੇ
ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਰੂਸੀ ਜਿੰਹੜੀ ਸਦੀ ਹਾਂ ਤੇ
ਸੀਰ ਦੇ ਵਿਚੁਪ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਅਮਰ
ਕਾਰੁੱਪ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਅਮਰ
ਦੀ ਘੁੜੀ ਦੀਅਕ ਬੈਜ਼ੁਹੁੰਦੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ
ਹੋਏ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ
ਜਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਥਤ ਵਿਚੁਪ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ
ਅਮਰ ਕਾਰੁੱਪ ਕੀਤੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਮਰਾਜ
ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਮਲੀਆਮੁਟ ਕਰਾਨੇ
ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦਨੀਆਂ,
ਵਿਚ ਅਮਰ ਕਾਰੁੱਪ ਕਰਾਂਗ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ--੨

ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ਸੀ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਅਮਨ-ਪਸੰਦੀ ਤੇ ਛਾਰਤ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਜੇ ਕਥ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਖਾਂ ਤੇ ਰੇਖਨੀ ਪਾਇਆ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਡੱਲੀਗੋਸ਼ਨ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ, ਰੇਲ ਗਤੀਆਂ ਵਿਚ, ਹਾਥਾਈ ਜਹਾਜਾਂ, ਹੱਟਲਾਂ ਤੇ ਮੱਲਦੂਟਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਦੁਖ ਮੁਹੱਲਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਫਲੋਂ ਵਿਚ ਦੀ ਮੱਲਦੂਟਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟਬਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਵਾਕਫੀਅਤ ਰਾਸ਼ਨ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਟਰੇਕ ਯੂਨੀਅਨ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਾਹਿਗੁਣਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ, ਵਖ ਵਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਤੇ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨਲ, ਗਕਟਰਾਂ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਤੇ ਕਥੀ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਪਾਰਟੀ ਸਾਂਗੀਫ ਦੇ ਅਨੁਕੋਤੀਆਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਕੇ ਕਰਿਮਲਿਨ ਵਿਚ ਬਹੀਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਲੁਕੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੈਨਿਨ ਮਿਊਨਿਕਲ ਵਿਚ ਮਿਸਤਾਂਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ, ਰੇਲਕਲ ਸੁਰਤ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਇਤਿ-ਹਾਸ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇ ਲੈਨਿਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਰੈਲ ਤੇ ਰੇਖਨੀ ਪਾਈ।

ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਸੋਲ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਮਈ ਦਿਨ ਦੀ ਪਰੋਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਕਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਥੇ ਟਰੇਟਿਕ ਦੇਨੀ ਚਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੜਕ ਕਰਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉੱਥੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਟਰੇਟਿਕ ਇਕ ਤਰਫਾ ਹੈ। ਲੋਗਾਂ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਂਝ ਲਈ ਅੰਡਰ-ਗਰਾਉਂਡ ਰਾਹ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਆਰਥਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦਾ ਪਕਾ ਪਵਿਲਿਅਨ ਵੀ ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੇਲ੍ਹਾਂ ਗਠਰਾਨਾਂ ਦਾ ਸੋਂਘ ਪਵਿਲਿਅਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਨਾਅਤਵਾਰ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ

ਇਹਾਂ ਵਿਚ ਟੈਲੀ ਹੋਈ ਇਹ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਖ ਵਖ ਗਠਰਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਕਥੀ ਦਿਨ ਲਗ ਜਾਣ। ਸਨਾਅਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਾਈਕਲ, ਸਕਟਰ, ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਉਥੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ।

ਤਾਕਟਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ, ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਕਟ, ਸੁਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਸਤਰੀ ਜਿਹੜੇ ਰਾਕਟ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਸਭਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ, ਜਿਹੜੇ ਪਲਾਤ ਸਹਾਜਾਂ ਵਿਚ ਤਰੇਸ਼ਕੋਡਾ, ਗਾਹਾਰਿਨ ਤੇ ਇਸ ਪਲਾਤ ਯਾਤਰੀ ਉਡ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਚੰਨੌਤ ਝੋਡਾ ਗਡਣ ਵਾਲੇ, ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਕਟਾਂ ਦੇ ਨਮਨੇ ਉਥੇ ਪਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਾਂਦੀ, ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਸੌਂਕੇ, ਕਿਵੇਂ ਪੇਰਾਸੂਟ ਵਰਤੇ ਸਨ ਆਖਿ ਸਭ ਗਥਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਪ੍ਰਾਤ ਯਾਤਰੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੇਲ ਪੇਰਾਸੂਟ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੈਮਰਾ ਹੈ।

ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਟੈਸ਼ਨ ਬੇਲਾਂ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਜੇਦੇ ਦੇਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੱਸੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵੇਖਣ ਵਾਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਬਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਿਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੱਦਾ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿਡੇਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਦੁਸੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵੇਖਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਦੀ ਮੁਸਕਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਅਤੇ ਇਹ ਸੀ ਸਰਕਲਰ ਸਿਨੇਮਾ। ਅਸੀਂ ਗੋਲ ਸਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਖਲੋ ਗਏ। ਹਨੇਰਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਲਮ ਚਲਣੀ ਲੁਚੁ ਹੋ ਗਈ। ਟਿਲਮ ਵਖ ਵਖ ਗਠਰਾਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੀ, ਜੇ ਹਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਖੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਫਿਲਮ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਖਦੇ, ਕਦੇ ਸਜੇ, ਕਦੇ ਖੜ੍ਹ ਅਤੇ ਕਦੇ ਪਿਛੇ ਹਨ। ਯਕਾ ਯਕ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨੇਜ਼ਾਮਾਨ ਨੇ ਗੋਲਾ ਸੁਣਿਆ। ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੂਜਾ ਨੋਜੂਦਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਢੱਕਨ ਵੀ ਕੋਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਟਿਲਮ ਖਲੋ ਕੇ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ--੮

ਜਿਥੇ ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ

ਮਾਸਕੇ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਆਸੀਂ ਕੌਰਕੀ ਪਿੰਡ ਵੇਖਣ ਗਏ ਜਿਥੇ ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਤੇ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਇਹ ਗਾਲ ਦਰਨਡ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਝੱਡੇ ਸਾਗਰੀਵਾਰ ਦਾ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਇਸ ਥਾਂ ਠਹਿਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਮਹਲ ਵਿਚ ਟੇਕੀਫੇਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਸਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵੱਲ ਸੰਪਰਕ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਲਾਕਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਰਕੀ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ। ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਜਿਸ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬੇਠੇ ਸਨ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਲ ਦੀ ਇਕ ਨੁਕਰ ਵਿਚ ਛੱਡੀ ਜਿਹੀ ਦਿਮਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸਾਦਾ ਜਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ—ਏਨੇ ਸਾਦਾ ਕਿ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਮਹਲ ਮਿਉਨੀਅਮ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਖਾਂ ਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਆਸੀਂ ਕੌਰਕੀ ਵੇਖਦੇ

ਸਾਰੇ ਸਾਂ, ਸਾਡੇ ਸਾਬੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ੀਦੇ ਸਾਬੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਸਾਨੂੰ ਮੜ੍ਹਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਖਾਉਂ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਲਕੜੀ ਦੇ ਬਲੋਂ ਮਕਾਨ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਸੁਦਾ ਫਲੈਟ ਸੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਤੇ ਨਵੇਂ ਫਲੈਟ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸਾਰੇ ਸਨ। ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਰਸੀ ਸਾਬੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਸੀਂ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਕਾਲੋਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਗਲ ਪਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਮਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੇ।

ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੇਠ ਸਨ (ਅਜ ਕਲ ਇਕ ਤੇਲੀਗੋਬਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਦੇਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ) ਆਖਰ ਬੇਲ ਪਟੇ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਹੋਣੀ ਹੈ? ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਮੜ੍ਹਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਚੁਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਫਲੈਟਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹਨਾਂ ਸਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸੋਵੀਅਤ ਬਹਿਰੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮੜ੍ਹਦੂਰ, ਬਚੂ, ਭਾਕਟਰ, ਇੰਡੀਨੀਅਰ, ਪਰੋਸਰ ਸਭ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਕੜੀ ਦੇ ਬਲੋਂ ਮਕਾਨਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ—ਬਿਸਲੀ, ਪਾਣੀ, ਗੀਸ ਤੇ ਹੋਰ—ਉਸ ਟੇਕੀਫੇਨ ਵਿਚ ਹਨ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਅੰਧਰ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਫਲੈਟਾਂ ਵਾਗ ਵੀ ਕਰਮ ਹਨ। ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਸੱਠ ਟੀ ਸਥੀ ਆਵਾਜ਼ੀ ਦੇ ਮਿਲ ਚੁਕੇ ਹਨ।

ਮਾਸਕੇ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਾਲੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਫਲੈਟ ਉਸਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਮਨਸੂਬ ਅਧੀਨ ਨਵੇਂ ਮਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਲਖ ਲੀਹ ਹੋਜ਼ਾਰ ਨਵੇਂ ਫਲੈਟ ਬਣਨਗੇ ਅਤੇ ਜਾਰ ਲਖ ਹੋਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਫਲੈਟਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਪੇਂਡੀ ਮੈਜ਼ਲਾ ਮਕਾਨ ਦੀ ਬਣਨਗੇ। ਨਵੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਰਿਹਾਇਗੀ ਮਕਾਨ, ਨਰਸਰੀਆਂ, ਸਕਲ, ਕਿੰਡਰਕਾਰਨ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਬਾਕਥਾਨੇ, ਹਸਪਤਾਲ ਤੇ ਜੂਸੇ ਸਾਰੇ ਅਦਾਰੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਨਵੇਂ ਪਲੇਨ ਅਧੀਨ ਮਾਸਕੇ ਦੇ 17 ਥੀ ਥਾਂ 29 ਲਿੱਲ ਹੋਣਗੇ। 1500 ਦੇ ਲਕੜਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਦਾਰੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਨਾਅਤੀ ਅਦਾਰੇ ਦਾ ਤਿਕਰ ਮੌਜੂਦ ਅਤੇ ਬਾਹੋਂ ਦਾ ਕਥਾਂਗਾ। (ਚਲਦਾ)

ਸਿਨੇਮਾ, ਬੀਏਟਰ ਤੇ ਲੋਕ

- ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ -

ਕਰਿਮਲਿਨ ਵਿਚ ਆਸੀਂ ਪੈਲੇਸ ਆਫ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਵੇਖਣ ਲਈ ਵੀ ਗਏ। ਇਹ ਪੈਲੇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਕੀਓਂ ਕਾਂਗਰਸ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਾਲ ਬੁੜ ਕੇ ਬਹੁਪੰਦਿਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਬੜੀ ਸੁੱਦਰ ਸੀ ਉਹ ਇਮਾਰਤ। ਗਲ ਵਿਚ ਅਠ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਬੀਏਟਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਬੀਏਟਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਲੜਕੀ ਥੇਹੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਟੀਆਂ ਤੇ ਟੋਪ ਮਮਾਂ ਕਰਦਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੌਰਤਾਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਏਨਾ ਚਿਆਦਾ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਥਾਂ ਹੀ ਭਲੀ। ਸੋਚਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸੌ, ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਸੀਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਥਾਂ ਕਟੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਹੋਗਾ ਮਾਫ਼ਕਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਰਕੁਡਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਪੁਲਸ ਦੇ ਵੱਖਣ ਤਕ ਨੇੜਤ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਗਾ ਮਾਫ਼ਕ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਂਦਿਆ, ਨਾ ਧਕੇ ਪਏ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੇਥ ਕਟੀ ਗਈ। ਸਿਨੇਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀਟੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਲਦੀਆਂ। ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦਾ ਨਾ ਹੀ ਬਹਿੰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸੀਟ ਖਾਲੀ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਕਾਨੁਨਾਂ ਮਿਆਂ ਤੇ ਹਾਲ ਤਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁੰਜ ਉਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਉਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। “ਪਹਾੜੀ ਲੜਕੀ” ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਰਵੀ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਮੈਵਰ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ

ਕੁਝ ਵੀ ਹਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ—ਪਤੇ ਬੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਦਰਖਤ ਬੁਢਾਂ ਨਾਲ ਲਦੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬਾਗ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਹਰਿਆਹਲ ਦਾ ਲੋਕ ਬੀਏਟਰ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਜ਼ਾ ਮਾਣਦੇ ਸਨ।

ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲਾਂ ਤੇ ਬੀਏਟਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿਗਰਟ ਨਹੀਂ ਪੀ ਸਕਦਾ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਵੀ। ਸਿਗਰਟ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦਲਾਨਾਂ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਂ ਰੈਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਵੇਂ ਮਜ਼ਾਕਨ ਆਪਣੇ ਸਾਬੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਗਰਟ ਪੀਡਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਿਨੇਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬੰਦ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਚੌਰੀ ਚੌਰੀ, ਦਾਅ ਲਾ ਕੇ ਕਥ ਲਾ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਸੀ ਸਾਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਧਰ ਚੌਰੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਪੁਲਸ ਆ ਜਾਵਗੀ, ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅਗ ਲਗਣ ਦੇ ਖਤਰੋਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਰਖਣੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਸਖਤ ਮਨਾ ਹੈ।

ਕਥ ਵੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬੀਏਟਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੋ ਕਿ ਇਕ ਸਟਰੀਟ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਬਾਲਸੋਈ ਬੀਏਟਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵੈਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬੀਏਟਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋ ਤਕਨੀਕ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੇਲੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਕਹੇ ਨਿੜ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਰੀ ਕਗਾਡੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਮਜ਼ਾ ਉਠਾਉਣਾ ਕੁਝ ਘਟ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ। (ਚਲਦਾ)

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੧੦

ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਟੈਲੀਵੀਏਨ

ਸਰਕਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕ੍ਰਿਚਮੰ ਅਸੀਂ
ਵੇਖੋ ਉਹ ਵੀ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।
ਸੋਵੀਅਤ ਬਰੇ ਸਰਕਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਦਾ ਲੈ ਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਲਵੇ। ਸਰਕਸ
ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ
ਬਲਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ
ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਧੋੜੇ ਜਹੇ
ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ
ਜੇਥਾਂ ਸਾਡ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਇਥੋਂ ਤੱਤ
ਇਕ ਉਸਦੀ ਘੜੀ ਵੀ ਲਾਹ ਲਈ।
ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ
ਉਸਦੀ ਘੜੀ ਕਿਥੋਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸਦੀ
ਜੇਥ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਸੀ ਉਹ ਦੇ
ਦਿਤਾ।

ਸਰਕਸ ਵਿਚ ਮਸਥਿਆਂ ਦਾ
ਪਾਰਦ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੜੇ
ਮਜ਼ਬਾਤ ਅਤੇ ਉਧੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ।
ਸਿਧਾਣੇ ਹੋਏ ਜਾਨਵਰ ਕਮਾਲ ਦਾ
ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਧੋੜੇ ਸੁਆਰ
ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੋਡ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ
ਵੀ ਕਮਾਲ ਸੀ।

ਅੜੇ ਇਹ ਪਨੋਰਮਾ ਕਿਸ ਦੀ
ਚੁੜਾਈ ਕੇਵਲ ਤੇਰਾਂ ਫੁਰ ਤੇ ਉਚਾਈ
ਪੇਂਦਰਾਂ ਫੁਰ ਸੀ, ਵਿਡ ਵਿਡੋਪਣਾਂ ਦੀ
ਲਤਾਈ (ਨਿਪੋਲੀਅਨ ਦੀ ਫੌਜੀ ਚੁੜਾਈ)
ਮੁਰਡਾਂ (ਪੱਟਿੰਗ) ਦੁਕਾਰਾ ਵਿਖਾਈ
ਗਈ ਸੀ, ਕਮਾਲ ਤੱਤਨੀਕ ਨਾਲ

ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਸੱਤਦੇ
ਮਕਾਨ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਹੋ ਰਹੀ ਲੜਾਈ
ਕਰਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਤਕ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕੋਈ
ਧੋੜੇ ਤੋਂ ਡਿਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਡਿਗ ਕੈ
ਹੇਠਾਂ ਪਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਦਾਸਲਾ ਤੇਰਾਂ
ਫੁਰ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਵਿਕਾਲ ਮੇਦਾਨ ਲਗਿਆ, ਇਕ ਫੁਰ ਤਕ
ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਲਾਮਖੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ।
ਫੌਜਾਂ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ
ਖੜੀਆਂ ਦਿਸ਼ਟਨੀਆਂ। ਤੁਸੀਂ ਫੌਜਾਂ
ਨਿਪੋਲੀਅਨ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਮਕਾਬਲਾ
ਕਰਦੀਆਂ ਤੇ ਵਖੇ ਵਖ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇ
ਵਧਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ।
ਨਿਪੋਲੀਅਨ ਦਾ ਹੈਡਕਲਾਰਟਰ ਵੀ
ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਫੌਜੀ ਮਿਲਿਓਲੀਅਮ ਵਿਚ ਵੀ ਲੜਾਈ ਦਾ
ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸੀਨ ਪੇਸ਼
ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ
ਮਾਸਕੇ ਯਹੀਵਰਸਿਟੀ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਨਾ
ਹੀ ਲਮ੍ਬਾ ਯਹੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ,
ਅਸੀਂ ਮਾਸਕੇ ਯਹੀਵਰਸਿਟੀ ਤੇ ਉਸਦਾ
ਕੱਦ-ਕਾਰ ਕੁਝ ਢਾਸਲ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ
ਵੇਖਿਆ। ਏਨੀ ਉਗੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ ਕਿ
ਆਬਦੀ ਚੰਡੀ ਸਾਲਾ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ
ਵਿਠੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਵੀਹ ਹੋਗਾਰ
ਵਿਹਿਆਰਥੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ
ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ਬਾਕੀ ਦੇਖੋ ਸਟਾਂ 5)]

ਦੀ ਖਾਸ ਟਰੋਨਿੰਗ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਟਰੋਨਿੰਗ ਦੇਰਾਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਸਾਇਣ
ਸਨਾਅਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੱਸਾਰ 300
ਮਾਰਕ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਗੀ.....”
ਉਸੇ ਦਿਨ ਆਈਰਿਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ
ਨੂੰ ਕਿਹਾ : “ਮੈਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ
ਕਰਾਂਗੀ।” ਪਤੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਤੀ
ਕੰਮ ਇਹ ਸੀ : “ਤੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਤਾਂ
ਠੀਕ ਹੈ ? ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦਮ
ਨਵਾਂ ਕਿਤਾਬ ਅਪਨਾ ਉਣ ਦਾ ਬਿਆਲ
ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ; ਅਤੇ ਉਹ
ਦੀ ਰਸਾਇਣ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ
ਕਿਤਾਬ” ਪਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਬਰਟ ਆਪਣੇ
ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਬਾਇਮ ਰਹੀ। ਅੱਤੇ ਇਹ
ਪਤੀ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਣਾ
ਪਿਆ। ਮਾਂ ਹੁਣ ਇਕ ਰਸਾਇਣਕ
ਮਾਹਰ ਬਣਨ ਚਲੀ ਸੀ।

ਹੁਣ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਹ ਇਕ
ਵਧੀਆ ਮੁੜਦਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹ
ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਫੈਸਲਾ
ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਹੀ ਸੀ। ਅੱਤੇ
ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਈਰਿਨ ਦਾ
ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ, ‘ਉਹ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ
ਤੋਂ ਸੰਤੁ਷ਟ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸੰਭਵ
ਹੈ, ਉਹ ਮੁਰੈ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹਥ ਵੱਡਾ ਉਂਦਾ
ਹੈ। ਸੁਕਰਦਾਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਘਰ ਵਾਪਸ
ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਫਲੈਟ ਦੇ
ਛਰਮ ਸੀਸੇ ਵਾਂਗ ਸਾਫ਼ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।’

ਹਰ ਸਵੇਤ, ਕਾਰਖਾਨੇ ਦਾ ਇਕ
ਬਸ ਆਈਰਿਨ ਅੱਤੇ ਉਸ ਫਟਗੀਆਂ
ਵੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣਕ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ
ਦੇ ਸਕੂਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ
ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ
ਨੂੰ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿੱਕਰਕਾਰਨ ਅੱਤੇ
ਬਚੇ-ਪਾਲਣ ਘਰ ਵਿਚ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ

(ਸਫ਼ਾ 2 ਦੀ ਬਾਤ)

ਲੰਬੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿੰਡਿਗਿਟੀ ਵਿਚ
ਸਾਬੀ ਨਵਤੇਜ ਸੰਿਘ ਦੇ ਸਪੁਤਰਵਿਦਿਆ
ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗਈ ਹੋਈ ਹਨ।
ਖਾਹਬ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ
ਮੁਕਾਬਾਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਪਰ ਇਕ
ਪੰਜਾਬੀ ਲੜਕੀ ਜੋ ਉਸ ਪੁੰਜੀਵਡਸਿਟੀ
ਵਿਚ ਪੜਦੀ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਮਿਠਲ ਲਈ
ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਅੱਤੇ ਅਕਾਬ ਨਾਲ ਗਲਾਂ ਕਰਦਾ
ਹੋਇਆ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ
ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਇਸ ਦੀ
ਉਚਾਈ 533 ਮੀਟਰ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਉੱਤੇ
ਲਗ ਬੁਡੇ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ
ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਉਚਾਈ 537
ਮੀਟਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਜੇ
ਸਿਫ਼ਟ ਦੁਆਰਾ ਦਰਮਿਆਨ ਹੀ ਪੁਸ਼ੇ
ਸਾਂ, ਇਹ ਸਤਵੀਂ ਮੰਡਲ ਸੀ, 337
ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਇਥੋਂ ਮਾਸਕੇ
ਦਾ ਨੜਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਏਤਾ ਮਰਾ
ਆਇਆ। ਬਿਲਕੁਝ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ
ਹਵਾਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਨੜਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ
ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਠੰਡ ਏਨੀ ਸੀ ਕਿ
ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਾਣ ਦਾ ਸ਼ਬਾਲ ਹੀ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਠਦਾ। ਅਜੇ ਇਥੋਂ ਕੇਡਲ
ਚਾਰ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੀ ਵਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
1969 ਤੱਕ ਪੰਜ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜਾਣਗੇ।
ਇਸ ਟੈਕਾਡੀਜਨ ਦਾ ਕੁਝ ਵਾਤਨ 80
ਹਵਾਰ ਟਨ ਹੈ, 25 ਹਵਾਰ ਟਨ ਜਮੀਨ
ਵਿਚ 7ਤੇ 35 ਹਵਾਰ ਟਨ ਜਮੀਨ ਤੋਂ
ਉਪਰ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸਤਵੀਂ ਅਕਾਬ
ਉਸਟੋਰਾਂ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੋਣਾਂ ਤੋਂ
ਉਪਰ ਖਾਲਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਚਲਦਾ)

ਮੇਰੀ ਮਾਸਕੋ ਯਾਤਰਾ-੧੧

ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹਨਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦਾ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ
ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਵੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ
ਹਾਊਸ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਸਾਡੀ ਕੋਈ
ਤਲਾਬੀ ਆਇ ਨਾ ਲਈ ਗਈ ਜਿਵੇਂ
ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਖਦੇ ਸਮੇਂ
ਲਈ ਗਈ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਵੀ ਵਖ ਵਖ
ਗਠਨਾਂ ਵਲੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸੈਂਚੱਤੇ
ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹਿ ਗਏ । ਸਾਥੀ
ਕੋਸ਼ਿਗਿਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਆਗ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੈਠੇ
ਹੋਏ ਸਨ । ਬਜਟ ਸੀ—ਸਾਮਰਾਜੀ
ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਨਕੇਲ ਪਾਊਣ ਲਈ, ਅਮਨ
ਲਈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਡਲਾਈ ਲਈ,
ਸਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਆਂ ਦੀ ਗੁੰਜੇ
ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪ ਵੀ ਅਪਣੀ

ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਬਚੇ
ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਮੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ
ਗਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ
ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ
ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁਨਰ ਸਿਖਦੇ ਹਨ —
ਸਿਨੇਮਾ ਤੇ ਫੋਟੋ ਗਤਾਫ਼ੀ ਬਾਰੇ ਹੁਨਰ,
ਪਥੇ ਬਣਾਉਣ, ਸਹਾਜਾਂ ਦੇ ਡੀਜ਼ਾਈਨ
ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਭਾਨਸ, ਗੀਡਾਂ ਖੇਡਾਂ
ਦਾ ਹੁਨਰ ਆਇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੁਨਰ ।
ਜਿਹੜਾ ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪ ਅਸੀਂ ਵਿਦਿਆ
ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਚੱਗ ਖੇਡ ਦਾ ਮੈਦਾਨ
ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਬਰਫਬਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ
ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ
ਲਾਓ ਕਿ ਜੋ ਬਚੇ ਨਰਸਰੀਆਂ, ਕਿੰਡਿਆਂ

ਗਾਰਡਨਾਂ ਵਿਚ ਪਛ ਕੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ
ਮੁਢਤ ਵਿਦਿਆ ਲੈਕੇ ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪਾਂ
ਵਿਚ ਹੁਨਰ ਸਿਖ ਕੇ ਢੱਡੇ ਹੋਣਗੇ ।
ਚਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੱਡੀਂ
ਹਾਸਲ ਕਰਨਗੇ ਨਾਲ ਹੀ ਟੋਕਨੀਕਲ
ਸਕੂਲ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ
ਹੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ
ਹੋਵੇਗਾ । ਪਿਛੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਵਾਲਗਾ
ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਾਲਗਾ ਗਰਾਂਡ ਵਿਚ
ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਮੌਜਾਨੇ ਦਾ
ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ
ਇਕ ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪ ਖੋਲਿਆ ਗਿਆ
ਹੈ । ਜੇ ਕਿ ਇਕ ਸੁਗਾਤ ਹੈ । ਇਹ
ਕੋਈ 6000 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਵਿਚ
ਹੋਵੇਗਾ ।

18 ਮਾਰਚ 1959

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੧੨

ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੌਣ ਹਨ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ -

ਇੱਕ ਬਾਪ ਸਾਡੀ ਸੂਝੀ ਲੈਨਿਨ ਹਿੱਲ ਤੇ ਲੈ ਗਏ ਹੋਣ। ਹੋਣ ਮਾਸਕੇ ਦਰਿਆ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨੈਸ਼ਨਾਨ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਢਾਉਤੀਆਂ ਜਾਂ ਰੋਕੀਆਂ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਇਲਿਆਂ ਤੇ ਹੋਣ ਚਿਤਦੇ। ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੀ ਖੱਬ ਤਮਾਸਾ ਹੈ। ਲੈਨਿਨ ਹਿੱਲ ਤੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਮਾਸਕੇ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬੁਹੁਤ ਹੀ ਸੁਦਰ ਲਗਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੰਫਲ ਹੋਇਆ ? ਨਿਸਰੇ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਸਾਡੀ ਲੈਨਿਨ ਵਰਗੇ ਦਰਾਂ ਰਸੀ ਲੀਡਰ ਜਿਸ ਨੇ ਬੜੇ ਨਾਚਰ ਮੇਤਾਂ ਤੇ ਪਾਰਦੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਕਵਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਾ।

ਮੀਟਿੰਗ • ਮਾਸਕੇ ਦੇ ਥੇ, ਮਾਸਕੇ ਵੇਖਣਾ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁਲੋ। ਸਟੋਰਨ ਦੇ ਘੋਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਡ ਕੋਥਿਕ ਦੀ ਟਿਕਟ ਲੇਣਾ ਨਾ ਭੁਕ੍ਤ ਜਾਂ ਪੰਜ ਕੇਪਕ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਓ। ਇਸ ਤ੍ਰ੍ਯਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਫਾਟਕ ਛੀਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹਿ ਸਾਫ਼ਗੇ ਅਤੇ ਟਿਕਟ ਪਲੇਟਟਾਰਮ ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਉਤਰ ਸਕੋ। ਪੰਜ ਕੇਪਕ ਪਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾਓ। ਜਿਹੜਾ ਪਟਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਖੱਲ ਜਾਓ। ਤੁਸੀਂ ਹੋਣ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮਤ ਪਹੁੰਚ ਵੇਗੇ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਗਾਰਡਿੱਕ ਰੇਲਾਂ ਵੇਖੇ ਹੋ ਜੋ ਮਟਰ ਅਖਵਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਪੁੱਜ ਜਾਓ। ਗਈ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਂਦੇਗੀ ਜਾਂ ਚਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਖਲੋਤੇ ਖਲੋਤੇ ਰਡੀ ਫਿਰ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਫਾਟਕ ਖੁਲ ਜਾਣਗੇ। ਸੁਆਰੀਆਂ ਉਤਰਲਗੀਆਂ, ਸੁਆਰ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੁਆਰ ਹੋ ਜਓ। ਫਾਟਕ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵਗਾ। ਸੱਠ ਸਟੋਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀ ਕਰੋ ਉਤਰ ਜਾਓ। ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਨੰਪਕਾਂ ਵਚੋ। ਫਰਾਮ, ਫਰਾਲੀ, ਬਸ ਤੇ ਕਾਰ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਵੀ ਬੜਾ ਮਾਮੂਲੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਾਰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਾਰ ਖਰੀਦ ਲਈ-ਪਰ ਜਾਤੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਪੁਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ।

ਉਹ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਹੀਰੋਨ!

ਕੌਣ ? ਉਹ ਜੋ ਸਰਵੇਤਮ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਫੈਕਟਰੀਆਂ, ਅਦਾਰਿਆਂ, ਬਾਪਾਂ, ਫਾਰਮਾਂ, ਇਲਾਕਿਆਂ (ਰਿਜ਼ਨਾਈ) ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਸਾਰੇ ਸੋਵੀਅਤ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸਰਵੇਤਮ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀਰੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਅੜ੍ਹੜ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਵੇਤਮ ਵਰਕਰ ਅਤੇ ਹਰ ਅਦਾਰੇ ਵਿਚਲੇ ਸਰਵੇਤਮ ਲੋਕ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਾਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੇ ਹਰ ਪਕਾਰ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਖੂਤ ਦੇਰੇਡ ਜੀਨੀਅਨ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਅਥਬੰਦੀ ਮੇਜ਼ਦ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਕੇਵਲ ਦੇਬ ਦਿਵਾਪੀ ਯੋਸਨਾ ਨੂੰ ਨੋਪਰੋ ਚਾਨ੍ਹ ਲਈ ਸਰਗਾਰਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਵਰਕਰਾਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਸਹੂਲਤਾਂ ਗਸਲ ਕਰਦੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਬ ਵਿਚ, ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਦਿਨੀਂ ਬਿਲ ਸੇਨਾ ਨੇ ਤਥਾਹੀ ਪ੍ਰਚਾਈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਬ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਸਰਗਾਰਮੀਆਂ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਖੁਦੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਵਲੋਂ ਬਾਹ ਇਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਸਭ ਪਾਣੀ ਹਨ ਕਿ ਦੱਸ ਵਿਚ ਵਿਰਕ ਫਾਸਾਏ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੇ ਰਹੇਂਹੋਣ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੋਈ ਇਹ ਬਕਾਰੇ ਕਰੇ ਕਿ ਯਿਹ ਸੇਨਾ ਦਾ ਬੰਗਦੀ ਕਾਂਡ

(ਬਾਬੀ ਸਫ਼ਾ 5 ਤੇ)

ਬਾਗੇ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਖਰਾਂ
ਸੰਭੇ ਪੋਸਟ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ,
ਅਮਰੀਕੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ
ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜ ਪਰਬੰਧ
ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਅਜਾਰੇਦਾਰ ਦੇਵੇਂ
ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਨਾਇ-
ਜੇਰੀਆ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ, ਵਿਕਮੁਠ
ਤੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਦ
ਏਸ ਬਣੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ
ਆਜ਼ਾਦ ਨਾਇਜੇਰੀਆ ਵਾਂ ਲੱਭ
ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਫ-
ਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅੰਦਰਨੀ
ਮਤਛੇਦਾਂ ਕਾਰਨ ਫੁੱਟ ਪਡੀ ਰਹੇ
ਕਿਉਂ ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਇਜੇ-
ਰੀਆ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਫਰੀਕੀ
ਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾ-
ਉਣਾ ਅਮਰੀਕਾ ਲਈ ਸੁਖਾਹਾ
ਦੇਵੇਗਾ।

“ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਨਾਇਜੇਰੀਆ, ਜਿਹੜੀ ਨੀਤੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ
ਉਸ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਅਜਾਰੇਦਾਰੀ ਦਾ
ਹਿੱਸਾ ਕੇਣਲ ਘਟ ਨਹੀਂ ਨਾਇਜੇਰੀਆ
ਦਾ ਤੇਲ ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ
ਤੇਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ
ਹਿੱਸਾ ਕ੍ਰੇਡਟ 10ਫ਼ੀ ਸਹੀ ਹੈ। ਇੰਨੇ
ਥੇਕੂੰ ਹਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਅਜਾਰੇਦਾਰੀ
ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟਕਾਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਉਹ
ਨਾਇਜੇਰੀਆ ਦੇ ਤੇਲ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ
ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਇਜੇਰੀਆ
ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰੋਤੀ
ਕਰਨ ਲਈ ਤੱਤਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,
ਇਸੇ ਲਈ ਉਸੂਲੂ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਵਧ
ਵਧ ਅਸਰਦਾਰ ਪਿਸ ਪੁਰਨ ਢਾਲੇ ਮਿਲ
ਗਏ ਹਨ।”

ਚੈਕੋਸਲੋਵਾਕੀਆ ਲਈ ਅਲਜੇਰੀਅਨ ਲੋਹਾ

ਪਰਾਗ, 17 ਮਾਰਚ — ਇਸ
ਸਾਲ ਅਲਜੇਰੀਆ ਤੋਂ ਦੋ ਲਖ ਟਨ
ਵਪਿਆ ਕਚਾ ਲੋਹਾ ਵੈਕੋਸਲੋਵਾਕੀਆ
ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਬੰਧ
ਵਿਚ ਅਲਜੇਰੀਅਨ ਵਿਚ ਇਕ
ਸਮਝੇ। ਉਤੇ ਦਸਖਤ ਕੌਂਕੇ ਗਏ।
ਇਸ ਕਈ ਧਾਰਾ ਵਿਚ 53 ਤੋਂ 57
ਫੀ ਸਦੀ ਤਕ ਲੋਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੌਣ ਨ

(2 ਸਾਲ ਦੀ ਬਾਬੀ)
ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟਿਰਕੁ ਟਸਾਦ
ਉਸੇ ਗਾਂ ਦੀ ਰੀਹਰਾਲ ਹਨ ਜੋ ਕੁਝ
ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦਿ ਤੇ ਨਾਇਜੇਰੀਆ
ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਹ
ਆਵਾਜ਼ ਉਠੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਮ-
ਰੀਕੀ ਮੁਣੀਆ ਵਿਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਾ
ਮੀਆਂ ਦੀ ਸਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣ੍ਹ
ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਸਬੰਧ
ਵਿਚ ਸ਼ਰਕਾਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ।
ਇਹ ਅਗਰਹਿਲੀ ਯਤ੍ਰੀ ਮੁਸਰਮਾਨਾ ਹੈ
ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਤੱਤੀ ਸਾਣੀ ਬਾਹੀਵੀ ਹੈ।
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿਤ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ
ਨੂੰ ਸਾਦਰਾਜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਾਜ਼ਦਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਖਬਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

—ਚਮਾਨਾ

ਸਾਥੀ ਸੁਉਲਨ ਸਿਖ ਜੀਤੀ ਪਰਿਵਰਤ ਤੇ ਪਾਲਿਸ਼ਰ ਨੇ
ਅਵਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰਿਟਿੰਗ ਪਟਸ, ਦੀ. ਵੀ. ਰੋਡ ਸ਼ਬਦਿਕ ਤੋਂ
ਕਪਵਾ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਖਾਰਡੀ ਪੰਨਾਵ ਸ਼ੇਖ

ਕੋਸਲ ਪਰਥਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ

ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਲਗ ਭਗ ਪੰਦਰਾ
ਸੇ ਸਨਾਈ ਅਦਾਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਇਕ
ਸੀ “ਅਡਸਨ ਕੀ ਮੈ ਮੁੜਿਣ ਟੱਬ
ਪਛਾਣ”। ਪਹਿਲਾਂ ਇਠ ਸਮਾਲ ਮਸ਼ੀਨ
ਟਰਕ ਫੈਕਟਰੀ ਸੀ। ਰਹਕਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜ
ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਗੁਣਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ
ਦਿੱਤੀ। 1939 ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ
ਬਨਿਆਉ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਬਣਾਏ
ਗਏ। 1941 ਵਿਚ ਹਿਟਲਰੀ ਹਮਲੇ
ਵਿਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਆ ਗਿਆ।
1952 ਵਿਚ ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹਾਲ
ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਲਾਂਟ ਨੇ ਪੰਜ
ਸਾਲਾਂ ਯੋਨਨਾ ਦੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ
ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 1939 ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ
ਲੋਨਿਨ ਇਨਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ
ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰ, ਝਰਾਂਡਿਤੀ
ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਦੂਸੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤਿਆਰ
ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਰਖਾਨੇ
ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਸ਼ੀਨ ਟੁਲੜ

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੧੩

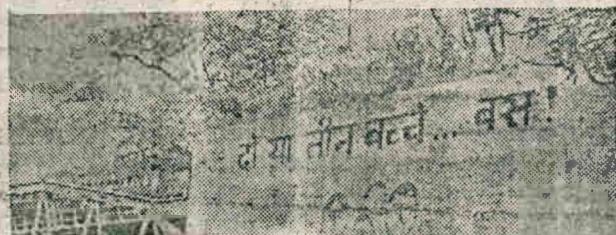
ਜੇ ਕਦੇ ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਫੈਕਟਰੀ ਸੀ

ਵੀਰ ਭਾਂਤ ਭੁਲਰ

ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਵੀਹ
ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਪਟਨ ਕਦਮਾ
ਹੈ। 200 ਟਾਊਨ ਪਲਾਂਟ ਇਸ ਦੀ
ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਬਣੇ ਹਨ।
ਪਲਾਂਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਇਆ ਸਾ ਰਿਹਾ
ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਥੀ ਨਵੀਂ
ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਲਾਈ ਸਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਟਰੇਡ ਯਨੀਲਾਨ
ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਜਥੋਂਈਂ ਵੀ ਹੈ।
ਕੱਢੀ ਸ਼ਾਪ ਲਈ ਸਿਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ
ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਜਥੋਂਈਂ ਮੌਜੂਦ
ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਵਖ ਵਖ ਪਾਰਟੀ
ਸ਼ਾਪਾਂ ਦੇ ਸਕਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ। 70

ਵੀ ਸਦੀ ਮਾਸ਼ਰਕ ਪਾਰਦੀ ਜਥੋਂਈਂ ਦੇ
ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਆਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ
ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਫੇਸਲਿਆਂ
ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ
600 ਪਾਰਟੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਗਰੂਪ ਦੀ
ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਗਰੂਪ ਦੀ
ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਸੁਡਾਈ ਹੈ, ਵਿਚਾਰਧਾਰ
ਸੁਆਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਵਖ ਵਖ ਵਿਧਿਆਂ ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਇਤੇ
ਸਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੇਮਾਂਟਰੀਓਇਂ, ਆਕਾਈ
ਸਹਿਰ, ਆਰਮੀ ਮਸਲਿਆਂ, ਲੋਨਿਨਾਉ
ਕੀ ਹੈ, ਰਾਸਨੀਤਕ ਆਰਥਕਤਾ ਅਤੇ
ਟਿਲਾਸਟੀ ਆਦਿ ਵਿਧਿਆਂ ਤੇ ਸਕੂਲ
ਲਏ ਹਨ। ਰਾਸਸੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤੀ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਮੁਦਲਾ
ਵੀ ਪਧਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਲਾਈਂਦੇ
ਹਨ। ੫੦ ਵੀ ਸਦੀ ਵਹਕਰ ਪਾਰਦੀ
ਅਖਬਾਰ ਪ੍ਰਕਟੇ ਹਨ। ਪਲਾਂਟ ਦੀ
ਕੋਮੇਸ਼ਨ (ਸੋਇਮ ਸੋਵਾ) ਸਥਾਪਨੀ ਕੀ
ਵੀ। (ਰਲਟ)

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ--੧੪

ਜ਼ਿਉਣਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਦੇ-

ਮੈਂ “ਅਰਜਨ ਕੀ ਜੇ ਮੜੀਨ ਰੁਬੱਦ ਪਲਾਟ” ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਹੋਰ ਗਤੀਆਂ ਨੇ, ਦੀ ਸਾਡੀ ਬਤਾ ਪਰਵਾਹਤ ਕੀਤਾ।

ਪਾਂਟ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਾਲਾ ਪਾਪਡਾ ਭਲਾ ਹੈ। —ਡਰਾਮਾ ਤੇ ਜਿਨੇਮਾ ਹਾਲ; ਮਿਊਝੀਕਲ ਹਾਲ, ਆਰਕੋਸਟਰ, ਪਾਰਟੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ; ਜੇਨਰਲ ਸਾਇਬਰੇਰੀ, ਟੈਕਨੀਕਲ ਲਾਇਬਰੇਰੀ।

4300 ਵਰਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਇਬਰੇਰੀ ਦੇ ਮੌਬਤ ਹਨ। ਸਾਇਬਰੇਰੀ ਦਾ ਵੀਚਾਰਜ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। 250 ਰੁਬਲ ਉਸ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਹਰ ਪਰਵਾਰ ਕੋਲ ਰੋਡੋਓ ਸੈਟ ਤੇ ਟੈਲੀ-ਵੀਜ਼ਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਘੱਟੇ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਸੌ ਰੁਬਲ ਹੈ ਪਰੀਮੀਅਮ ਸਾਮਲ ਕਰਕੇ 300 ਰੁਬਲ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰੀਪੀਅਮ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਫੈਕਟਰੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਅੱਸਤ ਤਨਖਾਹ 147 ਰੁਬਲ ਹੈ। ਇੰਜੋਨੀਅਰ ਰੁਬਲ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਬਲ ਤੋਂ ਵਧ ਤਨਖਾਹ ਲੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਰਕਰ ਵੀ ਏਨਾ ਕਮਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਲ ਵਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰੁਬਲ ਅਨ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਇਹ ਗਲ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਸਾਡ ਕਰ ਰਿਆ ਕਿ ਕੌਮੀ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਘੱਟੇ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਸਠ ਹੁਬਲ ਅਰਥਾਤ 480 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੋਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਹਣਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਛੁਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜ ਦਿਨ ਅਰਥਾਤ 41 ਪੰਡੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਰਕਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਰੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਕ ਯੂਕੀਅਨ ਵੱਡੇ ਮਦਦ

ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਹਾਂ ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਛੁਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁਹੱਲਤਾਂ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਪਾਂਟ ਵਲੋਂ ਹੋਰ ਸੁਹੱਲਤਾਂ ਦੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਪਹਿਲ ਦਾ ਖਾਣਾ 50 ਕੋਪਿਕ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਟ ਤੇ ਮਹੀਨੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸੁਖਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਾਣਾ 30 ਕੋਪਿਕ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਇਕ ਉਤਰ ਵਿਚ ਦੁਸਿਆਂ ਕਿ 2000 ਰੁਬਲ ਵੰਡੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, 4000 ਹੋਰ ਬਦਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਾਂਟ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਆਂ ਲਈ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਕੌਂਪਾਂ ਦੀ ਸੁਹੱਲਤ ਹੈ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਬਰੇ ਸਮਰ ਕੌਂਪਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਹ ਫੀਸਦੀ ਖਰਚਾ ਪਾਂਟ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਤਕ ਦੇ ਬਰੇ ਕਿੰਡਰਗਾਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਕ ਵਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਫੈਕਟਰੀ ਵੀਆਂ ਤਿੰਨ ਨਰਸਰੀਆਂ ਹਨ, ਦੋ ਕਿੰਡਰਗਾਰਨਾਂ ਵਿਚਿਆ ਤੇ ਫਾਕਟਰੀ ਮੁਫਤ।

ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿੰਡਰਗਾਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਵਧ ਆਮਦਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਖਰਚਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਰੁਬਲ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਚ ਜਪੂਨ ਕਰਵਾਉਣ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਓਕਾ ਦਰਿਆ ਤੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਬਲਾਇਬ੍ਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੈਸਟ ਹਾਊਸਾਂ ਤੇ ਛੁਟੀ ਕਟਾ ਲਾਲੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਕ ਯੂਕੀਅਨ ਵਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਚਲਦਾ)

ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਬਹਿਸ਼ਤ

- ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਟ -

ਸਰ ਪੰਜਿਓ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ
ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਇਕ ਸਹਗ ਹੈ।
ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ
(ਐਰਡੀ ਨੂੰ ਬਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਦੋ
ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ
ਥਾਂ ਤਨਖਾਹ ਛੁਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਐਰਤ ਵਰਕਰ
ਛਿਊਟੀ ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੈਕਟਰੀ ਜਾਂ
ਅਦੌਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ
ਬਚਾ ਛਾਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ
ਸਮੇਂ ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਮਿਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਤ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੋ
ਬਚੇ 'ਕਿੱਡਰਗਾਰਟਨ' ਵਿਚ ਦਾਪਲ
ਕਰਵਾਏ ਜਾਂ ਸਥਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ
ਸੀ "ਅਰਜਨ ਕੀ ਜੇ" ਪਲਾਟ ਦਾ
ਕਿੱਡਰਗਾਰਟਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ।

ਖੁਸ਼ ਖੁਰਮ ਬਚੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ
ਤੇ ਬੇਡਲ-ਕੁਦਲ ਵਿਚ ਰੁਕ੍ਖੇ ਹੋਏ ਸਨ।
ਬਚੇ ਉਨ੍ਹੇ ਨੀ ਰੁਕ੍ਖੇ ਹੋਏ ਨੁਹਰ ਆਉਂਦੇ
ਸਨ ਜਿੰਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪਲਾਟ ਵਿਚ
ਕੰਮ ਕਾਸ਼ ਵਿਚ। ਕੋਈ ਖਿੜੋਤਿਆਂ
ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਗੁਸਲਖਾਨੇ
ਵਿਚ ਆਪਣ ਤੋਖੀਏ ਨਾਲ ਹਥ
ਸਾਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਬਰਲ
ਨਾਲ ਥੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਰਿਹਾ
ਸੀ। ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਹੀ ਬਚੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ
ਸੋਂ ਦੁਕਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹਸਦੀ ਹਸਦੀ
ਸੇਰੀ ਗੱਦੀ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ ਵਿਚ ਬਾਰ
ਬਾਰ ਖਾਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ
ਦੂਜੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਆਲੀਆਂ, ਰਹਿਡਾ
ਸੁਹਿਡਾ, ਪੇਡਕਾ ਕੁਦਲਾ ਸਿਖਾਇਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੇਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਟੇ
ਛੇਟੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵੀ ਮੇਸ਼ੂਦ ਹਨ।

ਕਿੱਡਰ ਕਾਰਟਨ ਵਿਚ 140
ਬਚੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੇਖ ਭਾਲ ਲਈ
36 ਟੀਚਰ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਇੰਗਰੈਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਛਿਆ ਕਿ
ਜੇ ਬਚੇ ਜ਼ਿਦ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਹੋ?

ਉਤੇ ਮਿਲਿਆ : ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ
ਪਰੋਰਨਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦਿਲਾਸੀ
ਨਾਲ ਕਦੇ ਘੁਰ ਕੇ।

ਇਥੇ ਬਚੇ ਇਨ ਭਰ ਲਈ ਸਾਂ
24 ਘੰਟੇ ਲਈ ਵੀ ਜਾਂ ਸਕਦੇ ਹਨ।
ਕਈ ਬਾਰ ਬਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਇਕ ਕੋਸ਼ਲ
ਵੀ ਹੈ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ
ਫਾਕਟਰ ਨਰਸ (ਟੋਰਰ) ਮਿਲ ਕੇ ਬਹਿ
ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਵੇਖ ਭਾਲ
ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਉ ਦੇਂਦੇ
ਹਨ। ਇਹ ਟੋਰਰ ਕੇਵਲ 6 ਘੰਟੇ
ਛਿਊਟੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਸੋਵੀਅਤ
ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਇਹ ਨਰਸਾਂ ਤੇ
ਕਿੱਡਰਗਾਰਟਨ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਸਵਰਗ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਹਨ?

ਨਰਸਾਂ ਤੇ ਬਾਲ ਘਣਾ ਵਿਚ
ਬਚੇ ਵੇਖੇ ਜਿਦਾਂ ਪਲਦੇ ਸਿਖਦੇ ਨੇ ਉਹ
ਰਹਿਣਾ ਸਹਿਣਾ ਆਗੂ ਇਸਦੇ ਸਾਨੂੰ
ਕਲ ਦੇ ਹਸਲ ਬੇਡਲ ਨਚਲ ਗਾਲਨ
ਖਾਲਨ ਪੀਵਣ ਮੌਜ ਉਡਾਵਨ ਬਚਿਆਂ
ਲਈ ਬਹਿਸ਼ਤ ਆ ਬੇਖੇ ਵੇਲਲ ਦੀ
ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਖਾਲ ਪੀਣ ਨੂੰ
ਏਨਾ ਮਿਲਦਾ ਏਸ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ
ਵੇਕ ਨਹੀਂ।

“ਪਾਰਟੀ ਜੀਵਨ”

-ਵੀਰਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਫ਼, ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸੰਟਰਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸਪਤਾਹਿਕ ਅਖਬਾਰ ਹੈ। ਸਡਾ ਫੇਝੀਗੋਪਨ ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਫ਼ ਦੇ ਐਡੀਟਰੀਅਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆਂ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੈਕਟਰ, ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਐਜੰਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਭਰਾਤੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਾਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮਰੋਡ ਕਰਮੈਂਡ ਅਤੇ ਕਾਮਰੋਡ ਲੈਸੈਨਸ ਨੇ ਦਸਤਿਆ ਕਿ ਐਡੀਟਰੀਅਲ ਬੋਰਡ 36 ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਕੋਥਿਕ ਹੈ ਅਤੇ 8632700 ਛਪਦਾ ਹੈ ਲੈਨਿਨ ਦਿਵਸ ਤੱਕ ਦਸ ਲਖ ਗਾਹਕ ਬਣਾਉਂ ਜਾਂਗੇ। ਪਾਰਟੀ ਬਰਾਂਚਾਂ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ।

ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਗਣ-ਰਾਜਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਭਤਰ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਬਰਾਂਚ, ਗਰੂਪ ਤੇ ਬਾਮ ਦੀ ਜਬੇਬਦੀ ਵੀ ਹਿਆ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਰਾਂਚਾਂ, ਸਰਗਰਮਾਂ ਤੇ ਆਮ ਵਰਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਕਰਮਾ ਵਿਖਿਉਂਡ ਦਾ ਹੁਨਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਆਲ ਛਾਪ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਹਨ। ਕੋਈ ਦੁਜੀ ਬਰਾਂਚ ਦਾ ਸਕਤਰ ਜੋ ਉਤਰ ਦਿੱਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਦਸਤਿਆ, “ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਹੋਵਾਂ ਸੁਆਲ-ਜੁਆਬ ਪਰਦਾ-ਬਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।” ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਜਬੇਬਦੀ, ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਲੈਨਿਨੀ ਅਸੂਲ ਵੀ ਪਤਕਾਸਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਜ਼ਿਹੜੇ ਸੁਆਲ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਦੁਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਬਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸੈ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਮਿਗਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗਲ ਕੀ ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰਕਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀ ਵਧਿਉਂਡ, ਪਾਰਟੀ ਡਿਸਪਲਿਨਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਿਹਾਗ ਤੇ ਕਰਦਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੋਚੇ ਫੇਸਲੇ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਜਬੇਬਦੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਖਾਸਾ ਹਨ। ਸੈ ਸਰਸ਼ਿਪ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਸਲਾ ਵਿਚ ਕੋਈ। ਜਦੋਂ ਦੋ ਭਾਸ਼ੀਏ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਮੈਂਡ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ ਪਤ੍ਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਸਾਥੀ ਕਰਮੈਂਡ ਬਹੁਤ ਖੁਬ ਹੋਏ।

ਮਾਸਕੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗਤਾਂ ਨਾ ਐਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਰੋਚ ਗਡੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡਾ ਫੇਲੀਗੀਬਨ ਲੈਨਿਲ ਗਾਰਾਂਡ ਲਈ ਚਲ ਪਿਆ। (ਰਲਦਾ)

ਕਰਾਂਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ

—ਵੀਰ ਭਾਨੁ ਭੁਲਹ—

ਅਤੇ ਵਿਚ ਅਸੈਂ ਇਕ ਰੇਖ
ਗਡੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਮਾਸਕੇ ਤੋਂ ਲੈਨਿਨ-
ਗਠਾਡ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਨੇਵਾ ਦਰਿਆ
ਦੇ ਕੰਢ ਵਾਕਿਆ ਲੈਨਿਨ ਗਠਾਡ
ਪਹਿਲਾ ਮੀਟਰੜ ਬਰਗ, ਵਿਰ ਪੀਟਰੇ-
ਗਠਾਡ ਦੇ ਨੀਂਅ ਨਾਲ ਪਸਿਧ ਸੀ।
ਇਥੇ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਰਗਰ-
ਮੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ, ਇਥੋਂ ਜੇ
ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋ ਇਕਠਾ
ਕੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋ ਇਕਠਾ
ਮੁਹੱਤਰ ਸਮਾਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋ ਇਕਠਾ
ਲਈ ਜਾਂ ਸਹਿਦ ਕਰਨ ਸਾਲੀ ਨੀਂਅ
ਬਣਾਈ ਜੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚ ਮਾਰਕਸੀ
ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਭਰੂਣ ਹੈ ਸੀ।

1905 ਨੂੰ ਖੜੀ ਗੋਤਵਾਰ ਦੀ
ਬਿਹਤੀ ਘਟਨਾ ਹੋਈ, ਉਹ ਉਸੇ ਥਾਂ ਦੀ
ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਸਾਂ ਮਈ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ
ਉੱਤੇ ਵਿੰਟਰ ਪੈਲਸ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ
ਕੇ ਅਥਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦੇਸੇ ਹਿੱਸੀਆਂ
ਦੇਵ ਪਟਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ
ਚਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖਣ ਫੌਜਿਆ ਸੀ।
ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀ ਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਇਕ
ਥੰਨੀ ਪਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।
ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਹਿਰੀ
ਹਕ ਇਤੇ ਜਾਣ।

ਕੁਝ ਪੀਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ
ਸਾਂਤਪਣੀ ਤੇ ਨਿਹਥੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀ
ਇਕ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤ
ਬਣ ਗਏ। ਇਹ ਅਕਤੂਬਰ ਇਨਕਲਾਬ
ਦੀ ਰੀਹਰਸਲ ਸੀ। ਆਵੇਂ 1905—
1907 ਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇਖਾ ਇਤਾ
ਗਿਆ ਅਪਰੈਲ 1917 ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ
ਲੈਨਿਨ ਮੀਟਰੇਗਠ ਤੋਂ ਬਾਹਰ
ਆਏ। ਅਗਸਤ 1914 ਵਿਚ ਸੋਨਾ
ਪੀਟਰੜ ਬਰਗ ਦਾ ਨੀਂਅ ਪੀਟਰੇ-
ਗਠਾਡ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਦੋਂ
ਦੱਤਕਾਂ ਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵੀਆਂ ਬਣ
ਚੁਕੀ ਸੀ।

1917 ਦੇ ਫਰਵਰੀ ਇਨਕਲਾਬ
ਦੇ ਕੁਝ ਪਿਛੋਂ ਮਾਸਕੇ ਅਤੇ ਕੁਝ
ਦੂਜੇ ਬਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸੇਵੀਆਂ ਬਣ
ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ
ਤਹਿਰੀਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਾਮਰੇਡ
ਲੈਨਿਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 3-4 ਜੁਨ
1917 ਨੂੰ ਸਰਪਾਈਦਾਰੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ
ਨੇ ਮੁਹੱਤਰ, ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ੀ
ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਸਾਂਤਪਣੀ
ਮੁਸਾਫ਼ਿਲ ਕਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਨ ਤੋਂ
ਛੁਕ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ
ਸੇਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੇ ਇਤਾ
ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਟਾਈਰਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਂਤਪਣੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਫੇਰ
ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਲਬਾਈ ਪਾਰਟੀ
ਦੀ ਨਵੀਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
ਪਿਆ। ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਅੰਡਰ
ਗਠਾਉਣ ਚਲ ਗਏ। ਇਸ ਹਾਲਤ
ਵਿਚ ਦੀ ਕਾਮਰੇਡ ਸੇਵਨ ਨੇ ਢੱਕੀ
ਪਾਰਟੀ ਕਾਮਰਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ
ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ
ਬਹਿਰੇ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਦੀ
ਹਵਿਆਵਾਦੀ ਸੱਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਲਾਈਨ
ਪਾਸ ਹੋਈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਰੜਲੀਡ ਜੋ
ਲੈਨਿਨਗਠ ਤੋਂ 35 ਮੀਲ ਦੂਰ ਅਤੇ
ਇਨਸ਼ੇਨ ਵੱਡੀ ਬਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ
ਹੀ ਵਿਚ ਇਕ ਭੁਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁੰਗੇ ਕੇ
ਬੱਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਅੰਡਰ
ਗਠਾਉਣ ਤਹਿਰੀਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ
ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

29 ਨਾਰੇ 1889

ਮੇਰੀ ਸ਼ੋਵੀਅਤ ਫੇਰੀ—੧੮

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਉਂਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਰਾਂਤੀ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਿਲਟਰੀ ਕਮੇਟੀ
ਨੇ ਬੜੀ ਸਿਆਫ਼ ਨਾਲ ਆਮਰੇਡ
ਲੈਨਿਨ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਕਈ ਸਕੀਮ
ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ਾਤੀ
ਅਗਵਾਵਾ ਹੋਣ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

25 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ
ਟੈਲੀਗਰਾਫ, ਟੈਲੀਫਨ, ਸੈਟਰਲ
ਪੱਸਲ ਆਫਸ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ
ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਤੇ ਬਚਾਅ ਕਰ ਲਿਆ
ਗਿਆ। ਅਹਿਮ ਪ੍ਰਤਾਂ ਉਤੇ ਇਨਕ-
ਲਾਬੀ ਵੈਨੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੈਂਟਰਲ ਕਰ
ਲਿਆ। ਅਥਵਾ ਵਿਟਰ ਪੈਸਸ ਨੂੰ ਘੱਟੇ
ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੋਨਲ
ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਹ ਤਾਜ ਦਰਜ ਕੇਂਦਰ ਜੋਗ
ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਅਨੰਦੀ ਤਕਨੀਕ ਤੇ
ਹਨਰੀਕੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ
ਕੇਵਲ 4-6 ਬੇਵੇਂ ਹੀ ਮਰੇ, ਦੁਬਮਨ
ਦੀਆਂ ਫੇਰਾਂ ਵੀ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨਾਲ
ਮਿਲ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਕ-
ਲਾਬੀਆਂ ਨੇ ਦੁਬਮਨ ਦਾ ਗੜ੍ਹ
ਭੈਨ ਦਿਤਾ।

ਅਤੇ ਸਮਾਲਸ਼ੀ, ਜੋ ਇਨਕ-
ਲਾਬ ਦੀ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਇਹ
ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਹੈਡਕਾਊਂਟਰ ਸੀ।
ਇਥੋਂ ਹੀ ਮੁੜਵੁਂਗੇ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ
ਪਹਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਸਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ
ਪਹਿਲੇ ਐਲਾਨ ਵਿਚ ਅਮਨ ਤੇ ਯੋਗੀਨ
ਦੀ ਛਿਗਾਈ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੀਰੋਗਰਾਡ ਦੇ ਕਰਕਰਾਂ ਦੀ
ਦਰਬਾਸਤ ਉਤੇ 1924 ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ
ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਦਿਹਾਂਤ ਤੋਂ (ਪਿਛੋਂ) ਇਸ
ਚਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂਕ ਲੈਨਿਨਰਾਡ ਰਖਿਆ
ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਲੈਨਿਨ ਗਰਾਡ ਮਾਸਕੇ ਤੋਂ
700 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਗਡੀ
ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਲੈਨਿਨ ਗਰਾਡ ਪਹੁੰਚੇ ਉਹ
ਰਾਤ ਕਰ ਚੁਣ੍ਹੀ ਰਹੀ। ਰਾਹੋਂ ਵਿਚ
ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਾ ਠਹਿਰੀ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਦੇ
ਲੈਨਿਨ ਗਰਾਡ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਉਤੇ।
ਗਡੀ ਦੇ ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਬੋਡ
(ਬਿਸਤਰੇ) ਸਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਮ
ਲਾਈਟ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਜਾਈਡ
ਸਰਹਾਂ ਵੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੇਟ ਕੇ
ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਭ ਦਾ
ਮਤਸਬ ਯਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੋਡਾਂ
ਆਪਣੀ ਧੁਨ ਸੁਣਾਉਂਦ ਵਿਚ ਕੋਈ
ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛਡਾ। ਬਰਫ਼ਬਾਤੀ ਤੇ
ਰਾਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੋਈ
ਨਜ਼ਾਰਾ ਨਸ਼ੀਖ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ।
ਲੈਨਿਨਗਰਾਡ ਗਡੀ ਤੋਂ ਉਤੇ ਤਾਂ
ਸਾਬੀ ਮੁੜ੍ਹਏ ਸਨ—ਸਾਬੀ ਵਿਕਟਰ ਤੇ
ਪਿਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਸੋਨੀਆ, ਜਿਸ
ਨੂੰ ਬਰਦ ਕੁਕੜ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।
(ਚਲਦਾ)

20

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੧੯

ਉਹ ਦਸਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਡ-

ਸਾਡੇ ਡੈਕੀਗੇ ਬਨ ਕੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਢੱਡੇ ਖ਼ਬਰਤ ਹੋਣ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਨਾਸਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਸਾਰਾ ਪਰੋਗ-ਰਾਮ ਚਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਾਮਰੇਂ ਸੋਨੀਆਂ ਦੀ ਭਿੜ੍ਹੀ ਦੇ ਭਾਸੀਆ ਵੱਡੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲਗ ਗਈ।

ਉਹ ਦਸਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ : ਲੈਨਿਨਗਰਾਡ ਨੀਵਾਦਵਿਆ ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। 101 ਲਾਈਨ, 36 ਨਹਿਰਾਂ ਹਨ ਵੀਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਮਸਜਦ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। 1942 ਵਿਚ ਹਿਟਲਰੀ ਹਮਲੇ ਦੇਰਾਨ ਹਰ ਭੀਜੀ ਚਿਲਡਿੰਗ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਊਂ ਬਣ। ਇਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ 130 ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਏਰੀਆ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਬਿਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਨਿਨ ਗਾਡ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਂ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਕਾਨਾਂ ਦੇ ਕਰਾਏ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਸਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਕੱਪਕ। ਰਸੋਈ, ਟੱਡੀ, ਗੁਸਲ-ਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਹਿਸਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਗ-ਇਆ ਨਹੀਂ। ਆਮਦਾਨ ਦਾ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਫੀਸਦੀ ਤਕ ਕਰਿਆ ਅਤੇ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹਿਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਦਾਰਾ ਪਰਾਈਵੇਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੋਟਲ, ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਇਥੋਂ ਤੁਕ ਕਿ ਛੇਟੇ ਛੇਟੇ ਸਟਾਲ ਵੀ ਜਨਤਕ ਮਲਕੀਅਤ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਫਰਟ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਇਹੋ ਸਹੀਆਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸਟੋਰ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ ਸਮਾਲਨਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਹੈਡਕੁਲਾਰਟਰ। ਹੁੱਕ ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਜਨਲ ਪਾਰਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਆਫਸ ਤੇ ਦੱਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਵਿਟਰ ਪੈਲਸ ਵੀ ਵਿਖਿਆ ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਲੋਬਾਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਅੰਤ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਕਦੂਸ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਾਰਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਕਰਿਸਕੀ ਦੀ

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਆਰਮਡ ਕਾਰ ਵੀ ਦੱਖਿੀ ਜਿਸ ਤੇ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਕੇ ਇਨ-ਕਲਾਬੀ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ।

ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਇਕ 6 ਮੰਚਲੈ ਵਿਲਡਿੰਗ ਸਾਹਮਲੇ ਰੁਕੇ। ਸਾਡੀ ਦੇ ਭਾਬੀਆਂ ਸੋਨੀਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਲਿ ਇਹ ਟੈਕਸੀ ਪਲਾਂਟ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਧਾਤਾਈ, ਸਪਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਆਈ ਚੰਬਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ 45 ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁਆਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

9 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋ-ਮੀਟਰ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀਹ ਕਾਰਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚੇਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨ ਕਤਾਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਪਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਰਕਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਸਹਾਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਦੇ। ਇਹ ਵਡਕਸ਼ਾਪ 1962 ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। 1800 ਮੁਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਕਾ ਚੋਰਡ ਮੈਨੋਜਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀਏ-ਰੋਕਟਰ ਤੇ ਸਮਿਕਤ ਹੈ। ਯੂਨੀਅਨ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਆਰਗਨਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹ ਮੁਲਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਵਹਕਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ।

ਭਰਾਈਵਰ-141, ਰੁਬਲ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਤੇ ਟੈਕਨੀਕੀਅਨ-173 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ। ਮਰਦਾਂ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸਹੇ ਕੰਮ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕੀਹ ਟੀ ਸਥੀ ਲੋਤਾਂ ਭਰਾਈਵਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇਆਂ ਹਨ।

ਸਾਰੇ ਵਰਕਰ ਯਾਹੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਲੋਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਖ਼ਤ ਪੁਡ ਪਤਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਇਕ ਫੀਸਦੀ ਟੰਡ ਲਾਗੂ ਹੈ। ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਵਰਕਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਖ਼ਤ ਪੁਡ ਪਤਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਇਹੋ ਜਿ। ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬੀਬੇ ਵਾਂਗ ਸਾਡ ਹੋਵੇ, ਇਖਲਾਕੀ ਤੋਰ ਤੇ ਉਥਾ ਟੇਵੇ।

ਕੰਮ ਦਾ ਹਕ, ਪਵਿਤਰ ਹੱਕ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਅਸੀਂ ਸੁਆਲੀ ਕੀਤਾ ਹਾਦਸਾ ਸਿਆਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਭਰਾਈ ਵਰ ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹੋ?

ਉਤਰ ਸੀ : ਜੇ ਭਰਾਈਵਰ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੀਮੇਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੋਸ ਮੈਨ ਦਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਟਰੇਕ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਸੂਰ ਸਥਤ ਹੋਣ ਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਰਚਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਨਹੀਂ ਖੁਸਲਾ। ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੇ ਵੀ ਅਦਾਲਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਮੁਹੱਗੀਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹਾਦਸਾ ਹੋਣ ਤੇ ਰੋਡ ਪਲਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸੈਂਟਰਲ ਇੰਡੀਅਨਸ ਥੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਕੇਸ ਜੋ ਸਾਡ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਰਕਰ ਦਾ ਹੀ ਕਸੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਤ ਆਮਦਨ ਮੁਤਾਬਕ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਲੰਬੀਸ ਜੋ ਪੁਲਸ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਭਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਭਰਾਈਵਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਦੂਜਾ ਕੰਮ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲੇਗੀ।

ਪਲਾਂਟ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੈਡੀਕਲ ਚੈਕ-ਅਪ ਸੈਂਟਰ ਹੈ, ਮੀਟਿੰਗ ਹਾਲ ਹੈ, ਕਲੱਬ ਹੈ, ਟਰੇਕ ਯੂਨੀਅਨ ਦਫਤਰ ਹੈ। ਗਲ ਕੀ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ।

ਇਲੈਕਟਰੋਸੈਲਾ ਪਕਾਂਟ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ

ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਹਾਦਸਾ ਹੋਣ ਤੇ ਪਰੀ ਤਨਖਾਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੈਕਟਰੀ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ 22 ਡਾਕਟਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੋ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਬਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਬੁਢੇਪੇ ਦੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ 55 ਸਾਲ ਤੇ ਆਦਮੀ ਸਠ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖਤਰਨਾਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ 45 ਸਾਲ ਤੇ ਮਰਦ 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਲੈਕਟਰੋਸੈਲਾ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਐਸਤ ਮਾਸਕ ਆਮਦਨ 120 ਰੁਪਏ, 200 ਰੁਬਤ ਤੇ 250 ਰੁਬਲ ਹੈ। ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਲਾਂਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਪਲਾਂਟ ਹਨ। ਕੁਝ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਮੋਸੋਵਾਲੀਟੀਅਰ ਕੋਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਛਿਊਟੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਖ ਵਖ ਜਨਤਕ ਕਰਤਾ ਹਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮਰਪੈਂਚਸ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਵਾਲੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਹੁਣ ਹਰਮੀਟੇਜ ਅਪਵਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਰਾਸੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਲਗਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਅਨੁਮਨ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋ ਪੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਸਾਂ। ਬਕ ਕੇ ਚੂਝ ਹੋ ਗਏ। ਸਰਮੁਤ ਇਕ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2 ਅਪ੍ਰੈਲ 1960

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੨੧

ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਘਰ ਦਾ ਬਜਟ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਕੁਲਰ—

ਪੰਜਾਬ ਦਿਮਾਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਰਪੋਰੇਕਾ ਅਨੱਠੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਗਏ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਮਈਨ ਟੁਲਸ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਗਤਾਈਭਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਤਨਖਾਹ 200 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਲੈਡੀਆ 90 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਅਨੱਠੀ ਦੀ ਸੱਸ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ 70 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੌਰ ਤੋਂ ਅਠ ਸਾਂਝੀ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਵਾਤ 360 ਰੁਬਲ ਮ ਸਕ ਕਮਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਣੇ ਤੇ ਲਗ ਭਗ 180 ਤਬਲ ਮਹੀਨਾ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 40 ਰੁਬਲ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀ ਖਾਣੇ ਦਾ ਪਤਰ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੀਟ, ਆਂਡੇ, ਮਖਣ ਫਰਾਂ ਰੋਟੀ ਤੇ ਮਡੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਚਾਹ, ਜਾਂ ਕਾਢੀ ਵਰਤੇ ਸਨ। ਨਾਸ਼ਤੇ ਵਿਤ ਮਡੀ, ਆਂਡਾ, ਮਖਣ ਰੋਟੀ ਹਾਸ਼ਮ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਸਨ। ਕਰਾਇਆਂ ਕੇਵਲ 9 ਰੁਬਲ ਵੀਹ ਕੇਪਕ। ਵਿਸਤੀ ਤੇ ਗੈਸ-ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਦਾ ਖਰਚਾ 3-4 ਰੁਬਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਐਸਤਨ ਕੁਲ ਖਰਚ ਗਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਰੁਬਲ ਤਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਚੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁਢਤ ਹੈ। ਘਰ ਤੇ ਰੋਬੀਓ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਟੈਂਕੀਜ਼ਨ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਬੀਨਾ ਤਰੋਸ ਜੋ ਟਿੰਬਰ ਸਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 150 ਰੁਬਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੋਂ ਪਤਨੀ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ 150 ਰੁਬਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਦਿਤਸਥੀ ਨਾ ਲਈ ਉਹ ਅਜੇ 70 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਅਨੱਠੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਫੁਨੀਗਰ ਹੁਧਾਰ ਵੀ ਮਿਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਸੂਦ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਸਾਡੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਦੇ ਉਤ੍ਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲਾਗਦਾ ਕੇਵਲ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿਨ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਫੁਰੂ ਉਦੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਿਤਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਹਣਾ ਅਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਘੋੜੀ ਵਿਚ ਸਿਨਮਾ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਥੀਏਟਰ (ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਸਰਕਸ) ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਬਜਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਚੰਗਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਗਾ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਕਥ ਬਚਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਲੜਕੀ ਪੈਂਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹਾ ਬਰਾਬਰਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਡੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੋਰਲ ਵਿਚ ਫੀਸਟ ਉਡਾਵਾਂਗੇ।

ਸਾਡੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖੜੀ ਖਾਤਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਤ ਹੋ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਹਫ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। 850 ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਗਰੂਪ ਵੀ ਹਨ। ਕਾਤੁਖਾਨੇ ਵਿਚ ਹਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਕਤਾਂ ਹਨ। ਘਰੋਂ ਘਰ ਤਨਖਾਹ ਇਕ ਸੇਵ ਰੁਬਲ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਂਗ ਤੋਂ ਵਧ 400 ਰੁਬਲ। ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਬਸਤ ਉਸਤ 140 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਹੈ।

ਅਨੱਠੀ ਨੇ ਆਰਤ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਹੰਦਰੀ ਥਾਰੇ ਵੀ ਸਾਡੇਂ ਪੁਡਿਆਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਆਰਤ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਥਾਰੇ ਵੀ ਪੁਡਿਆਂ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੀਨ ਤੇ ਉਕੋਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਥਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਧਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਅਸੀਂ ਅਨੱਠੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤਵਰ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਉਹ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੁਕ ਸਕਦੇ। (ਚਲਦਾ)

ਜਿਥੋਂ ਗੋਰਕੀਨੂੰ ਕੈਦ ਰਖਿਆ ਗਿਆ

ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ

ਅਕਤੂਬਰ ਮਿਉਨਿਅਮ : ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ, ਇਨਕਾਬ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪੇਂਘ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਛੁਥ ਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਆਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਰਾਸ਼ਨ ਕਾਰਡ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਕਿਵੇਂ ਹਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਹੁਣ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਆਕਤ ਕਿਨੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਅੰਦਰਿਆਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਉਨਿਅਮ ਵਿਚ ਗਾਂਪੀ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਭਾਵ ਵੀ। ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ-ਗੇਝਨ ਦੀ ਫੋਟੋ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਦੇਸ਼ੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦੀ ਇਕ ਫੋਟੋ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਕਾਮਰੇਡ ਸਟਾਫਿਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ—ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਕੋਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਗਰੇਵ ਯਾਹ ਅਤੇ ਸਮੰਦਰੀ ਬੇਕੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਨੀਵਾ ਦਰਿਆ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਮਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਰਫ ਤੋਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਜ਼ਲੀਫ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਘਰ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਿਥੇ ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਵਾਡੂਸ ਦੀਆਂ ਬੁਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੋਲ ਕਾਮਰੇਡ

ਸਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਇਨ ਬਿਤਾਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਰਾਜ-ਸਮਾਜ ਲਈ ਢਾਵੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਮੋਇਆਂ ਗਿਆਂ ਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੋਹਲੇ ਗਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੱਦੇ। ਸਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਫੌਰੀ ਤੇ ਯੋਗ ਉਦਮ ਕਰਨਾ।

—ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦ

ਜਾਦੂ ਉਹ ਜੋ ਹੈ

“ਪੁਰੀ ਦੇ ਜਗਤ ਗਰੁ ਬੰਕਰ ਆਚਾਰੀਆ ਨੇ ਗੈਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗਉਂਹਿਆ ਤੇ ਮੁਕੰਮਤ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਛੇਡੀ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਸੰਦੇਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਗਉਂਹ ਰਖਿਆ ਸੰਮੱਤੀ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮੰਤਰ ਲਈ 10-11 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕੋਮੀ ਕਨੰਨਸ਼ਨ ਵੀ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਸਤਾਵਿਤ ਸੰਦੇਲਨ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਮੱਤੇ ਪਕੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ....”

(ਪਦੀਪ, ਤਿੰਨ ਅਪਰੈਲ)

“ਪੁਰੀ ਦੇ ਜਗਤ ਗਰੁ ਬੰਕਰ ਆਚਾਰੀਆ ਨੇ ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਹੌਲੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪਤਮ ਹਿੰਦੂ ਸਮੇਲਨ ਵਿਚ ਹੁਆ ਛਾਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਪਤਮ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਸੂਲ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੂਆ-ਛਾਤ ਨਾਬਲ

ਕੇ ਕਈ ਘਰੇ ਖੜਕਾ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੈਂਡੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਖਿਆਂ ਵੀ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪਹਿਲਾ ਏਨਾ ਕਰੜਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਛਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰਾਦਾਰ ਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇਂਦੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਿਸੇ ਕੋਈ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾ ਕੁਝ ਸਕੇ। ਕੈਂਡੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦਿਨ ਨੁਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਕ ਗਾਹ ਵਿਚ ਕਤਕ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਕੈਂਡੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਖਿਆਂ ਰੁਖਿਆਂ ਜਾਂਦਾ, ਸੇਣ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਡਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਚਰਚ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੇਵਲ ਰਾਇਲ ਫੈਮਿਲੀ ਲਈ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੋਨੇ ਨਾਲ ਮਹਿਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਹ ਸੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਸਤਾਲਿਨ ਗਤਾਦ ਹੁਣ ਜਿਸੈਂ
ਵਾਲਗੋਲਾਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਡਾ
ਫੇਲੀਗੇਬਮ ਟਿਕਿਸਟ ਹੋਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰਿਆ,
ਜੇ ਕਿ ਬਹਿਰ ਦੇ ਕੋਈ ਦਿਰ
ਵਾਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਧਿਮ ਥਾਂ
ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨੌਜੇ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਤਾਰ
ਘਰ ਤੇ ਟੇਕੀਫ਼ਨ ਆਫਿਸ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ
ਏਲੇਵ ਸੱਟੇਬਨ ਹੈ। ਹੋਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਟਾਜ਼ਿਨ ਟਾਈਟਰਜ਼ (ਬਣੀਆਂ ਦੀ)
ਸੈਂਤ ਸਗਰੀ ਹੈ। ਉਥ ਵਿਕ ਬਹੁਤ
ਪੁਰਾਣਾ ਦਰਖਤਯ ਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਕਾਇਮ
ਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਗੀਆਂ
ਦਾ ਬੰਬਾਰੀ ਹੀ ਨਾ ਸਾਰਾ ਸਕੀ।
ਨਾਗੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ
ਚੰਦ—ਬਹਿਰ ਦਾ ਕੋਈ—ਦੇ
ਕੁਝ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ
ਕੋਈ ਦਿਰ ਵਿਚ ਵਾਈਟ ਗਾਰਡਾ ਨੇ ਹੁਕ
ਤੇ ਨਿਆਂ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸੋ
ਸੀਗਰਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਟਾਮੀ ਦਿਤੀ। ਕੋਮੇਸ਼ੇਲ
ਅਤੇ ਨੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋ ਬੰਬਾਰੀਆਂ ਦੇ
ਵਾਲੇਂਟੀਅਰ ਬਰਟਬਾਰੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸੱਵਰੇ ਨੋਂ ਵੱਡੇ ਤੁਕੋ ਪਹਿਰਾ
ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਗੋਰਕੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵੀ
ਨੌਜੇ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨੌਜੇ ਹੀ ਵੀਹ
ਮੰਗਲਾ ਇਮਾਰਤਾਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਜਾ
ਰੀਆਂ ਹਨ।

ਸਤਾਲਿਨ ਗਤਾਦ ਦੀਲਾਈ ਤੇ
ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਕੋਣ ਭੁਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। 200
ਦਿਨ ਦੀ ਸੰਗ ਵਿਚ ਨਾਗੀਆਂ ਨੇ ਦਸ
ਲਖ ਬੰਬੇਂਡੇ ਹੋਏ। 46 ਹਕਾਰ ਰੁਸੀਆਂ
ਦੀਆਂ ਜਾਨੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਭੁਲ ਮਰਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 145000 ਸੀ।
ਸਾਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਦਰਖਤ ਛੁੱਨ
ਕੇ ਸਾਥ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਦੱਖਲੀ
ਹਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਮਾਰਤਾਂ
ਨਾਗੀਆਂ ਨੇ ਰਖ ਲਈਆਂ। ਨਾਗੀਆਂ
ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਫੇਲਗਾ ਦਰਿਆ ਉਤੇ
ਸ਼ਕਾਂਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਫੇਲ
ਨਾਗਰਾ ਉਡਿਆ-ਮਰੇ ਜਾਂ ਬਚਾਓ।
ਆਖਰ ਦਸ ਹਕਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ
ਫੇਜ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੇ
ਗਏ।

ਬਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਦੀ ਨੇ ਕੀ
ਲਾਗੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਕੀ ਪਿਛੋਂ

ਪੱਤੇਵੜੀ ਰੁਖਾਂ ਦੇ ਪੇਤਿਆਂ ਦੇ ਪਤਿਆਂ
ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਸ ਮਰਨੇ ਸੁਣ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਮਰੇ ਹੋਏ ਹਿਸੇ ਛੱਟੇ ਛੱਟ ਦਾਗਾਂ
ਦੇ ਭਾਕਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ
ਆਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਜੂ
ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਤੇ ਵਡੇ ਪੇਟ ਲਗ ਪੈਂਦੇ
ਹਨ। ਕਰਮਲਾ ਪਤਲੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ
ਹਨ।

ਸਥਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਟਸ਼ਾਂ ਵਿਚ
ਪੁਰਾਣੇ ਪੱਤੇ ਕਿਨਾਹਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਂਥੇ ਦੇ
ਜਾਂ ਪੀਲੇ ਭੁਰੇ ਹੋਗ ਦੇ ਹੋ ਸਾਂਦੇ ਹਨ।
ਪਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਂਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਧੰਨੇ ਪੈਟ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ
ਟਿਸ਼ੁ ਵਿਗੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹਿਰ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਊਂ ਵਸਾਉਣ ਵਿਚ
ਅਧਿਮ ਕੋਲ ਅਥਾਂ। ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ
ਕੋਮੇਸ਼ੇਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਦਲ ਲਈ, ਮਲਕਾ,
ਸਾਡ ਕਰਨ ਲਈ, ਘੜ ਬਦਾਉਣ, ਤੇ
ਰਿਰ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਆਏ।
ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁਢਤ ਚਮੀਨ ਦਿਤੀ।
ਲੋਡੀ ਚਰਕਾਸੋਕਾ ਨੇ ਦਿਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ
ਤਹਿਰੀਕ ਰਹਾਈ, ਜੇ ਕਿ ਚਰਕਾਸੋਕਾ
ਤਹਿਰੀਕ ਦੇ ਨਾਲ ਪਸਿਧ ਹੈ। ਸਟਾ-
ਲਿਨ ਗਰਾਂ ਵੀ ਤਬਾਹੀ ਬਾਰੇ ਫਿਲਮ
ਵੈਮਲ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਨੀ
ਗਿਆਨ ਲਤਾਈ ਹੋਈ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ
ਤੇ ਫੇਜੀਆਂ ਕਿਸ ਬਹੁਦਰੀ ਨਾਲ
ਨਾਗੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ
ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ
ਛਾਇਆ।

ਵੈਲਗਾ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਨਹੀਂ
ਕਰਨ ਦਿਤਾ।

ਹੁਣ ਬਹਿਰ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਹਰ
ਵਿਕ ਨੂੰ ਬਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਕੇਵਲ ਵਿਕ ਸਾਰੀ ਹੋਈ ਬਿਲਡਿੰਗ, ਇਸ
ਲੜਾਈ ਦੀ ਨਿਵਾਨੀ ਵਜੋਂ ਰਖੀ ਗਈ
ਹੈ।

ਸਰਜਨ ਪਾਵਲੋਨ ਨੇ ਵਿਸ ਲੜਾਈ
ਵਿਚ ਅਧਿਮ ਹੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਦਿਸਦਾ
25,20 ਦਾ ਗਰੂਪ ਸੁਸ਼ਮਨਾ ਨਾਲ
ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਤਿੰਨ
ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਗਰੂਪ 58 ਦਿਨਾਂ ਤੁਲ
ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਰਜਨ ਪਾਵਲੋਨ ਅਜੇ
ਸਿਉਂ ਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਪਾਵਲੋਨ
ਹਾਊਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਦਾ
ਨਾਸੀਆਂ, ਸਿਸ ਦੀ ਅੱਖ ਨਿਕਲ ਗਈ
ਸੀ, ਦਾ ਵੀਰ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਅਪਰੋਥਨ
ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ

ਨਾਲ ਸੁਣਕੇ ਹੀ ਤਸੀਂ ਵਿਦਿਆ
ਸਮਝਦੇ ਹੋਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਵਿਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ
ਕੀ ਬਹੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਸਾਂਚੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ
ਇਹ ਜਹੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਗਲ
ਕੇਵਲ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਕ ਦੇ ਵਿਕ
ਪਾਸੇ ਹੈ ਟੇਕਨੀਕਲ ਕਾਲਜ ਸਿਥੇ ਲੜਕੇ
ਵਿਦਿਆ ਪਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ
ਉਸ ਦੇ ਅੰਨ ਸਾਹਮਣ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੀ
ਟੀਰੀਤ ਕਾਲਜ ਸਿਥੇ ਅੰਤਰੀਂ ਵਿਦਿਆ
ਹਾਸਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਜਾਫ਼ੀ
ਵਿਸ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਲ ਮੁਹੱਗ ਦੀ ਥਾਂ
ਤਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ
ਦੇਰ ਅਥਾਂ ਨਾਲ ਵਿਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ
ਦੀ ਲੜ ਠਹੀੰ ਰਹਿੰਦੀ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮਰਗਾਈ ਹਿਆਲ
ਦੀ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ
ਸ੍ਰੋਮੀਅਰ ਆਫ ਹੋਰੋਜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਹੀਆਂ ਦੀ ਸੋਤ ਵਲ
ਵਿਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਥਿਆਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ
(ਕਾਨੀ ਦੇਖੋ ਸਾਡਾ 5)

ਉਸਾਰੀ

ਜੋਤੇ, 11 ਅਪਰੈਲ—(ਸਾਡੇ
ਪਰਤੀ ਨਿਧ ਰਾਹੀਂ) ਭਾਕ ਤੇ ਤਾਰ
ਵਿਡਾਕ ਵਲੋਂ ਹੱਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਵਖਣ
ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਬਠਿੰਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ
ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 300
ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਾਰਮਾਂ ਵਿਚ
ਨਵੇਂ ਘਰ ਉਸਾਰ ਲਏ ਹਨ।
ਅਗੇ ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ
ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਛੇਟੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ
ਬੇਤਾਂ ਵਿਚ ਤੱਜੀ ਨਾਲ ਘਰ ਉਸਾਰ
ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੇ ਬੀਤੀ ਬਾਤੀ ਨੂੰ
ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਮਾ
ਇਤਾ ਸਾ ਸਕੇ।

ਭਾਕ ਤੇ ਤਾਰ ਵਿਡਾਗ ਦਾ
ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਹਾਲ
ਮਹਿਬਮੌਨੀ ਘਰੀਂ ਭਾਕ ਪਹੁੰਚ ਉਠ
ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਸਕਲ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ
ਹੈ। ਕਈ ਦੱਸੇ ਜਿੰਮੀਦਾਰ ਆਪ ਜਾ
ਕੇ ਭਾਕਧਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਭਾਕ
ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਹਤੀਰੇ ਦੀ ਪਰਜੋਰ ਸ਼ਬਦ। ਵਿਚ ਸਥਤ
ਨਥੇਪੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਣੀ ਸ਼ਬਦ ਜਾਚ ਦੀ
ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਪਰਿਤਮ ਸਿੰਘ ਉਦਿਆਨ
ਸ਼ਹਰੁਕ ਸਕਤਰ ਪੰਜਾਬ ਅੰਨੀਮਲ ਹਸ-
ਬੋਂਡਰੀ ਫੇਰਥ ਕਲਾਸ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ
ਦੀ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਚਿਲੋਂ
ਵਿਤੁਧ ਕਿਸਪਲੇਨਟੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ
ਦੀ ਗੋਰਮੀਟ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਮੌਬਾਦ
ਨੇ ਲੜੀ ਚਲ ਰਹੀ ਲੁਧ ਹਰਿਤਾਲ ਸਾਣ
ਲਈ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਉਤਸਾਹ
ਦਿਖਾਇਆ।

(ਸਤਾ 2 ਦੀ ਬਾਣੀ)
ਚੁਲੋ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਸਦੋਂ ਕਿ ਸਰਦੀ
ਬੌਂਡ ਪੁਸ਼ਟਿਟ ਤੋਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਣ ਸੀ
ਤੇ ਬਰਫ ਪੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਹਿਰ ਦਾ
ਨਕਸ਼ਾ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ
ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ
ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ
ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗਲ ਕੇ ਰੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ
ਇਥੇ ਛਿਆਂ ਕੇ ਸੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
(ਰਾਲਦਾ)

੧੬ ਅਪ੍ਰੈਲ 1969

ਮੇਰੀ ਸੌਵੀਆਤ ਯਾਤਰਾ-24

ਅਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ

-ਵੀਰਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ
ਵੇਟਰਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਮਰਦ ਹੋਣ ਜਾਂ ਐਰਤਾਂ,
ਨੇ ਏਨੇ ਰੰਗੇ ਕਪਤੇ ਪਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਕਿ ਸਾਡੇ ਰੰਗੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਘਰਾਣਿਆਂ
ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗ
ਲਿਬਾਸ ਨੱਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ
ਪਾਣਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਖਾਣਾ ਖੁਆਣ ਲਗ
ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵੇਟਰ ਖਾਣੇ ਦੇ ਸੇਵਾਂ ਤੇ ਬਹਿ
ਸਾਥੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਾ
ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੋਣ ਵੇਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਣ
ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ
ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਗਲ
ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੋਣ
ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ, ਕੋਣ ਭਾਕਟਰ ਹੈ ਤੇ
ਕੋਣ ਵਰਕਰ।

ਟੁਰਿਸਟ ਹੋਟਲ ਦੀ ਚੀਫ ਵੇਟਰ
ਸੀ ਮੈਰੀਨਾ। ਵੇਟਰਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਭ
ਦੀਆਂ ਸਭ ਐਰਤਾਂ ਸਨ, ਦਾ ਸਲੂਕ
ਬਹੁਤ ਰੰਗਾ ਸੀ। ਮੈਰੀਨਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ
ਡੱਕੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇਜ਼ਤ ਕਰਦੀ
ਸੀ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ
ਅਸੀਂ ਟੁਰਿਸਟ ਹੋਟਲ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ
ਸਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਉਹ ਛੁਟੀ ਤੇ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਵੀ ਟਿਪ-
ਸਿਸਟਮ, ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੇਣ ਜਾਂ ਲੈਣ ਦਾ
ਰਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਗਤੀ ਸਿਸਟਮ
ਦੀ ਲਾਅਨਤ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ
ਆਉਂਦੀ।

ਅਸੀਂ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ
ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ
ਉਹਠਾਂ ਵੀ ਕੀ ਤਨਖਾਹ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ
ਨੇ ਦਸਿਆ-120 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ।
40-50 ਰੁਬਲ ਸੱਲ ਤੇ ਪੀਮੀਗਮ
ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਬਲ
ਉਜ਼ਰਤ 160-170 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ
ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨੌਜੇ ਬੈਠੇ ਰੁਸੀ ਨੂੰ
ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਡਿੰਗ
ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ
ਨੌਜਾਨ ਪਤਨੀ, ਜੋ ਨਾਲ ਹੀ ਬੱਠੀ
ਸੀ, ਵਲ ਇਕਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ
ਉਹ ਵੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ।
ਤਨਖਾਹ ਬਾਂਧ ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ
ਕਿ, “ਅਸੀਂ ਛੇਡ ਛੇਡ ਸੇ ਰੁਬਲ
ਮਹੀਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।” ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ :
“ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਨਾਲ ਤਸਲੀ ਹੈ ?

ਰੁਸੀ ਸਾਬੀ ਨੇ ਸੁਆਵ ਦਿੱਤਾ,
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ
ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਬੀ ਸੀ ਰਸਕਨ ਅਤੇ ਸਾਬੀ
ਮੈਨਰਪੀਨੇਵ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੋ ਭਾਸੀਏ, ਜੋ
ਕਿ ਬੜੇ ਨਫੀਸ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਮਾਸਕ
ਸੀ, ਦੋ ਨਾਲ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਹ
ਸਾਨੂੰ ਇਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਵਾਦਿਗੀ
ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ।
ਇਹ ਦੋ ਵੇਂ ਸਜਨ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ
ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਅਤੇ ਰਾਲਬਾਤ ਕੀਤੀ।
ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਬੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਆਪਰੋਟਿਵ
ਵਾਰਮ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ
ਅੰਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੈ। 1210
ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਕਮਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੈਲੀ-
ਵੀਜਨ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰੋਡੀਓ ਦੇ
ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕਮਾ ਹੋਂਦਾ
ਹੈ। ਦੂਜਾ ਸਾਬੀ ਵੱਲਗਾਗਰਾਡ ਵੀ
ਬਾਇਆਲੋਜੀ ਇੰਸਟੀਚੀਊਡ ਵਿਚ ਕੰਮ
ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਪਰਚਾਰ ਸਕਤਾ
ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਰਿਜਨਲ
ਪਾਰਟੀ ਸਕਤਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਲਗ
ਭਗ ਦੇਣੀ ਹੀ ਹੈ।

(ਰਲਦਾ)

ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਤੇ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਚੌਠੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਕਰ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ? "ਜੇਲ੍ਹ" ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਉਹ "ਜੇਕੂ" ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਨਿਕੜ ਸਕਦਾ।

ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਾਰਨ ਸਿਰ ਗੰਸੇ-ਪਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਠੀਕ ਨੁਕਸ ਵੀ ਸੀ। ਪੇਟ ਦਾ ਨੁਕਸ। ਮੈਂ ਸੇਵਿਆ ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਵੀਅਤ ਪਟ ਦੇ ਨੁਕਸ ਦੀ ਤਬਖੀਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕੁਝ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਖਿਓਂ ਕੀਤੀ ਸਾਵੇਗੀ। ਇਲੀ ਵਿਚ ਮਦਰਾਸੀ ਖਾਣਾ ਖਾਪਾ ਤੇ ਖਾਪਾ ਵੀ ਕੁਝ ਲੱਤ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਂ ਹਵਾਈ ਸਹਜਾ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਏਪਰ ਪੇਟ ਵਿਚ ਮਰੋਚ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਛਰਪਟ ਭਾਕਟਰੀ ਇਕਾਜ ਕਰਵਾਇਆ। ਭਾਕਟਰ ਨੇ ਜੋ ਮੰਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਗੋਲੀ ਤੇ ਗੋਲੀ ਖਾਪੀ। ਦਵਾਈ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ੀਖੀ ਰਾਤ ਤਕ ਚੜ੍ਹਾਈ। ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਪੇਟ ਠੀਕ ਹੋਇਆ। ਆਖਰ ਮਾਸਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੇਟ ਨੇ ਸੁਆਥ ਦੇ ਦਿਤਾ।

ਪੇਟ ਵਿਚ ਦਰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਕਾਹੋਣ-ਸੁਣਨ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਹੀ ਭਾਕਟਰ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਭਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਗੋਡੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਆਰਾਮ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਫਿਰ ਭਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾ ਤੋਂ ਗੋਡੀ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਭਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਮੌਤ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ, "ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ", ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਦੇਂਭਾਸੀਆ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੁਲਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬਸ ਅਗਲਾ ਸਾਰਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਚੱਪਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਬਿਨਾਂ ਠੀਕ ਹੋਏ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਰਿਹਾਈ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ, ਮੁਸਕਲ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸੱਥੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਣਾ। ਸਾਡੇ ਦੱਸ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੌਤ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੱਲਗਾ

ਗੁਡ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਹੀ ਦਿਤਾ। ਕਹਿਣ ਲਗੇ: ਭੁਲਰ ਅਸ ਅਸੀਂ ਭਾਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਗੋਲੀ (ਦਵਾਈ) ਲਈ ਹੈ। ਕਾਲ ਸਵੇਰੇ ਤੂੰ ਵੀ ਜਾਈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇਂਭਾਸੀ ਸਾਥੀ ਐਗਰ ਬਚਲੋਂਡ ਮੈਨੂੰ ਭਾਕਟਰ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਾਝੀਕਿਨਕ

ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪਾਝੀਕਿਨਕ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਭਾਕਟਰੀ ਮਲਾਹਜਾ ਸੁਰੂ ਹੈ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਤਿਆ ਕਿ

ਇਹ ਪੇਟ ਦੀ ਦਰਦ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਭੁਲ ਚੌਂਦੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹੋਸਟਰੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਮੁਲਾਹਜਾ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪਰਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਆਇ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪਰਾ ਦੇ ਭਾਸੀਆ ਸਾਥੀ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਤਾ।

'ਜੇਕੂ' ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਮੈਂ ਐਥੇ ਮਾਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਸੀ।

ਤੁਸੀਂ ਚੌਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਵੀ. ਜੀ. ਹਸਪਤਾਲ ਮੰਡਿਤਾਰ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਤੂੰਜੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਤੁਸੀਂ "ਜੇਲ੍ਹ" ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੋਗੋਂ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਹੋਟਲ ਵਲ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇ ਭਾਸੀਆ ਸਾਥੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ।

"ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰੋਗੇ। ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਰ ਆਵੇਗੀ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਵਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।" ਮੈਂ ਦੀਗਾ ਭਲਾ ਜਾਂ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵੀਂ ਰਿਤਾਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਰੋਗਰਾਮ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖ ਸਕਾਂਗਾ। ਨਾ ਜਾਣ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਭਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਤਸਲੀ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਰਿਹਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਤਾਂ ਪਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗੇ ਵਧ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਾਂਗਾ। ਕੁਝ ਗੁਸਾ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਭਾਸੀ ਸਾਥੀ ਤੇ ਵੀ ਆਇਆ। ਅਤੇ ਭੇਕੀਗੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਵੀ।

ਫਿਰ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੀ ਬੀਮਾਰੀ ਤਾਂ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਹਾਈ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ।

ਵੇਡਗਾਰਾਤਮਕ ਦੇ ਬਾਕੀ ਪਰੋਗਰਾਮ-ਦਾ ਫਰਕ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਹੱਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕਾਜ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। (ਬਾਕੀ ਦੇਖ ਸਫ਼ਾ ੮)

ਅਸਾ ਅਖਬਾਰ ਰਾਹਾ ਖੁਚ
ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ
ਦੁਆਈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਲੀਸ਼ ਵਾਲ
ਰਿਕਾਈਆਂ ਵਿਡਿਆ ਨੂੰ ਨਜ਼ਦਿਕ ਤੰਤ੍ਰ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਫ਼ਤ ਸਵਾਰੀ
ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕਈ
ਵਾਰ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇਂ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਦੇ
ਭਰਾਵ ਰਿਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਿਚੋਕ ਉਣ ਦਾ
ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ
ਸਕਤਰ, ਰਿਕਾਈਆਂ
ਸੰਲੰਘਰ

ਸਹਿਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ

ਪਿੰਡ ਹਮੀਦੀ ਦੀ, ਸਭਲੜ
ਕਾਸਟ ਲੋਡ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ
ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਨਾਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ,
ਦਫ਼ਤਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ
ਰਾਜਿਸਟਰ ਨੰ: 9039/42 ਮਿਤੀ 8-
8-1968, ਅਨੱਸਾਰ ਇਨਸਪੈਕਟਰ
ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਲ ਬਲਾਕ
ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਹੋ ਰੁਕ ਹਨ। ਪਰ
ਬੜੇ ਅਫਸੇਸ਼ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਪਿੰਡ ਹਮੀਦੀ ਦੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿੱਚ
ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਵੀ ਇਹ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਮਾਪਤਨੀ
ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਕੋਆ-
ਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ
ਬਲਾਕ ਨੂੰ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ
ਵਿੱਚ ਰਮੇਟੀ ਸਮਾਪਤ ਕਾਰ ਨਿਯੁਕਤ
ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੋ ਸਬੰਧਤ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ
ਪਿੰਡ ਹਮੀਦੀ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਪੁਰਸੋਰ
ਅਪੀਕ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸਾਰੇ
ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਸੁਸਾਇਟੀ
ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਰਵਾਈ ਕਰ-
ਵਾਏ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਫੈਕੀ ਬੰਦੀ
ਨੂੰ ਢੂਰ ਕੀਤਾ ਸਾਹੇ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹਰੀਜਨ
ਨਗਰ ਨਿਵਾਸ ਹਮੀਦੀ ਤਹਿਸੀਲ
ਮਲੇਰ ਕੇਟਲਾ, ਜਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ

(ਸਫ਼ਾ 2 ਦੀ ਥਾਕੀ।)
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੋਟਲ ਦੀ ਭਾਕਟਰ ਦ
ਨਾਲ ਵੇਲੇਡੀ ਭਾਕਟਰ ਅਤੇ ਟਿਕ
ਨਰਸ ਮੌਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਮੈਂਹੂ
ਹੋਣਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।
ਉਹ ਆਪ ਮੌਰੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਮੁਲਾਕਾ
ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂ
ਸਾਫ਼ ਸੁਖਗ ਬੰਗਲਾ ਸੀ।

ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਦੀਆਂ ਸਾਂਟਾਂ
ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਸਟਰੋਰ ਵੀ ਰਿਹਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ, ਖੁਬਸੂਰਤ ਬਿਸ਼ਾਅ
ਵਿਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੀਟ ਤੇ
ਬਹਿ ਗਿਆ। ਭਾਕਟਰ ਜ਼ੀਰ ਦੇ ਟਹੀ
ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਟਰੋਰ ਤੇ ਲੰਟਾਂ ਪਰ
ਬੰਠਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਾਪ-
ਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਮਰੇ ਪਹਿਲੇ ਕਪੜੇ ਲੈ ਲਏ ਰਿਹੇ,
ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਰਾਤਾਂ
ਅਤੇ ਮੈਂਹੂ ਟਿਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਆ
ਗਿਆ। ਤਸਥੀਸ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਪਿੰਡ
ਟੈਸਟ, ਟੱਟੋ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਟੈਸਟ
ਹੋਣ ਲਗ। ਰਵਾਈ ਵੀ ਮਹਿਦੀਆ ਕਰ
ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ, ਬਾਹਰ
ਨਿਕਲਣਾ ਬੀਚ।

ਭਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਮੈਂਹੂ ਨੂੰ ਦੀ
ਸਿਗਾਰ ਦੀ ਛੱਬੀ, ਮੁਰੰਬੇ ਦੇ ਛੱਟੇ ਦੇ
ਮਰਤਬਾਨ ਛੇਜ਼ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਮਰਤਬਾਨ
ਗੁਲਬੰਦ ਵਰਗੀ ਬੀ ਦਾ ਸੀ। ਭਾਤ ਦੇ
ਦੇ ਖਾਣੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਅਗਤੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਭਾਸੀ ਸਾਥੀ
ਹਾਲ ਪੁਛਣ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨੂੰ
ਭਾਕਟਰਾਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪ੍ਰਾਵਾਂ
ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਾਬੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਭੁਲਾਰ ਟਿਸ-
ਟਰੀਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਛੇਤੀ ਨੀ
ਇਵੇਂ ਫੇਰਗਾ ਹੈ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਪਰ ਸਾਡੇ
ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਭਾਤ
ਮੈਂ ਆ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹੋਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੇਰਿਆ ਕਿ
ਇਹ ਮੈਂਹੂ ਪਰਚਾਊਣ ਲਈ ਇਸ ਤ੍ਰੀਹਾਂ
ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਸੀ
ਕਿ ਮੈਂਹੂ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਰਲੇ ਆਉਣ ਤੋਂ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੋਟਲ ਦੀ ਭਾਕਟਰ ਦ
ਨਾਲ ਵੇਲੇਡੀ ਭਾਕਟਰ ਅਤੇ ਟਿਕ
ਨਰਸ ਮੌਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਮੈਂਹੂ
ਹੋਣਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।
ਉਹ ਆਪ ਮੌਰੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਮੁਲਾਕਾ
ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂ
ਸਾਫ਼ ਸੁਖਗ ਬੰਗਲਾ ਸੀ।

ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਦੀਆਂ ਸਾਂਟਾਂ
ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਸਟਰੋਰ ਵੀ ਰਿਹਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ, ਖੁਬਸੂਰਤ ਬਿਸ਼ਾਅ
ਵਿਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੀਟ ਤੇ
ਬਹਿ ਗਿਆ। ਭਾਕਟਰ ਜ਼ੀਰ ਦੇ ਟਹੀ
ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਟਰੋਰ ਤੇ ਲੰਟਾਂ ਪਰ
ਬੰਠਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਾਪ-
ਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਪਿੰਡ ਭਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗਰੇਪ ਹੋਟਲ
ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਛੇਤੀਗੇਲਾਨ
ਦਾ ਭਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ
ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਹਵਾਈ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ
ਲਈਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਵੀ ਭਾਕਟਰ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਕੋਆਰੇ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਕਹਿ
ਦਿਤਾ ਕਿ ਛੇਤੀਗੇਲਾਨ ਦੇ ਮੁਸ਼ਗਲੇ ਵੀ
ਨੀਧਰਿਤ ਪਿਲਾਣ ਤੇ ਕਿ ਛੇਤੀਗੇਲਾਨ ਦੇ
ਮੌਬਤ ਕਿਸੇ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਬਿਕਾਰ ਨਾ
ਹੋਏ ਤਾਂ ਹੀ ਅਗੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਦਿਆ
ਜਾਵੇਗਾ।

ਵੀ ਦਿਨ ਦੇ ਦਿਲਾਸ ਪਿੰਡ ਮੈਂਹੂ
ਵੀ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੋਣ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ
ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੌਬਤ ਵੀ ਠੀਕ
ਠਾਕ ਪਾਏ ਗਏ। ਖਲਾਗੀ ਹੋਈ ਤੱਤੀ-
ਕੰਦ ਜਾਣ ਲਈ ਟਿਕਟਾਂ ਵੀ ਬਾਪਸ
ਮਿਲ ਗਈਆਂ। (੮੪੩)

ਸਾਬੀ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀਰਵੀ ਪੰਜਾਬ
ਅਵਾਮੀ ਪਰਿਵਿੰਦਿੱਤ ਪਰੇਸ, ਈ. ਜ.
ਬਪਵਾ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਮਿਊਨਿਸਟ
ਕੋਸਲ ਪਰਕਾਸਤ

ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਬੋੜ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਟਾਫ ਤੀਹ ਭਾਕਟਰਾਂ, ਨਰਸਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲੇ ਤੇ ਸਮਝਤ ਸੀ।

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਦਿ ਨਰਸ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਿਉਟੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇੰਦਰਾਗਾਂਧੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਮੌਕੇ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਂ।

ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਕਿਊਂਕਿ ਦੇ ਭਾਖੀ ਸਾਥੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਾਓ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਰਸ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਭਾਕਟਰ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਵਾਂਗ ਨਰਸ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਵਾਰੇ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸੁਲਾਘ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਦੀ ਕਈ ਸੁਖਾਲ ਪ੍ਰਛੇ।

ਨੀਨਾਂ ਨੀਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਨਰਸਾਂ ਸਨ। ਇਕ ਸੱਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੀਏ ਨੀਕਾਂ ਦੀ ਨਰਸ ਸੀ।

ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਦਿਲ ਸਨ।

ਦੂਜੀਏ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰੁਬਲ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ 120 ਰੁਬਲ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸੱਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੀਨਾਂ ਨੂੰ 70 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਭਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ 90 ਰੁਬਲ, 110 ਰੁਬਲ, 150 ਰੁਬਲ ਅਤੇ 170 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਤਕ ਵੀ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਭਾਕਟਰਾਂ ਤੇ ਨਰਸਾਂ ਦੇ ਸਲੂਕ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਮੈਂ ਠੀਕ ਸਾਂ ਅਤੇ ਸਾਮ ਨੂੰ ਮੈਂਡੀ ਟੁਰਿਸਟ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਨਰਸਾਂ ਨੇ

ਮੈਂਡੀ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਹੀ ਦਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਟੁਰਿਸਟ ਦਾ ਵਿਚ ਸੀਰੇਬ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਕਟਰ ਵਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਵਾਨੀਆਂ (ਅਲੋਵਿਦਾ) ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ।

ਗਤ ਨੂੰ ਮੈਂ ਟੁਰਿਸਟ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਕਿਸਾ ਟੁਟਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਿਆਨ ਕਰ ਨੁਕਿਆ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਟੋਲਗੋਰਾਡ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਕੁਝ ਦਸਾਂਗਾ ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ - 2

ਇਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਟਰਸਟ ਸੀ। ਇਸ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਵੀ ਇਹੋ ਹੈ। 1400 ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਪੰਦਰਵਾਂ ਵਰਕਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਨੇਸ਼ਨਾਨ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲੀਗ ਵੀ ਹੈ। ਘਰੋਂ ਘਰ ਤਨਖਾਹ 85 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਆਇਆ ਵੇਲਗਾਂਗਰਾਡ ਦਾ ਹਾਈਕਰੋ ਬਿਜਲੀ ਘਰ। ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਵਿਹ ਸਾਇਥੇ ਕੋਈ ਨੇਕੇ ਇਕ ਹਾਈ-ਕਰੋ ਪਾਵਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਣ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਬੰਦ ਸੀਮਿਟਰ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬਾਲੋ, ਮਡ, ਕੋਲਾ ਰਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਸਹਿਰ ਵਸ ਦਿਆ ਹੈ। ਵਾਲਾਗਾਸਕੀ। ਇਕ ਲਖ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।

ਇਥੇ 22 ਟਰਬਾਈਨਾਂ ਹਨ। ਇਕ ਟਰਬਾਈਨ ਇਕ ਲਖ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਵਾਟ ਬਿਜਲੀ ਵਾਢਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ 1961 ਵਿਚ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੇਵਲ 42 ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਸਿਫਟਾਂ ਵਿਚ। ਸੰਬਾਦੀ (ਬਾਕੀ ਦੇਖੋ ਸਫ਼ਾਅ)

ਬਾਦ ਇਸ ਸੰਖੀ ਹੋਰ ਮੰਗਾਂ ਅਜੇ
ਖੜੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਚੇਤ ਮੁੜ੍ਹੁਰ
ਆਪਸੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ
ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਥੀਓਂ ਆਂ ਹੈ ਮੁੜ੍ਹੁਰ
ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ
ਪਸਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ
ਮਸ਼ਿਕਾਂ ਉਪਰ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੇਕਾ
ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਾਂ ਦੀ
ਪਰਾਪਤੀ ਵਡ ਵਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਿਸਾਨ
ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਘੋਲ ਵਿਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕਈ
ਛੇਟੇ ਮੇਟੇ ਸਥਕ ਕੁਝੇ ਹਨ ਪਰ ਇਕ
ਵੱਡਾ ਸਥਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਤਿਥੇ
ਭਖਦੇ ਚੁਭਦੇ ਇਕ ਮਸਲੇ ਹੈ ਤੁਲ ਕੇ
ਐਸੀਏਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਤੇ ਘੋਲ ਅਤੀਡਿਆ
ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੇਤਾ ਛੇਤੀ ਸੋਧੀ ਤੇ
ਵਧੇਰੇ ਲਾਮਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਘੋਲ ਵਿਚੋਂ
ਖਟਾਂ ਹੈ “ਨਹੀਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਸਕਤੀ
ਵਧਦੀ ਤੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਂ
ਵੱਡ ਵਰਦੀ ਹੈ।”

ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ

ਵਿਚ

(ਸਫ਼ਾ 2 ਦੀ ਬਾਕੀ)
700 ਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਸ ਕੈਮ ਦੇ
ਉਪਰੋਕਤ ਰੋਲਾਂ, ਮੋਰ, ਟਰਾਮਵੇ ਆਦਿ
ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਰੋਫਿਕ ਹੈ।

ਹੁਣ ਲਈ ਕਾਲਗੋਰਾਡ ਦੀ
ਟਰਾਸਪੋਰਟ ਸਨਾਤ ਦੀ ਗਲ ਇਸ
ਦੀਆਂ ਨੌ ਹਜ਼ਾਰ, ਲਾਹੀਆਂ, ਮੋਟਰ-
ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਟਰਕ ਹਨ। 17,000
ਵਹਕਰ ਕੈਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ
33 ਡੈਪ ਹਨ। ਇਹ ਇੰਡਸਟਰੀ
ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਉਪਜਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਢੂਨੀ
ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਪਰਖੀਧ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਮੁਸਾਫਰ ਥਸ਼ਾਂ ਵੀ ਚਕਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਲ
ਉਠਾਉਣਾ ਅਤੇ ਢੂਨੀ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ
ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਹੈ। ਭਰਾਈਵਰਾਂ
ਦੀ ਤਨਖਾਹ 145 ਰੁਪਲ ਰਹਾਸ਼ੀ ਹੈ।

ਉਜ਼ਬੇਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੇ

ਨੇਵੀਂ ਦਿਨ, 17 ਅਪ੍ਰੈਲ —
ਉਜ਼ਬੇਕ ਸੋਵੀਅਤ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਰੀਪਬਿਲਿਕ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰੀ ਪਟੀਸ਼ੰਦੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਰਹਿਮਾਨਕੁਲ ਕੁਰਬਾਨਵਾਦ 'ਭਾਰਤ' ਦੇ
ਸਰਕਾਰੀ ਦੌਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਏ ਹਨ।

ਸੋਵੀਅਤ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ
ਦੀ ਕੰਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਉਜ਼ਬੇਕ
ਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ
ਦੀ ਕੰਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਸੋਵੀਅਤ
ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਸਪਰੀਮ ਸੋਵੀਅਤ ਦੇ
ਤਿਪਟੀ ਕੁਰਬਾਨਵਾਦ ਦਾ ਜਨਮ 1912
ਵਿਚ ਉਜ਼ਬੇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਗਾਰੀਬ
ਕਿਸਾਨ ਘਤਾਂਣ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

1942 ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਆਰ. ਕੁਰਬਾਨਵਾਦ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਵਿਚ
ਗੁਚ਼ੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਜ਼ਬੇਕ ਰੀਪਬਿਲਿਕ
ਦੀ ਕੰਮੀਆਂ ਆਰਥਕ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ
ਮਹਾਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਰਹਿਮਾਨਕੁਲ
ਕੁਰਬਾਨਵਾਦ ਹੈ ਤਿੰਨ ਆਰਡਰ ਆਫ
ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪੋਸ਼ਕਾਰ
ਮੁਲ ਦੁਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਰਥ-ਵਿਗਿਆਨ
ਦੀ ਯੋਮ, ਯੋਸ, ਯੋ. ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਠਹਿਰਣ ਸਮੇਂ
ਉਹ ਭਾਖੜਾ ਦੇ ਸਜੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਬਿਜਲੀ
ਘਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ
ਵਾਲੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ ਵੀ
ਭਾਗ ਲੈਂਗਾ।

ਇਸ, ਅਦਾਰੇ ਵਿਚ ਤੀਹ ਫੀ ਸਦੀ
ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

(ਬਲਦਾ)

ਸਾਬੀ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀਰਵੀ ਪਟਿੰਡਰ ਤੇ ਪਥਲਿਸ਼ਰ ਨੇ
ਅਵਾਮੀ ਪਰਿਵਿੰਗ ਪਰੈਸ, ਈ. ਜੀ. ਰੱਡ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ
ਛਪਵਾ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਵ
ਕੇਂਸਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੨੭

ਸਰਦੀ ਨਾਲ ਲੁਕਣ-ਮੀਚੀ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਅਸੀਂ ਵੇਲਗਰਾਡ ਤੋਂ ਤਾਸ਼ਬੰਦ ਤੋਂ ਤਾਸ਼ਬੰਦ ਹੋਏ ਹਾਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਦੱਜ ਸਾਬਿ ਤਾਕਟਰੀ ਮੁਖ ਜਾਂਝੇ ਵਿਚ ਠੀਕ ਠਾਕ ਪਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਵੀ ਝਾਪਸ ਮਿਲ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਮੋਸਮ ਦੀ ਬਾਬੀ ਕਰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਜਹਜ਼ ਦੀ ਉਤਾਰ ਮਾਸਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੋਸਮ ਠੀਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤਾਸ਼ਬੰਦ ਲਈ ਉਤਾਰੀ ਲਾ ਸਕਦੇ ਸਾਂ।

ਐਸਪਰੈਸ ਟਰੋਨ ਨਿਕਲ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਆਸੀਂ ਮੁਸਾਫਿਰ ਗਡੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਸਕੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ। ਰਾਹ 24 ਘੰਟੇ

ਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਗਡੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਸਾਬਿਆਂ ਨ ਨਾਸ਼ਤਾ ਤੇ ਖਾਣਾ ਨਾਲ ਬੈਨੂ ਦਿਤਾ। ਗਡੀ ਵਿਚ ਬਿਸਤਰਾ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਸਵੇਰੇ ਹੋਈ। ਚਾਹ ਮੰਗਵਾਈ ਗਈ। ਮੂੰਹ-ਹਥ ਪੈਣ ਲਈ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਵਰ ਵੇਲੇ 12 ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਫਰ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹਿਸਾ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ—ਬਾਬੀ ਥਾਂ ਵੇਕਟਰੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਲਾਲ ਥੱਡੇ। ਬਾਵਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤਕ ਕੰਮ ਬੰਦ ਸੀ।

ਕਾਰਸੋਂਡ ਮੈਂਡਾਨੋਂਡ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਵਾਰਸ਼ਲੋਡ ਪਰੈਸ ਵਰਕਰ ਗਡੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨੌਜੇ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਫ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪ੍ਰਦਿਆ। ਕਿਉਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਦੋ-ਬਾਬੀ ਸਾਬੀ ਬੜਾਨੋਂਡ ਮਦਦ ਕਰ ਦੇਂਦਾ, ਕਿਉਂ ਅਸੀਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲਾ ਸੈਂਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਖਾਣਾ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਮਜ਼ਹੂਰ ਸਮਾਜ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਛਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲਗ ਦਿਗ 150 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਸਨ। ਏਨੀ ਰਕਮ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਵੀਆਂ ਕਮਾ ਲੈ ਦੀਆਂ ਸਨ।

ਇਹ ਗਲ ਵਰਨਣ ਜੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਗਿਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਘਟ ਜਾਂ ਵਧ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਕੰਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਹੁਨਰ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦੀਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਹੁਨਰ ਸਿਖਣ, ਹੁਨਰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੱਥੇ ਜਿਹੇ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰੇਲਵੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਇਕ

ਚਸਪੀ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਾਕ੍ਰਮ ਦੀ ਘਰੇ ਘਰ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਅਸਲ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਬੜੀ ਗਹ ਨਾਲ ਸੁਣੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹੂਰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਤਸ਼ਬੰਦ ਤੋਂ ਦੁਖ ਸੀ।

22 ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਉਸੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਸਾਂ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਸੋਵੀਅਤ ਯਨੀਅਨ ਦੀ ਦੇਸ਼-ਵਿਅਪੀ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

23 ਤਾਰੀਖ ਸਵੇਰੇ ਸਾਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਕਿਉਂ ਰੋਫ਼ ਤੇ ਹਵਾਈ ਅਤੇ ਵਲ ਦੇਵ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਤਾਸ਼ਬੰਦ ਲਈ ਚਲਣਾ ਸੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਹੀ ਮੰਗਲ, ਬਾਗ ਹੀ ਬਾਗ ਅਤੇ ਬਹਰ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ। ਬਾਗਾਂ ਤੇ ਸੰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਰੋਂਕੀ ਦਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹੀ ਬਾਗ ਤੇ ਸੰਗਲ ਲਾਈ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਲਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਘਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਹਵਾਈ ਅਤੇ ਦਾ ਰਾਹ ਇਕ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸੀ।

ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਤਾਰੀ ਮਨਸਥ ਹੋ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਆਹਿਦ ਪੀਣੇ ਲਗ ਪਏ। ਅਜੇ ਸੋਚ ਹੀ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਕਿਊਂ ਦਾ ਹੋਟਲ ਵਾਪਸ ਰਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਤਾਰੀ ਦਾ ਸਿਗਨਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਦੇ ਇਕ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਹੁਣ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਸਟੋਡ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅਤੇ ਤੇ ਉਤਤਰਾਨ ਪਵੇਗਾ।

ਰਸਟੋਡ ਹਵਾਈ ਅਤੇ ਤੇ ਉਤਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਣ ਦੀ ਹੱਦ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਅਤੇ ਤਕ ਮਹੁੰ ਰਦੇ ਪਹੁੰ ਰਦੇ ਸਤਦੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਵਾ ਗਿਆ। ਡੈਲੀਗੋਸ਼ਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਆਮ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਕਮਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਆਰਾਮ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਸਾਡੇ ਦੇ ਭਾਬੀ ਸਾਬੀ ਨੇ ਉਥੇ ਪਾਰਟੀ ਸਕਤਰ ਨੂੰ ਟੋਲੀਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਵੰਨਾ ਚਿਰ—

ਗਲਤੀ ਕਾਓਂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਭਾਵ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਜੇਕੂ ਦੀ ਹਵਾ ਖਾਗੀ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਵਿਹ ਸੁਣੋ ਕਿ ਖਾਣੀ ਕਿਉਂ?

ਅਸੀਂ ਉਦੇਂ ਨਾ ਛੁਟੇ ਸਾਂ, ਨਾ ਵੱਡੇ, ਵਿਚਲਾ ਮੋਲ ਸਾਂ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਦਾ ਸਾਇਆ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸਾਡੇ ਉਤੇ। ਅਸੀਂ ਬਟਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਂ। 13 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸਾਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਫੌਰੀ ਨੇ ਅਧੇ ਹੀ ਘੰਟੇ ਵਿਚ 1600 ਮਾਰ੍ਕ ਦਿੜੇ, ਇਹਨਾਂ ਸ਼ੀਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੁਨ ਦੇ ਕੇ ਸੀਲ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਾਰਮ ਦਾ ਬੁਟਾ ਇਕ ਦਮ ਇਕ ਦਰਮਤ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇ ਵਿਚ ਰੋਗੀਆਂ ਚਲਾਂਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ। ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹੇਗਾ। ਹੋ, ਸਾਡਾ ਲਹੂ ਜ਼ਰੂਰ ਖੇਲਣ ਲਗ ਸੀ। ਰੋਜ਼ ਨਾਲ ਰੋਮਾਸ ਜਿਹਾ ਹੋਵਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਕੀਨੇ ਅਫੋਸੇਸ ਦੀ ਗੁਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਗੌਰਾ ਸੇਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਸੁਟੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਕ, ਕਾਂਕ, ਕਾਂਕ ਭੋਡ ਬਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੂੰ ਨੂੰ ਨੂੰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਮੱਤਲਬ ਤਾਂ ਚਿਹ੍ਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਗੁਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣੀ ਸਮਝਦਾ।”

ਜਦੋਂ ਹਰ ਗਜੀ ਮੋਹਲੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੈਂਟ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਟਿਕਟਿਕੀ ਤਾਂ ਦਿੱਤੀ ਭੁਲ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪਟ ਦੇ ਬਲ ਚਲਾਉਣਾ ਜਾਣ ਲਗਾ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸਤ ਭੰਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਗਾ, ਬਚੇ ਸੰਗੀਨਾਂ ਤੇ ਟੰਗ ਜਾਣ ਲਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਾਦਾ ਸੀ ਸਰ ਮੁਲ ਪਰਲੋ ਆਗੀ ਹੋਵੇ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੈਤਾਨ ਹੀ ਸੈਤਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗੇ—ਆਖਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮੇਨ ਵਿਚ ਵੀ ਰੱਖ ਦੇਂਦੀਆਂ ਜਾਗ ਉਠੀ—ਲਗ ਸਹਿਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਸੱਹਿਰਾਂ ਵਲ ਵਪਣ। ਆਮਾਂ ਵੀ ਇਕ ਜਥੇ ਵਿਚ ਸਮਲ ਹੋ ਗਏ।

ਇਕ ਨੇਜ਼ਵਾਨ ਨੇ ਸਾਡੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਕੇ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਡੀਆਂ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਅਖਾਂ ਪਾ ਕੇ ਬੈਲਿਆਂ ਰੁਪ ਰਾਪ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਜਾਪਨ ਸਹਿਣਾ ਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਾਓ, ਭਾਵ ਜਾਓ।

ਉਹ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਦੱਬ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

♦ ਇਥੇ ਠਹਿਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਬੀ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਖਾਲੇ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਅਜੇ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਗ਼ਜ਼ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਭਜੇ ਭਜੀ ਵਿਚ ਜਹਜ਼ ਵਿਚ ਸੁਆਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।

ਸਾਡਾ ਵੈਲੀਗੋਬਨ ਰਸਟੋਡ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬੀਆਂ ਦਾ ਪੈਨਾਵਾਈ ਹੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਚੇ ਵਕਤ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਚਾ ਤਕਲਫ ਕੀਤਾ। ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਤਾਸ਼ਬੰਦ ਜਾ ਉਤਤਰੇ। (ਚਲਦਾ)

ਰਾਜ਼ਲ

—ਵੀਅਤਨਾਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋ ਕੇ—

ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਕੱਖ ਵੀ ਐਸੀ ਕਹਾਣੀ ਕਰਨਗੇ। ਮਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਬ ਵੀ ਜਿਸਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨਗੇ।

ਇਹ ਜੋ ਸੂਰਸ ਜੂਲਮ ਦੇ ਸੁਲਗਦੇ ਨੇ ਚਮਨ ਤੋਂ, ਵੇਖ ਲੇਣਾ ਸੁਸਕਦੇ ਸਾਹਿਂ 'ਚ ਇਕ ਦਿਨ ਠਰਨਗੇ।

ਬਾਗਬਾਂ ਜੋ ਚਮਨ ਦੀ ਖੁਦ ਮਹਿਕ ਵੇਚੀ ਜਾ ਰਹੇ, ਭਾਲਦੇ ਮਹਿਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਵੇਖ ਲੇਣਾ ਮਰਨਗੇ।

ਏਸ ਵਾਦੀ ਦੇ ਜੋ ਪਥਰ ਅਜ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਖਾਮੋਸ ਨੇ, ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਹਿੱਕੜੀ ਤੇ ਤੋਹਮਤ ਧਰਨਗੇ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਲ ਨੇ ਆਖਰ ਚੁਮੜੈ, ਜੋ ਪੀਤੀ ਤਿਥੇ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਜਰਨਗੇ। ਚਮਨ ਕਾਇਆਨੀ

11 ਮਾਰਚ 1969

ਮੇਰੀ ਸੋਖੀਅਤ ਯਾਤਰਾ--੭

ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ਸੀ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਸੋਖੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਅਮਨ-ਪਸੰਦੀ ਤੇ ਆਰਤ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੌਖਿਕ ਅਰਜ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ। ਹਣ ਜੋਂ ਸੋਖੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦੱਸੇ ਪਖਾਂ ਤੇ ਰੋਖਣੀ ਪਾਵਾਂ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਵਿਚ ਅਰਜ ਕਰਨੀ ਚ਼ਹੁਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਛੁਲੀਗੇਣ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ, ਰੇਲ ਗਡੀਆਂ ਵਿਚ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ, ਹੱਟਲਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬਟਾਂ ਦੇ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁਫ਼ਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਟਲੇਟਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਫ਼ਤਰਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟਬਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਵਾਕਦੀਅਤ ਰਾਸਲ ਵੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰਦਾਰਾਂ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਵਖ ਵਖ ਯੂਨੀਅਤ-ਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਂ, ਡਾਕਟਰਾਂ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਪਾਰਟੀ ਸਾਈਟ ਦੇ ਐਕਾਡਮੀਅਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੌਖਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ।

ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਕੇ ਕਿਰਮਲਿਨ ਵਿਚ ਸਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਰਤ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਸੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਲਗਿਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਨਿਨ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਪਿਸ ਤਾਂਤੀਆਂ ਨੇ, ਰੇ ਸ਼ਕਲ ਸੁਰਤ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀ ਸਾਧਦੀ ਸੀ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਖੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਇਤਿ-ਹਾਸ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਂ ਲੇਨਿਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਨਾਲ ਦੇ ਰੋਲ ਤੇ ਰੋਖਣੀ ਪਾਈ।

ਨੇਤ੍ਰੇ ਹੀ | ਹਾਲ ਚੋਕ ਵਿਚ ਮਈ ਦਿਨ ਦੀ ਪਰੋਤ ਹੁੰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਥੇ ਟਰੇਡਿੰਕ ਏਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੜਕ ਕਰਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉੱਛ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਟਰੇਡਿੰਕ ਇਕ ਤਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸਿਊਂ ਦੁਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਲਈ ਅਡਰ-ਗਰਾਉਂਡ ਰਾਹ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਆਰਥਕ ਨਮਾਇਆ ਦਾ ਪੜਾ ਪਵਿਲੀਅਨ ਵੀ ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਖੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੇਲਾਂ ਕਾਰਗੇਣਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਪਵਿਲੀਅਨ

ਇਨਾਕੇ ਵਿਚ ਫੇਲੀ ਹੋਈ ਇਹ ਨੁਮਾ-ਇਥ ਵਖ ਵਖ ਗਲਗਾਜਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਵਹੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰੀ ਈ ਸਾਰੀ ਨਮਾਇਆ ਦੇਖਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਕਥੀ ਦਿਨ ਲਗ ਜਾਣ। ਸਨਾਤੀ ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਨਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਾਈਕਲ, ਸਕਟਰ, ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਉਥੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ।

ਰਾਕਟਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ, ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਕਟ, ਸਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਜ ਤਕ ਜਿਹੜੇ ਰਾਕਟ ਫੱਟ ਗਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਸਭਤਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ, ਜਿਹੜੇ ਪਲਾਤ ਸਹਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਤਰੇਸਕੋਡਾ, ਗਕਾਰਿਨ ਤੇ ਦੱਸੇ ਪ੍ਰਾਤੀ ਯਾਤਰੀ ਉਡ ਕੇ ਸਨ, ਦੰਨ ਤੇ ਥੁੰਡਾ ਗਲਣ ਵਾਲ, ਦੰਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਰਾਕਟਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਉਥੇ ਪਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਸੋਂਦੇ, ਕਿਵੇਂ ਪੈਰਾਸੂਟ ਫਰਤੇ ਸਨ ਆਖਿ ਸਭ ਗਲਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਵੀ ਨਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਪ੍ਰਕਾਤ ਯਾਤਰੀ ਖੋਲ ਦਿਚ ਸੁਭਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪੈਂਥੂਟ ਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੈਮਰਾ ਹੈ।

ਨਮਾਇਆ ਵਿਚ ਇਕ ਟੇਪਨ ਸੋਅ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਜੇ ਦੋਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੱਜੀ ਨਮਾਇਆ ਵਖ਼ਰ ਗਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਬਚੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਿਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੱਚਾ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿੱਡੇਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਸਾਡੀ ਦੱਜੀ ਨਮਾਇਆ ਵੇਖਣ ਚਲ ਗਏ। ਬੜੀ ਮੱਥਕਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਅਤੇ ਇਹ ਸੀ ਸਠਕੁਲਰ ਸਿਨੇਮਾ। ਅਸੀਂ ਗੋਤ ਜਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਖੱਲ੍ਹ ਗਏ। ਹੱਕੋਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਲਮ ਚਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਲਮ ਵਖ ਵਖ ਗਲਗਾਜਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੀ, ਜੇ ਹਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਖੱਲ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਫਿਲਮ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਖਦੇ, ਕਦੇ ਸੋਨੇ, ਕਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਪਿਛੇ ਹਲ। ਯਕਾ ਯਕ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨੇਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਗੋਲਾ ਸਦਿਆਂ। ਅਸੀਂ ਮੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੱਸੇ ਪਾਸੇ ਦੜਾ ਨੇਸ਼ਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੁਝ ਕਿਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਕਿਉਂ... ਜੇ ਕ

ਸਰਦੀ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ.....

—ਵੌਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਹਾਂ, ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਸਰਦੀ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਖਾਇਆ। ਇਹ ਆਪਣਾ ਰਮਤਕਾਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਰਫ ਪੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜੱਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸਰਦੀ ਨੇ ਮੀਂਹ ਮੌਜੂਦ ਲਿਆ ਤੇ ਦਰ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਹਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ। ਕਾਰ ਵਿਚ ਥੋੜੇ ਤਾਂ ਵਿਖਾਇਆ। ਕਾਰ ਵਿਚ ਥੋੜੇ ਤਾਂ ਸਰਦੀ ਪਰ ਸਾਂ ਕੇ ਬਜ ਗਈ। ਪਰ ਕਿਸ਼ਾਰ ਨੇ ਬੁਝ ਬਰਫ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੀਨੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਥਰੀਅਪਦੀਸੀਨੀਂ ਬੁਕਟ ਨੇ ਸਫ਼ੇਦ ਦੁਧ ਧੀਰੀਆਂ ਮਖਮਲੀ ਰਾਦਰਾਂ ਵਿਛਾ ਰਖੀਆਂ ਹੋਣ, ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਬਰਫ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਬਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਡਦਾ। ਬਰਫ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਈਨਾਂ ਵੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ, ਗਰਦ ਗਥਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕਾਰਾਂ ਮਾਸਕੇ ਬਹਿਰ ਵਲ ਛਜਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਯਕਾਂ ਯਕ ਸਾਡੀ ਜਾਕੂਨਿਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਗਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਵਿਤੀਆਂ ਸਾਡੀ ਬਾਡੀ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੱਭਿ ਜਮ ਦੇ ਸੱਭਿ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੱਭਿ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਹੀ ਬਾਬਾਨ ਵਿਚ

ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਦਸਤਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕਾਢੀ ਲੁਭਦ ਆਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੁਰ ਵਰਨਨ ਜੇਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਭਾਰਤ ਆ ਰੁਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਹਾਲ ਇਥੇ ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਵਿਛਾਗ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੂਜੇ ਬਾਹਰਲੇ ਵੇਖਾ ਬਚੇ ਰੋਬੀ ਵਾਕਟੀਆਂ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸ ਰਹੇ ਸਨ—ਇਹ ਗੋਰਕੀ ਸਭੀਂ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਗੋਰਕੀ ਦਾ ਬੁਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਮੀ।

ਇਹ ਮਾਸਕੇ ਦਿਓ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਖ ਲੋਕ ਮੱਡੀਆਂ ਫੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਦੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ। ਫੜੀ ਦੇ ਇਨ ਲੋਕ ਸ਼ੇਕ ਪੁਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਸਕੇ ਦਿਓ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅਜੇ ਜੇਮਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਪੁਛਿਆ ਮੱਡੀਆਂ ਫੜਦਾ ਲਸੀਸ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੁਆਵ ਮਿਲਿਆ ਕੋਈ ਲਸੀਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕ ਫੜ ਫਰਮਾਵੇ ਹਨ। ਮੱਡੀਆਂ ਫੜਦੇ ਹਨ, ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੌਜਾਂ ਉਡਾਂਦੇ ਹਨ। “ਇਹ ਵੀ ਪੁਥੁ.....”

ਸਾਡੀ ਗਲ ਟੋਕਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—“ਜੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਲੁਭਦ ਉਠ ਦੇ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸ ਹਤਿ-ਆਵਲ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ।”

ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ “ਜੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਜੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਅੱਜ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁਣੀਂ ਸਨ ਮਿਲਦੇ।” ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਭਸੀ ਬਲਾਇਆ ਅਸੀਂ ਆ ਗਏ। “ਮੜਾਂ ਤੋਂ ਉਸੀ ਮੋਹਰੀ ਵੀ ਸੇ ਮਰਾਜੇ ਯਾਰ ਮੋਹਰੀ ਵੀ।”

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਰਫਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਅੱਡਰ ਗਰੀਨ ਦੁਰਖਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪਤੇ ਸੁਕ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਹੀ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਸੰਤ-ਤੁਤ ਕੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਬਖਬਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਤਾਹ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਲੱਗੇ ਉਤੇ ਲਾਲ ਢੂਕੇ ਵੇਖੇ। ਅਸੀਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ “ਇਹ ਲਾਲ ਢੂਕੇ ਕਿਉਂ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ।”

ਸਾਡੀ ਨੇ ਉਤੇ ਦਿਓ : “ਪੰਜ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕਰ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇਨ (ਜਿਹੜਾ ਵਿਧਾਨ 1938 ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ) ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਇਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਛੁਟੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਖਾਲ-ਪੀਂਘ ਦੀਆਂ ਥੀਗਾਂ ਦੇ ਕੋਈਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਭ ਕਾਰੋਬਾਰ, ਫੇਕਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਦੱਡਰ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।”

ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਮਾਸਕੇ ਲਾਲੇ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਸਕੇ ਸਤਾਂਹਿਆਂ ਦਾ ਬਹਿਰ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। (ਚਲਦਾ)

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜੁਝਾਰ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ

- ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ -

ਆਪਣੇ ਸਾਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਇਕ ਵਡੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅਗੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕੀਆਂ ਹੋ ਟਾਟਕ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਮੰਨਿ ਦਾਬਲ ਹੋ ਗਏ। ੬ ਮੰਜ਼ੂਰ ਬਿਲਡਿੰਗ ੬੦੦ ਕਮਰੇ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਿਸਤਾਰਾ, ਮੇਜ਼ ਕੁਰਸੀ, ਟੇਲੀਫੋਨ, ਟੈਲੀਓਪ, ਹਰ ਦਾਲਾਨ ਵਿਚ ਟੇਲੀਵਿਜਨ ਸੈਟ, ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ, ਖੇਡਣ, ਕੁਛਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲ; ਸਟਾਲ; ਸੈਵਿੰਗ ਸਾਪ, ਕਪੜੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਲੈਟਰ ਬਕਸ ਤੇ, ਬਿਸਪੈਸਰੀ, ਕਾਕਟਰ। ਤੁਸੀਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਸਾਨਦਾਰ ਸੀ ਇਹ ਹੋਟਲ।

ਕਮਰੇ ਅਲਾਉ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਡਾ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਪੁਰੂਤ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਾਮਾਨ ਰਖ ਕੇ ਇਕ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ, ਬਟਨ ਦਬਾਇਆ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਤੀਬੀ ਮੰਨ੍ਹਲ ਤੇ ਸੀ; ਇਹ ਸੀ ਲਿਫਟ, ਜੋ ਕੁਝ ਸੇਵਿੰਗ ਵਿਚ ਹੋਠਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਅਤੇ ਉਤੇ ਤੋਂ ਹੋਠਾਂ ਪਹੁੰਚਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸਾਮਨ ਰੱਖਿਆ। ਮੇਜ਼ ਤੇ ਇਕ ਹਾਈਅਡ ਨਾਮਾ ਪਿਲਿਆ। ਇਸ ਤੇ ਹੋਰ ਗਾਂਠਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸਾਡੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਟੇਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਪੜੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਵਾਉਣੇ ਹੋਣ, ਜੂਤੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੋਵੇ, ਸਿਵ ਬਣਵਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਕੰਧ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਵਸਾਓ ਵੇਂਦਰ ਆ ਜਾਵੇਗੀ-ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮੇਂਬਰ ਦੀ ਦਰਾਜ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਰਡ, ਲਟਾਓ, ਸਫੇਦ ਕਾਗਜ਼, ਫਾਈਲ, ਨੋਟ ਸੁਕ, ਪਿਸਲ ਆਂਡਾ

ਗੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਮੇਜ਼ ਤੇ ਮਿਨਰਲ ਵਾਟਰ, ਲੈਨ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ, ਚਾਬੀ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਜਗੋ, ਦੋ ਗਲਾਸ ਇਕ ਤਬਤੀ ਵਿਚ ਪਏ ਸਨ। ਫਰਸ਼ ਤੇ ਗਲੀਆਂ ਵਿਡਿਆ ਸੀ। ਗਏਕੇ ਦਾਰ ਬਿਸਤਾਰਾ ਮਿਤ ਗਿਆ। ਮਖਮਲੀ ਪਤਦਾ ਚੁਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਤਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਰੇ ਚਰਵਾਂ ਤੇ ਚਲਦੇ ਖੇਲ-ਕੁਦ ਹੋ ਗਏ।

ਤਿੰਨ ਫੁੱਟੀਆਂ ਸਨ, ਖਾਲਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਫੁੱਟੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਬਾਣਾ ਖਾਲ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿਵਾਏ ਆਪਣੇ ਭਾਨੁਕੀ ਰੰਗ ਦੇ ਅਸੀਂ ਸੌਵੀਅਤ ਬਹਿਰੀਆਂ

ਫਰਗੇ ਬਣ ਗਏ। ਬੁਟ ਤੇ ਸੂਟ ਜਾਤੇ ਗਰਮ ਕੱਟ ਤੇ ਗਰਮ ਟੈਪ ਪਾ ਲਏ। ਸਾਥੀ ਸਿਮਰਨੇਵ ਨੇ ਕਿਹਾ: “ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸਾਨ੍ਹੀ ਗਰਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਸਰਵੀ ਕਿਥ ਰਹੋਗੀ।”

ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜੁਝਾਰ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਰਦੀ ਕਿਥੇ ਰਹੀਂਦੀ ਹੈ?

ਇਸ ਇਕ ਹੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਟ ਦੀ ਇਕ ਆਪਣੀ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਬਾਣਤੀ ਸਾਂ। ਇਥੇ ਵਕਤ-ਬੇਵਕਤ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿਵਾਏ ਆਪਣੇ ਭਾਨੁਕੀ ਰੰਗ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੌਵੀਅਤ ਬਹਿਰੀਆਂ ਕਮਰੇ ਦੀ ਵੇਰਵਾ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਖੁਆਣ

ਕਰਾਂ ਤਕ ਅਤੇ ਮੇਨੇਸ਼ਰ ਦੀ ਵਿਚ ਤਾਰੀਦ ਕੀਤੀ ਸਾਥੇ ਘੱਟ ਹੈ। ਜਾਣ ਦੇ ਸਾਈਨ ਬੋਲੀ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਕਾਲ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਇੰਟਰ ਪਰੈਟਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲ ਜਾਂਦਾ।

ਸਾਡੇ ਡੈਲੀਰੋਸ਼ਨ ਨੇ ਮਾਸਕੋ, ਲੈਨਿਨਗਾਰਡ, ਵਾਲਕਾਗਾਰਡ, ਉਸ ਦੇ ਨੌਜੇ ਚਿਰਚਕ ਮੈਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਸਨਾਤੀ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਅਨਿਕਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੋ ਸੰਭੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹਿਸਾਰ ਵੈਲੀ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਨੋਂਖ ਦਾ ਦੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਨੋਂਖ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਦੱਡਾ ਭੈਮ ਬਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕੰਦੀ ਏਸੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਅਵਗਾਹਿਸਤਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਲੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਾਈ ਲਈ ਪਾਣੀ ਪਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

ਅਮਰੀਕੀ ਇਜਾਰੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪਾਨ ਉਤੇ ਦਬਾਅ

ਬਰਾਮਦਾਂ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ

ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਉਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਬਰਾਮਦਾਂ ਲਈ ਜਾਪਾਨੀ ਆਰਥਕਤਾ ਦੇ ਸੁਹਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਤਜਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਰਮ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਸੁਭਾਸ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਉਪਰ ਦੇ ਇਨ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਭ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਪਾਨਵਿਚਾਰਮਾਰੀਕੀਸਾਮਾਨਤੁਪੁੰਜੀਵੇਗਾਹਿਵਿਚ ਅਖੀਰੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਮੰਡਲ ਨੇ ਇਹ ਤਜਾਰੀਜ਼ ਪੋਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਉਪਯੋਗ, ਰਮ ਦੇ ਸਾਮਾਨ, ਕੰਪੂਟਰਿੰਗ ਮੱਖੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਸਾਮਾਨ, ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਜੋਨਰੋਟਰ, ਹਵਾਈ ਸਹਾਜ ਤੇ ਰਾਤਰ

ਬਣਾਉਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦਬਾਅ

ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਿਕਾਇਤਾਂ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਿਆਂ ਨੇ

ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਪਰਤਣਾ ਪਿਆ

ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਬਨ ਅਮਰੀਕੀ ਭਾਲਰ ਅਤੇ ਪਰਮਾਣੂ ਛਡਕੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਕ ਵਡੀ ਆਰਥਕ ਭਾਕਤ ਦੀ ਹੀਨੀਅਤ ਵੱਖੋਂ ਜਾਪਾਨ ਰੁਤਬੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ।” ਇਹਨਾਂ ਹਲਕਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ “ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸਾਮਨ ਵਿਚਾਲੇ ਵੇਖੇ ਆਰਥਕ ਸੰਬੰਧ ਲਈ ਲਾਹੌਵੰਦ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।”

ਜਾਪਾਨੀ ਆਖਥਾਰਾਂ ਨੇ ਕੱਢੇ ਸਤਿਅਕ ਤੇ ਸਾਉਂਦੀਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦਬਾਅ ਦੀ ਨਿਖੇਣੀ ਕੀਤੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਮੈਨੀਚੀ ਨੇ ਇਸ ਗਲਬਾਤ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੇਨ ਨੂੰ ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਤਜਾਰਤ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ “ਸੰਪੂਰਨ ਮੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ” ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ।

ਲੁਧੀ ਵਿਟਪ ਕਿਨੀ ਪ੍ਰਿਣਾ
ਹੈ ਅਤੇ ਲੁਗਾਈਆਂ ਦੇਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਟਪ ਕਿਨੀ ਰੁਸਾ ਹੈ, ਉਹ
ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜੇ ਕਥ ਨਮਾਇਆਂ ਵਿਚ
ਤਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ
ਵਿਚ ਆਰੀਖੀ ਘਰਨਾਂ ਬਾਰੇ
ਮਿਹਤੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਤੁਕੀਆਂ ਹਨ
ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ੀ ਇਹ ਪਰਵਾਹ
ਲੱਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ
ਸੋਵੀਅਤ ਲੋਕ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਜੋ ਪ੍ਰਤੀ
ਵੀ ਪ੍ਰਿਣਾ ਰਖਦੇ ਹਨ—ਤੁਸ
ਉਤੇ—ਨੀਹੋਲੀਅਨ ਦਾ ਹਮਲਾ,
ਕੁਰਬਾਹੀ ਤੇ ਜਾਗੀਰ ਪਰਥਿੱਧ ਦੇ
ਅਤਿਆਚਾਰ, ਮੇਲਾਣਿਆਂ ਤੇ ਪੋਥੇ
ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਹਾਂ, ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਨੌਜਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਆਜਾਂ ਦੀ
ਦੇ ਅਤੇ ਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ
ਡਟਵਾਂ ਵਿਚੋਧ, ਵੇਖਣੇਗਰ ਦੇ (ਸਤਿਨ
ਗਤਾਵ) ਦੀ ਤਥਾਹੀ ਤੇ ਨਵਾਨਿਮਾਲ
ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਹੀਆਂ ਵਿਚਾ
ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਨੁਹਾਇਆਂ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ
ਦਾ।

ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ
ਕਥਰਸਤਾਨ ਤੇ ਭਵੀਂਦਾਂ ਦੀਆਂ
ਸੇਤ੍ਰਾਂ — ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮਾਸਕ ਵਿਚ
ਹਨ ਜੋ ਮਾਸਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰ — ਤੇ
ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਲਾਈਨਾਂ ਕਰ ਨਹੀਂ ਟੱਟਵੀਆਂ। ਭਾਵੇਂ
ਕਰਮਿਲਨ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇ ਲੈਨਿਸਦੀਵੀ
ਨੀਂਦਰ ਸੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸਨਾ
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ।

ਲੈਨਿਸਗਰਾਡ ਵਿਚ ਬੁਹੁਤ ਵਾਡਾ
ਕਰੇਂ ਜਾਰੀ (ਖਰਸਤਾਨ) ਸਿਥੇ
ਲੋਕ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਨ,
ਗਰਾਂਡ ਦਾ ਕਾਨਾਂ ਲਾਈਟਰੇਜ
ਦੀ (ਸੇਤ) — ਜਿਥੇ
ਸਥਵਰੀ ਬੇਸਪੇਲ ਦੇ
ਕਰ ਨ ਵੇਖੇ ਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਤ

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—

ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ.....

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭਲਰ—

ਦੇ ਨੇ ਵੇਂ ਤਕ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ),
ਅਰਜਨ ਕੀ ਸੇ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਫੈਕਟਰੀ
ਦੇ ਤੰਨ ਦੇ ਮੁਲਾਕਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ
ਉਸਤਿਆਂ ਮੁਲਾਕਾਂ (ਇਹ ਨੈਸ਼ਨਾਨ
ਨਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲੱਭੇ ਲੱਭੇ ਸ਼ੋਹੀਦ
ਕੇ ਗਏ ਸਨ) ਆਵਿ ਸਥਾਨ ਵੇਖਕ
ਹਰ ਆਦਮੀ ਹਤਿਆਚਿਆਂ ਵਿਚੁਪ ਰਾਸੇ
ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੀਲਾ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਮੁਲੂਕ
ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕ, ਕਿਵੇਂ ਭੁਲ ਸਕਦੇ ਹਨ
ਆਪਣੇ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ੋਹੀਂਦਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਕੁਰਬਾਹੀ ਸਦਕਾ ਅੱਜ ਉਗ ਸਿਰ ਉਗਾ
ਕਰ ਕੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਲੁਟਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਕੱਥ ਅਤੇ
ਅਕਲ ਅਨਸਾਰ ਤਨਖ ਪਾਊਂਦਾ ਹੈ,
ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸ਼ਾਵਾ
ਕਿ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਵੀ
ਡਿਸਪਲਿਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ
ਸਕਦਾ।

ਸੋਵਹ ਸਕਿਊਰਟੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ
ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਬੇਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ। ਹਰ
ਕੋਈ ਵੇਖ ਦਾ ਪ੍ਰਤਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਰ

ਇਹ ਗਲ ਝੁਨਕ ਜੋ ਹੈ ਕਿ
ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾ
ਕੇਵਲ ਛਾਰਤ ਨੂੰ ਸਾਗੇ ਸਾਹੀਆਂ
ਨੂੰ ਨਾਜ਼ੀ ਚਿਹਨਿਆਂ ਦੇ ਉੱਗ ਤੋਂ
ਬਹਾਦਰੀ ਸੋਵੀਲਿਨ ਗਰਾਡ (ਵਾਕੀਓਗਰਾਡ)
ਵਿਚ ਭੁਲੇ ਰਹੇ ਲਈ
ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਮਾਨਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ
ਦੀਆਂ ਪੇਤੀਆਂ, ਲਾਲੀਆਂ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ
ਤੇ ਵਿਚ ਨੈਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ ਨਿਪਤਿਆਂ
ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਨਾ
ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਤੀ ਹੈ। ਉਹ
ਚੁਕ੍ਹ ਹੋਰੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਉਹ ਤੁਸੀਂ

ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ।
ਕੋਈ ਇਕ ਇਮਾਰਤ ਸੱਤੀ-ਟੁਟੀ
ਥਤੇਰ ਨਿਘਾਨੀ ਮੇਜ਼ਦ ਹੈ।

ਵਾਲਗੋਗਰਾਡ ਵਿਚ ਤੋਂ ਨਾ ਕੇਵਲ
ਆਪਣੀ ਪੱਤੀ ਸਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਖੱਲਤਾਹੈ,
ਸਾਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੁਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ
ਹੈ। ਵਾਲਗੋਗਰਾਡ ਨੂੰ ਵਿਤ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ
ਦਸਾਵਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇ ਵਿਤ ਦੀ ਵਿਤਮ
ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਇਸ ਤਾਰੀਖੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ
ਪਿਛੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ
ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਿਛੇ
ਦੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਨੂੰ ਗੁਲ ਤੋਂ ਨਿਕਲ
ਗਏ। ਪਰ ਅਜ ਵੀ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀ
ਆਪਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅ ਨਹੀਂ
ਆ ਰਿਹਾ। ਵਾਅਤਾਨਾਮ ਵਿਚ ਕੇ ਖੱਨੀ
ਪੇਂਡ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਪੇਂਡ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਉਸ ਵਿਚੁਪ ਰੁਸੀ ਲੋਕ ਕਿਵੇਂ ਸੇਰਦੇ
ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ
ਕਾਲ ਹੈ।

ਇਹ ਰੁਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੰ ਦਟਤਰ
ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੇਤਾ ਵਿਤ
ਕੋ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰ ਬੁਕ ਲੈ ਕੇ
ਵੀਅਤਾਨਾਮ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੀਅਤਾਨਾਮੀ
ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂ ਅੱਜ ਅਮਰੀਕੀ
ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਵੇਂ ਮਾਰ ਭਰਾਵਾਂ।
ਇਸ ਤੁਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੇਸਲਾ ਨਾ ਹੋਣ
ਦੀਵਾਨੇ ਦੀ ਜੋ ਮਦਦ ਅੱਜੀਂ ਵੀਅਤਾਨਾਮੀ
ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ
ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਠੇ ਹਨ।

ਰੁਸੀ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ
ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਛਾਰਤ ਦੇ
ਰੋਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।
ਪਿਛੀ ਵਿਚਵ-ਲਡਾਈ ਵਿਚ ਸੋਵੀਅਨ
ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਵਾਧੀ ਦਰਿਆਂ ਵਿਚ

ਹਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਟਨੀ
ਪਈ ਅਤੇ ਜੋ ਤਥਾਹੀ ਹੋਈ, ਸੋਵੀਅਤ
ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਛਾਰੀ ਤੋਂ ਥੀ ਥੀ ਥੀ ਮੇਜ਼ਦ
ਕਥਰਸਤਾਨ, ਅਤਸਾਣ ਸ਼ੋਹੀਂਦਾਂ ਦੇ
ਮੁਲੂਕ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਲੁਕਾਂ ਥੀ ਥੀ ਥੀ

ਅਪਣੀ ਪੱਤੀ ਸਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਖੱਲਤਾਹੈ,
ਸਾਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੁਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ
ਹੈ। ਜਾਗੀਰੀਆਂ ਜੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਹਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਸਾਕ
ਹਿਲਾਈਆਂ ਦੀ ਵਿਤ ਦੀ ਵਿਤਮ
ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਸ਼ ਤੋਂ ਹਿਸਦਾਰ ੧੦੧
ਬਹਾਦਰ ਸੱਲ ਅਜਿਹਾ ਪਸੰਡ ਕਿਵੇਂ
ਆਇਆ? ਜਾਂ ਦਾ ਲੱਸ ਹੋਰ ਵਿਸੇ
ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਇਹ ਮਕਾਨਾ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ
ਉਹਨਾਂ ਲਿਹਾ। ਮਕਾਨ ਸਰਜਾਨ
ਦੇ ਭਰਾ ਬਿਸਰਗ ਗਿਪਤ ਦੇ ਅਦਾ-
ਦਾ ਵਿਚ ਬਿਖਾਨ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਵੀ
ਜਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਤ ਵਿਚ ਰੀਤੀ
ਭਿਆਂ ਇਨਕਲਾਬ ਕਹਾ ਰਿਹਾ।
ਬਿਸਰਗ ਗਿਪਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ
ਵਿਚ ਪੁਲਮ ਕਵਤਾਨ ਸ਼ੀਤਾਮ ਤੇ
ਟਿਲਸਾਮ ਸਾਈਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਤਲ
ਦੇ ਪਿਛੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਥ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ
ਕਾਰਨ ਪੁਲਮ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਵਸੀਲੇ
ਦੀ ਸਾਂਚੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਨੇ
(ਬੀ ਦੇਖ ਸਟਾ ੬)

ਉਹ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ, ਭਾਨਸ ਦੀ ਕਰਦੇ,
ਗਿਆ ਦੀ ਹਾਂਦੇ; ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ
ਖਤਮ ਹੋਈ। ਸਾਡਾ ਵਿਚ ਕੰਥੜੇ
ਵਰਗੀ ਟੀਕੂਹ ਨਿਕਲੀ ਅਤੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਦੀ
ਮੇਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੁਝੇ। ਏਨੇ ਵਿਚੋਂ
ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਇਕ ਕਾਰਪ ਵੀ ਗਿਆ।
ਇਕ ਕੁਝੀ ਨੇ ਮੇਹੂ ਦਟ ਕੇ ਆਪਣੇ
ਕੁਝ ਵਿਚ ਬਾਮਲਕਰਿਆ ਪਿਛੇ ਸਾਡੀ
ਪੁਲਿਆ ਕੀ ਅਸੀਂ ਹੋਵਸਤਾਨੀਹੀਂ ਸਾਡੀ
ਹੋਣੀ ਕਿਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਗਲ
ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ
ਇਕ ਤੇਜ਼ੀ ਨੇ ਮੇਹੂ ਦੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ
ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਰੁਸੀ ਚਿੰਦਰੀ ਕਵੀ ਹਾਂ ਤੇ
ਸੇਗ ਦੇ ਵਿਚੁਪ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਅਮਨ
ਚਾਰੂਹੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਮੋ ਅਮਨ
ਦੀ ਘੁਗੀ ਦਾਇਕ ਬੇਜਉਹੂੰ ਪੇਥ ਕਰਦੇ
ਹੋ ਦੇਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿਲਸਤਾਨੀ

ਹੋਣੀ ਕਿਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਗਲ
ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ
ਇਕ ਤੋਜਾਨ ਮੇਵ ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ
ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਰੁਸੀ ਚਿੰਦਰੀ ਕਵੀ ਹਾਂ ਤੇ
ਸੇਗ ਦੇ ਵਿਚੁਪ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਅਮਨ
ਚਾਰੂਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਜ਼ਬਾਂ ਮਨਸਾਪਟ ਕਾਰਤੀ
ਰੁਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਲ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ,
ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਰੀਮ ਕਰਾਵੇ।

ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭਲਰ-

ਵਾਲਗੋਗਰਾਡ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਰੇਲ ਗਡੀ ਵਿਚ 24 ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਕੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਕਈ ਮਜ਼ਹਬੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਨ। ਫੇਕਟਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਲਾਲ ਝੰਡੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਸਨ।

ਵੇਲਗਾਗਰਾਡ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਸਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਉਥੋਂ ਅਥੀੰ ਅਗਲੀ ਸੰਵਰ ਤਾਸਕੇਦ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਰਵਾਈ ਜਨਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਤਾਬਕੰਦ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਰੋਂਹ ਵਿਚ ਰਾਸਟੋਂ ਹਵਾਈ ਅਡੇ ਤੇ ਉਤੇਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਰਦੀ ਦਾ ਮੜਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਦੋਰੇ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਐਗਰਬਤਾਨੋਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਨ ਜੋ ਕਿ

ਕਰੇਗੀ।

ਇਹ ਵਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੁਆਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਜਨਸੰਘ ਇਸ ਸੁਆਲ ਤੇ ਉਲਟੀ ਸੰਖੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਲੰਗਪਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਚੰਗੀ ਵਾਲੀ ਸੱਟ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਅਵਸ਼ ਹੀ ਹੋਡਕਾ ਮਾਰਨਗੇ।

ਬੜੇ ਹੀ ਬੁਬ ਵਿਲ, ਠੰਡੇ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਮਿਕਾਨਸਾਰ ਸਨ। ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਖਾਸ ਕਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਯੋਜ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਦਿਕਚਸਪੀ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਗਏ, ਸਥਾਨਕ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਇਜ਼ਤ ਅਫ਼ਕੋਈ ਕੀਤੀ। ਆਮ ਸੋਵੀਅਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਪਤਾ ਗਗਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹੋਏ ਵਧ ਸਨਮਾਨ, ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ।

ਭਾਸ਼ਕੰਹ, ਜੋ ਕਿ ਉਜ਼ਬੇਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜਪਾਨੀ ਹੈ, ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕਪੜਾ ਫੇਕਟਰੀ ਵਿਚ ਗਏ। ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਥੇ ਫੀਸਦੀ ਅੰਹਤਾਂ ਹਨ। ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ,

ਕਤਨ, ਕਪੜਾ ਬਨਾਉਣ, ਧਾਈ, ਸੁਕਾਈ, ਛਪਾਈ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਪੜਾ ਬਾਨ ਬਣ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਕਲ ਵੇਖਣ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿਚ 1800 ਲੜਕੀਆਂ ਵਿਚੋਂ 1200 ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗਾਣੇ ਵੀ ਸੁਣਾਏ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਨਿਤ ਵੀ ਵਿਖਾਇਆ।

ਲੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤੇ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਭਾਰਤ ਕੀ ਪਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੈ, ਰਾਜਕਪੂਰ ਦੇ ਗਾਣੇ ਅਥੇ ਸਗਤੇ ਹੈਂ, ਭਾਰਤ ਕ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਹਮੋਂ ਪਿਆਰ ਲਗਦੇ ਹੈਂ—ਆਦਿ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਵੀ ਅਹਿਮ ਬੀਸਸ ਲਿਖ ਕੇ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮਾਸਕੇ, ਲੇਨਿਨ ਗਾਡ, ਵਾਲਗੋਗਰਾਡ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਅੰਨਿਹੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਿਲੇ ਜੋ ਵਖ ਵਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਟੋਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਸਿਹਨਾ ਵਿਚ ਹਸੋਪਤਾਲ, ਪੇਡੀਕੁਡ, ਸਿਨੋਮਾ, ਬੀਏਟਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹਲਤਾਂ ਬਾਮਲ ਹਨ।

ਨਿਜਤ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਣਾ ਤੇ ਸੁਲੋਲ ਦੀ ਵਾਡੀ ਤੇ ਸਫ਼ਲ ਦਾ ਪਰਾ ਰੀਕਾਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੀ ਤੇ ਤੀਜੀ ਫਸਲ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਹੈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਵਸ਼ਕ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਦੇ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਚਕਰ ਲਈ 800 ਰੁਪੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਚਕਰਾਂ ਲਈ 440 ਰੁਪੇ ਦੇ ਖਰਚ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਦੋ ਫਸਲਾਂ 660 ਘੇਤੂਂ ਵਿਚ ਬੀਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਧਰ ਦੌਰੀ ਵਿਦਿਆ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਉਜ਼ਬੇਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਤਾਜਿਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਖਾਣੇ ਦੇ ਕਈ ਸਥਾਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਗੁਆਂਦੀ ਤੇ ਕਰੀਬੀ ਸਮੱਝਦ ਹਨ। ਚਿਰਚਕ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਸੁਆਗਤ ਹਿੰਦ-ਤੁਸ ਮਿਤਰਤਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦ ਪੁਰਧਾਨ ਹੈਦਰ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਫੇਕਟਰੀ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਸੁਆਗਤ ਭਾਵਿਤ ਕਰਕੇ ਵਿਚੋਂ ਕੀਤਾ। ਫੇਕਟਰੀ ਬਾਰੇ ਦਸਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਸਾਨੂੰ ਖਾਲੀ ਪਥ ਕੀਤਾ। ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਾਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਆਲਾਂ ਸਹਲਤਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ, ਸਿਹਨਾ ਵਿਚ ਹਸੋਪਤਾਲ, ਪੇਡੀਕੁਡ, ਸਿਨੋਮਾ, ਬੀਏਟਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹਲਤਾਂ ਬਾਮਲ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਸੇਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ-੫

“ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ”

—ਵੀਰ ਭਾਨੂ ਭੁਲਰ—

ਕਾਰਤ ਵਿਚ ਨੁਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲ ਉਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਲ ਸਿਸਟਮ ਹੈ। ਕਾਰਖਾਨੇ ਦੇ ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸੋਲਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਚੰਗੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੁਨਰ ਵਧਾ ਕੇ ਦੱਸੇ ਬਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕੈ ਹਨ ਅਤੇ ਵਖ਼ ਵਖ਼ ਵਿਡਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੈਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਧਰ ਅਸੀਂ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਾਬਲ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹੀ ਸੀਂ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਮੱਟੇ ਤੱਥੇ ਤਸੀਂ ਟੀਚਰ ਨੇ ਸਾਡੀ ਵੱਖ਼ ਵੱਖ਼ ਵੀ ਕਿਥਾ ਹੋਈ ਰੁਸੀ ਭਾਈ ਭਾਈ। ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦਾਬਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਦਿਆਦਬੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।

‘ਮੁਸਕੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ’ ਅਰਜਨ ਕੀ ‘ਜੇ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਗਏ। ਇਹ ਮਥੀਨ ਟਲਚ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਮੰਟਰਾਂ ਤੇ ਟਰੋਕਟਰਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਦੱਸੇ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਖਾਨਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਲਈ ਹੈ ਜੋ ਮੁੰਬਿਲ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਉਹ ਮਾਲ ਵੀ ਵਿਦਿਆਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਅਜ ਸੰਪਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਧਾਇਆ ਸਾਡੀ ਭਾਰਤ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਲੈਨਿਨਗਾਰਾਡ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਇਲੈਕਟਰੋ ਸੀਨਾ ਪਲਾਟ ਵਖ਼ਤ ਗਏ ਤੋਂ ਉਚੇ ਸਿਨ੍ਹਾਂ ਮੌਜਾ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਅਸੀਂ ਕੱਠੇ ਉਚੇ ਰੁਸੀ ਸੰਡੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਝੱਡਾ ਵੀ ਮੌਜਾ ਸੀ।

ਡੱਪਟੀ ਲੀਡ ਅਤੇ ਵੀ ਫੈਕਟਰੀ, ਜੇ ਇਸ ਫੈਕਟਰੀ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਉਚੇ ਮੌਜਾ ਸੀ। ਨਵੀਂ ਵਿਚ ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਾਸਕ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਾਟ ਵਿਸਲੀ ਕਿਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਤੀ ਹੀ ਦੇ ਹੋਰਾਰ ਕਿਸੇ ਵਾਟ ਵਿਸਲੀ ਪੇਂਡਾ ਕਰਨ ਸ਼ਹੀਂਕਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵੀ ਪੁਰਕੀ ਤਿੰਨ ਹੋਰਾਰ ਕਿਸੇ ਵਾਟ ਹੈ ਸ਼ਕਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸੇਵੀਅਤ ਜ਼ਹੀਅਨ ਨਾ ਕੇਵਲ ਤੱਥੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਹੋਰ ਕਈ ਬਾਈਂ ਵੀ ਪਣ ਬਿਜ਼ਕੀਅਤ ਉਸਾਰਣ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਸੇਵੀਅਤ ਤੱਥੇ ਨਾਲੀਂ ਹੋਰ ਕਈ ਬਾਈਂ ਤੇ ਸੀ।

ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਬਈ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ਾ ਦੀ ਮਦਦ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਨਵੀਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਥੀਨੀ ਫਿਟ ਕੀਤੀ ਸਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਕਟਰੀ ਦਾ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਇਥੇ ਵਰਵਰ ਤਿੰਨੀ ਪਤਮ ਹੋਂ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਆਪਣਾ ਹੁਨਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਟਰੋਨੀਗ ਹਾਸਲ

ਵਖ਼ ਵਖ਼ ਬਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿਹੜੇ ਹੋਣੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਉਹ ਮੌਜਾ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸੋਲਕੇ ਕਮਰੇ ਸਨ, ਆਰਾਮ ਦਾ ਪਰਾ ਸਾਮਾਨ ਸੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਖਾਣ ਦੇ ਮੌਜਾਂ ਉਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੋਮੀ ਚੰਡਾ ਚੁਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਵਖ਼ ਵਖ਼ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦੇ ਮੌਜਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਮੌਜ਼ੂਦਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦਿਲਦਸਪੀ ਪ੍ਰਕਟ ਕੀਤੇ ਬਾਈਕਾਂ ਦਾ ਚੁਕੜ ਮੌਜ਼ੂਦ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ।

ਲੈਨਿਨਗਾਰਾਡ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਰਿਆਰ ਅਰੋਚ (ਉਹ ਸਮੁੰਦਰੀ ਬੇਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ਹੀਅਨੀਆਂ ਨੇ ਬਗਾਵਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ ਤੇ ਕਰੰਮਬੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿਤਾ ਸੀ), ਵੇਖਣ ਗਏ। ਬੇਤ ਦੇ ਫਰਕਰਾਂ ਦੇ ਪਤੰਨਿਆਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਾਡਾ ਇਸ ਲਈ ਹਾਰਦਿਕ ਸੁਆਗ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਸਾਂ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਮੌਜ਼ੂਦ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਭਵ ਹੋ ਕਿਤਾ ਕਿ “ਭਾਰਤੀ ਮੌਜ਼ੂਦ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ।” (੬ ਦਾ)

ਪੀਰਾਇਤ ਰਾਜ ਮੁਲਾਕਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਇਕਤਰਤਾ

ਮਾਡੀਹਾਤਾ ੬ ਮਾਰਚ — ਪੰਜਾਬ ਟੈਕਨੀਕਲ ਮੌਜ਼ੂਦ ਤੇ ਪੀਰਾਇਤ ਰਾਜ ਸਰਵਹਿੰਦ ਟੈਕਨੀਕਲ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਡੀਹਾਤਾ ਬਾਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕਤਰਤਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਜਿਲ੍ਹੇ ਚਿਲ੍ਹੇ ਬੀ. ਭੀ. ਓ. ਮਾਡੀਹਾਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੋਣ ਹੋਈ ਕਿਸ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਲਕਾਰ ਦੇ ਅਗਰਤਾਨਾਂ ਜੀ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ-੭

ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ਸੀ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਅਮਨ-ਪਸੰਦੀ ਤੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਕਰ ਭੁਕਿਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਜੇ ਕਥਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦੱਜੇ ਪਖਾਂ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਪਾਂਗਾਂ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਭੁਕਤੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਤੂਲਗੇਗਾ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ, ਟੇਲ ਗਡੀਆਂ ਵਿਚ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ, ਹੋਟਲਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਕੌਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਮੜਦਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਫੇਲੇਂਦਾ ਹੀ ਮੜਦਰਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟਬਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਵਾਰਟੀਆਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਵਿਸਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾਂ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਵਖ ਵਖ ਫੇਕਟਰੀਆਂ ਤੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਇਠੀਕਟਰਾਂ, ਵਖ ਵਖ ਯੂਨੀਅਰ-ਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਭਾਇਠੀਕਟਰਾਂ ਤੇ ਪਰੈਟੈਂਸ਼ਨਾਂ, ਟਾਕਟਰਾਂ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਲੋਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆਂ ਹੋਏ ਉਪਰੰਤ ਪਾਰਦੀ-ਸਾਈਟ ਵੇਂ ਐਂਟੋਨੀਆਨ ਚੋਰਡ ਦੇ ਮੌਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ।

ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਕੇ ਕਰਿਮਲਿਨ ਵਿਚ ਬਹੀਂਦਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਰਤ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਲਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੈਨਿਨ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਮਿਸ ਤੁਂਡੀਆਂ ਨੇ, ਤੇ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਂ ਲੇਨਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਰੋਲ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਪਾਈ।

ਨੇੜੇ ਹੀ ਹਾਲ ਚੇਕ ਵਿਚ ਮਈ ਇਨ ਦੀ ਪਟੇਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ ਵਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਟਰੋਟਿਕ ਏਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੜਕ ਕਰਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉੱਚ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਟਰੋਟਿਕ ਵਿਕ ਤਰਫ਼ਾ ਹੈ। ਲੋਗਾਂ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸਿਊਂ ਦੱਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਲਈ ਅੰਡਰ-ਗਰਾਊਂਡ ਰਾਹ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਆਰਬਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦਾ ਪਕਾ ਪਵਿਲੋਨ ਵੀ ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਸੇਲ੍ਹਾਂ ਕਟਰਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਂਚਾ ਪਵਿਲੋਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਨਾਅਤਵਾਰ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਡੇ

ਇਕਾਕੇ ਵਿਚ ਫੇਲੀ ਹੋਈ ਇਹ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਗਠਰਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਤਰੀਕੀ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਥੀ ਦਿਨ ਲਗ ਜਾਣ। ਸਨਾਅਤੀ ਦੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਾਈਕਲ, ਸਕਾਰ, ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਉੱਥੇ ਤਿਆਰ ਭੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਰ ਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ।

ਰਾਕਟਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ, ਦੇ ਸੱਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਕਟ, ਸੂਰੂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਅਤੇ ਸੁਡਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ, ਜਿਹੜੇ ਪੁਲਾੜ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਰੇਸ਼ਕੇਵਾ, ਗਾਹਿਰਿਨ ਤੇ ਦੱਜੇ ਪਲਾੜ ਯਾਤਰੀ ਉੱਡ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਦੰਨ ਤੋਂ ਸੰਭਾਲ ਵਾਲੇ, ਦੰਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਕਟਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਉੱਥੇ ਪਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੀ ਦੀ ਪੱਥਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਆਈ ਜਾਂਦੀ, ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਸੋਏ, ਕਿਵੇਂ ਪੱਤਾਸੂਟ ਵਰਤਦੇ ਸਨ ਆਦਿ ਸਭ ਗਾਲਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਵੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਪੁਕਾੜ ਯਾਤਰੀ ਖੇਲ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪੱਤਾਸੂਟ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੈਮਰਾ ਹੈ।

ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਫੇਲਨ ਚੇਖਾ ਦੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਜੇ ਦੇਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੱਜੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇਖਣ ਗਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਬਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਿਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੱਚਾ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿੜਕੇ ਵਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਦੂਜੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇਖਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਚੀ ਮਥਵਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਅਤੇ ਇਹ ਸੀ ਸਰਕਲਰ ਸਿਨੇਮਾ। ਅਸੀਂ ਗੋਲ ਸਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਖਲੋ ਗਏ। ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਲਮ ਚਲਣੀ ਸੂਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਲਮ ਵਖ ਵਖ ਗਠਰਾਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੀ, ਜੇ ਹਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਖੱਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਫਿਲਮ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਖਦੇ, ਕਦੇ ਸਜੇ, ਕਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਪਿਛੇ ਹਨ। ਯਕਾ ਯਕ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨੇਸ਼ਨਾਨ ਨੇ ਗੋਲਾ ਸੁਟਿਆ। ਅਸੀਂ ਮੁਤਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦੱਜੇ ਨੇਸ਼ਨਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਢੜਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਖਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਸੌਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ--੮

ਜਿਥੇ ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ

ਮਾਸਕੇ ਤੋਂ ਕਾਢੀ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਗੋਰਕੀ ਪਿੰਡ ਵੇਖਣ ਗਏ ਜਿਥੇ ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਤ ਮਿਠੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਇਹ ਗਲ ਬਰਨਣ ਜੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭੱਡੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦਾ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਵਿਸਥਾਂ ਠਹਿਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਮਹਲ ਵਿਚ ਫੈਲੀਫੋਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਸਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਪਰਕ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਲਾਕਿਆ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਰਕੀ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ। ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਦਿਸ਼ਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਬੀ ਲੈਨਿਨ ਜਿਸ ਥੋੜ੍ਹੇ ਤੇ ਬੇਠਦੇ ਸਨ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਲ ਦੀ ਇਕ ਨੁਕਤ ਵਿਚ ਫੋਟੋ ਜਿਹੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸਾਦਾ ਜਿੰਦਗੀ ਬਿਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਦਾ ਕਿ ਚਿਆਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਮਹਲ ਮਿਉਨਿਅਮ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਥਾਂ ਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗੋਰਕੀ ਵੇਖਦੇ

ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ, ਸਾਡੇ ਸਾਬੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੇ ਭਾਬੀਏ ਸਾਬੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਸਾਡੇ ਮੁੜਦਾਂ ਦੀਆਂ, ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਖਾਉ। ਰੋਹ ਵਿਚ ਸਕੜੀ ਦੇ ਬਣੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਸੂਦਾ ਫਲੈਟ ਸੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਤੇ ਨਵੇਂ ਫਲੈਟ ਦੀ ਬਲਾਏ ਸਾਰੇ ਸਨ।

ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਰੁਸੀ ਸਾਬੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਲਾਲੋਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਗਲ ਪਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਮਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੇ।

ਸਾਬੀ ਯਾਕਿਨਿਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੇਠੇ ਸਨ (ਅਜ ਕਲ ਇਕ ਤੇਲੀਗੇਵਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਦੇਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ) ਆਖਰ ਬੇਲ ਪਏ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਮੜ੍ਹਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਚੁਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਫਲੈਟਾਂ ਵਲ ਇਬਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਏ ਸਾਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹਨਾਂ ਸਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸੌਵੀਅਤ ਬਹਿਰੀ ਹਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮੜ੍ਹਦੂਰ, ਬਾਬੂ, ਭਾਕਟਰ, ਇੰਸੀਨੀਅਰ, ਪਰੋਫੈਸਰ ਸਭ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਕੜੀ ਦੇ ਬਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਲ ਇਬਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ— ਵਿਸਲੀ, ਪਾਣੀ, ਗੈਸ ਤੇ ਹੋਰ— ਦੇ ਜੋ ਫਲੈਟਾਂ ਵਿਚ ਹਨ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਹਨ। ਇਹ ਥੀ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਫਲੈਟਾਂ ਵਾਗ ਹੀ ਗਰਮ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸੱਠ ਵੀ ਸਥੀ ਆਵਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੁਕੈ ਹਨ।

ਮਾਸਕੇ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਫਲੈਟ ਉਸਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਮਨਸੂਬੇ ਅਧੀਨ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਲਖ ਵੀਰ ਹੜਾਰ ਨਵੇਂ ਫਲੈਟ ਬਣਨਗੇ ਅਤੇ ਰਾਰ ਲਖ ਹੋਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਫਲੈਟਾਂ ਵਿਚ ਚਾਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਪੈਂਥੀ ਮੰਜਲਾਂ ਮਕਾਨ ਦੀ ਬਣਨਗੇ। ਨਵੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ, ਨਰਸਰੀਆਂ, ਸੁਲੂ, ਵੰਡਰਾਗ, ਦੁਲਾਨੀ, ਭਾਕਾਨੇ, ਹਸਪਤਾਲ ਤੇ ਸੂਦੇ ਸਾਰੇ ਅਦਾਰੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ, ਨਵੇਂ ਪਲੈਨ ਅਧੀਨ ਮਾਸਕੇ ਦੇ 17 ਥੀ ਥੀ 29 ਲਿੱਲੇ ਹੋਣਗੇ। 1500 ਦੇ ਲਕੜਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਦਾਰੇ ਹੋਣਾ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਨਾਤੀ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਕਰਾਓ। (ਚਲਦਾ)

ਸਿਨੇਮਾ, ਬੀਏਟਰ ਤੇ ਲੋਕ

- ਵੀਰ ਭਾਨੂ ਭੁਲਰ-

ਕਰਿਮਲਿਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੈਲੇਸ
ਆਫ ਕਾਂਗਰਸ ਵੇਖਣ ਲਈ ਵੀਂ ਗਈ।
ਇਹ ਪੈਲੇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਕੀਵੀਂ
ਕਾਂਗਰਸ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।
ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਦਸ਼ਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਾਂਗ
ਬੱਡ ਕੇ ਬਹੁਪੰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ
ਗਿਆ। ਬੜੀ ਸੁਦਰ ਸੀ ਉਹ ਇਮਾ-
ਰਤ। ਹਾਲ ਵਿਚ ਅਠ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀਟਾਂ
ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਇਮਾਰਤ ਵਿਕ ਵਡੇ
ਬੀਏਟਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ
ਦਿਨ ਬੀਏਟਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਹਾੜੀ
ਲੜਕੀ ਬੇਲੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
ਇਕਟਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਾਸਲ
ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈਕਾਂ ਤੇ ਟੋਪ
ਮਾਮਾਂ ਬਰਦਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੱਗੇਤਾਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ
ਦਾ ਏਨਾ ਵਿਆਦਾ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਤੇਬਾਂ ਹੀ ਛਲੀ। ਸੇਰਿਆ ਬਰਦੇ ਸਾਂ
ਕਿ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਰਾਰ ਚਾਰ ਸੋ,
ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੇ ਸੀਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿਨੇਮਾ
ਹਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਦੋਂ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਤਾ
ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਬਾਂ
ਲਈਆਂ ਆਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰ ਸਾਡੇ
ਤੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਬਤਾਂ ਹੀ
ਹੋਣਾ ਆਹੁਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਰਕੁਨਾਈ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ ਤੇ ਕਢ ਕਰੇ ਤੋਂ ਪੁਲਸ ਦੇ ਦੱਖਲ
ਤੱਕ ਨੇਬਤ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਥੇ ਨਾ
ਕੋਈ ਹੋਣਾ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ,
ਨਾ ਪਕੇ ਪਏ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੋ ਬਾਅਦ
ਗਈ ਗਈ। ਸਿਨੇਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀਟੀਆਂ
ਦੀ ਨਹੀਂ ਵਜਦੀਆਂ। ਕੋਈ ਆਪਣੀ
ਸੀਟ ਛਡਕੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਨਹੀਂ
ਬਹਿਰਦਾਨਾ ਹੀ ਬਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ
ਸੀਟ ਖਾਲੀ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਾਂ
ਕਲਾਕਾਰੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ
ਤੇ ਹਾਲ, ਤਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁੰਜ ਉਣਦਾ
ਹੈ ਤੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਉਚੇ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ। “ਪਹਾੜੀ ਲੜਕੀ” ਵਿਚ
ਦਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ
ਪਿਛੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੰਧਨਾਂ
ਨੂੰ ਛੱਡਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਵੀ ਹਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ—ਪਤੇ ਬੜੇ
ਹੋਏ ਸਨ, ਦਰਖਤ ਬਤਦਾ ਨਾਲ ਲਦੇ
ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਬਾਗ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜਿਸ
ਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਦਾ ਲੋਕ ਬੀਏਟਰ
ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਜ਼ਾ ਮਾਣਦੇ ਸਨ।

ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲਾਂ ਤੇ ਬੀਏਟਰਾਂ
ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿਗਾਰ ਨਹੀਂ ਪੀ ਸਕਦਾ,
ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਗੈਲਰੀ
ਵਿਚ ਵੀ। ਸਿਗਾਰ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦਲਾਨਾਂ
ਵਿਚ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਪਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗੋ
ਰੈਸਤੋਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੀਤੀ ਜਾ
ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਐਥੇਂ ਮੜਾਕਨ ਆਪਣੇ
ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਗਾਰਟ ਪੀਡਾ
ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਿਨੇਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬੰਦ ਹੈ
ਪਰ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਚੌਰੀ ਚੌਰੀ, ਦਾਖ ਲਾ ਕੇ
ਕਥ ਲਾ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹੋਸੀ ਸਾਥੀ
ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਧਰ ਚੌਰੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ।
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਪੁਲਸ
ਆ ਜਾਵਗੀ, ਉਸ ਨੇ ਦਸ਼ਿਆ ਕਿ ਅਗਲੀ
ਲੱਭਣ ਦੇ ਖਤਰੋਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਸਖਤ ਮਨਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਹੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ
ਹੋਰ ਬੀਏਟਰ ਕਾਂਡਿਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੇ
ਕਿ ਇਕ ਸਟਰੀਟ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ
ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਨੇਸ਼ਨਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਯੋਗ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਹੁਦੀ
ਕਾਂਡਿਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਚਾਰ
ਹੱਡ ਰ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਇਸੇ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ
ਬਾਜ਼ਸ਼ੇਖੀ ਬੀਏਟਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ
ਸਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਸ ਹੋਰ ਸੀਟਾਂ
ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬੀਏਟਰਾਂ ਵਿਚ
ਜੋ ਤਕਨੀਕ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ
ਬੇਲੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬਿਆਨ
ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਕਹੇ ਨਿਭਾ
ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕਰ
ਦੇਂਦਾ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮਝ ਲੇਂਦਾ ਅਤੇ
ਮਜ਼ਾ ਉਠਾਉਂਦਾ ਕੁਝ ਘਰ ਅਸੂਬਾ
ਨਹੀਂ। (ਰਲਦਾ)

ਸਰਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਟੈਲੀਵੀਯਨ

ਸਰਕਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਤਮ ਅਸੀਂ
ਵੱਖੇ ਉਹ ਵੀ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।
ਸੋਵੀਅਤ ਬਚੇ ਸਰਕਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਹਾ ਲੋਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਲਵੇ। ਸਰਕਸ
ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
ਦਰਬਦਾ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਕ੍ਰੀ
ਬਲਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ
ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਥੋੜੇ ਜਹੇ
ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ
ਜੋਬਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਇਥੋਂ ਤੇਰ
ਇਕ ਉਸਦੀ ਘੜੀ ਵੀ ਲਾਹ ਲਈ।
ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ
ਉਸਦੀ ਘੜੀ ਕਿਥੋਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸਦੀ
ਜੋਬ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਦੇ
ਦਿਤਾ।

ਸਰਕਸ ਵਿਚ ਮਸਥਤਿਆਂ ਦਾ
ਪਾਰਦ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੜੇ
ਮਜ਼ਿਦਾਰ ਅਤੇ ਉਘੇ ਵਿਕਤਰੀ ਸਨ।
ਸਿਧਾਏ ਹੋਏ ਜਾਨਵਰ ਕਮਾਲ ਦਾ
ਰੇਲ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਘੋੜ ਸੁਆਰ
ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖੇਡ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਹ
ਥੀ ਕਮਾਲ ਸੀ।

ਅਤੇ ਇਹ ਪਨੌਰਮਾਂ ਜਿਸ ਦੀ
ਚੜਾਈ ਕੇਵਲ ਤੇਰਾਂ ਫੁਟ ਤੇ ਉਗਾਈ
ਪੈਂਦਗਾਂ ਫੁਟ ਸੀ, ਵਿਚ ਫਿਟੋਪਦਾਨਾਂ ਦੀ
ਲੜਾਈ (ਨਹੀਂ ਅਨੇਂ ਦੀ ਫੇਜ਼ੀ ਚੜਾਈ)
ਮਰਡਾ (ਪੱਟਿਗ) ਦੁਆਰਾ ਵਿਖਾਈ
ਗੈਂਦੀ ਸੀ, ਕਮਾਲ ਤੇ ਨੀਕ ਨਾਲ

ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਸਭਦੇ
ਮਕਾਨ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਹੋ ਰਹੀ ਲੜਾਈ
ਕਰਦੀਆਂ ਫੇਜ਼ਾਂ ਤਕ ਸਥਾਨੇ ਹੋ। ਕੋਈ
ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਡਿਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਡਿਗ ਕੇ
ਹੇਠਾਂ ਪਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਢਾਸਲਾ ਤੇਰਾਂ
ਫੁਟ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੇਦਾਨ ਲਗੇਗਾ, ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ
ਫੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲਾਮਬੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵਗੀ।
ਫੇਜ਼ੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ
ਖੜੀਆਂ ਦਿਸਟਰੀਆਂ। ਰੁਸੀ ਫੇਜ਼ਾਂ
ਨਹੀਂ ਅਨੇਂ ਦੀਆਂ ਫੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ
ਕਰਦੀਆਂ ਤੇ ਵੱਖੇ ਵੱਖ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇ
ਵਧਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਗੇਆਂ।
ਨਹੀਂ ਅਨੇਂ ਦਾ ਹੈਡਕਾਰਟਰ ਵੀ
ਤੁਸੀਂ ਵੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਫੇਜ਼ੀ ਮਿਉਨੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵੀ ਲੜਾਈ ਦਾ
ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸੀਨ ਪੇਸ਼
ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ
ਮਾਸਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਨਾ
ਹੀ ਲੰਬਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ,
ਅਸੀਂ ਮਾਸਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੇ ਉਸਦਾ
ਕੱਦ-ਕਾਰ ਬੁਲ ਢਾਸਲੇ ਤੋਂ ਫਰੂਰ
ਵੇਖਿਆ। ਦੱਨੀ ਉਡੀ ਦਿਮਾਰਤ ਹੈ ਕਿ
ਆਖਰੀ ਚੌਂਕੀ ਸਾਲਾ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ
ਫਿਠੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਵੀਹ ਹੋਲਾਰ
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਨ
ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ਬਾਕੀ ਦੇਖੋ ਸਫ਼ਾ 5])

ਦੀ ਖਾਸ ਟਰੋਨਿੰਗ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਟਰੋਨਿੰਗ ਦੇਰਾਨ ਭੁਹਾਊ ਰਸਾਇਣ ਸਨਅਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੱਸਾਰ 300 ਮਾਰਕ ਤਨਥਾਹ ਮਿਲ੍ਹਣੀ.....” ਉਸੇ ਇਨ ਆਈਰੋਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ : “ਮੈਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੰਮ ਸੁਰੂ ਕਰਾਂਗੀ।” ਪਤੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕਰਮ ਇਹ ਸੀ : “ਤੇਰਾ ਇਮਾਗਾ ਤੀਕ ਹੈ ? ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦਮ ਨਾਂ ਕਿਤਾ ਅਪਨਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ; ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਰਸਾਇਣ ਚੇਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਤਾ” ਪਰਵੂ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਟਾਬਰਟ ਆਪਣੇ ਫੇਸਲੇ ਤੇ ਬਾਅਦ ਰਹੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਤੀ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਮਤ, ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਅਂਤ ਹੁਣ ਇਕ ਰਸਾਇਣਕ ਮਾਹਰ ਬਣ ਰਲੀ ਸੀ।

ਹੁਣ ਸਲਦੀ ਹੀ ਉਹ ਇਕ ਵਧੀਆ ਮੜਦਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਟੈਸ਼ਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਹੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਈਰੋਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ, ‘ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਹਿਤੀ ਤੋਂ ਸੰਤੋਂਗ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹਥ ਵੱਡਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਭਰਤਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਘੁੜ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਫੇਲੇ ਦੇ ਛਰਥ ਬੜੇ ਹਾਂਗ ਸਾਫ਼ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।”

ਹਰ ਸਵੇਤ, ਕਾਰਖਾਨੇ ਦਾ ਇਕ ਬਸ ਆਈਰੋਨ ਅੰਤ ਉਸ ਵਰਗੀਆਂ 57 ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣਕ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਓਂ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਡਰਗਾਰਨ ਅੰਤ ਬਚੇ-ਪਾਲਣ ਪੁਰ ਵਿਚ ਛੁਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ

(ਸਫ਼ਾ 2 ਦੀ ਬਾਅਦ)

ਲੰਬਾ ਜੁਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਸਾਬੀ ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁਤਰਵਿਵਿਆਹ ਗੱਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਖਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਲਾਕਾਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਪਰ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਲੜਕੀ ਜੋ ਉਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪਤੀ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਹੌਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਗਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਕੈਂਦਰ ਦੀ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਇਸ ਦੀ ਉਚਾਈ 533 ਮੀਟਰ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇ ਕੰਭ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਉਚਾਈ 537 ਮੀਟਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਸਿਫਟ ਦੁਆਰਾ ਦਰਮਿਆਨ ਹੀ ਪੜੇ ਸਾਂ, ਇਹ ਸਤਵੀਂ ਮੰਡਲ ਸੀ, 337 ਮੀਟਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਇਥੋਂ ਮਾਸਕੇ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ। ਬਿਲਕੁਝ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹਵਾਈ ਸਹਾਜ ਤੋਂ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਠੰਡ ਏਨੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਾਣ ਦਾ ਸਭਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਠਦਾ। ਅਜੇ ਇਥੋਂ ਕੇਕਲ ਚਾਰ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੀ ਵਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 1969 ਤੱਕ ਪੰਜ ਪਰੋਗਰਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਕੁਝ ਵਹਨ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਫਨ ਹੈ, 25 ਹਜ਼ਾਰ ਫਨ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਜ਼ਤੇ 35 ਹਜ਼ਾਰ ਫਨ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਉਪਰ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸਤਵੀਂ ਅਕਾਸ਼ ਰੂਸਟੋਰਾਂ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੋਠਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਖਾਣਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਚਲਦਾ)

ਮੇਰੀ ਮਾਸਕੋ ਯਾਤਰਾ—੧੧

ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹਨਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦਾ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ
ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਵੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ
ਗਾਊਸ ਪ੍ਰਗਤ ਗਏ । ਸਾਡੀ ਕੋਈ
ਤਲਾਬੀ ਆਇ ਨਾ ਲਈ ਗਈ ਜਿਵੇਂ
ਕਿ ਅੱਪਠੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵੇਖਦੇ ਸਮੇਂ
ਲਈ ਗਈ ਸੀ । ਅਸੀਂ ਵੀ ਵਧ ਵਧ
ਗਡ਼ਰਾਜ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸੰਭਵੇ
ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹਿ ਗਏ । ਸਾਬੀ
ਕੋਸੀਗਿਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਆਗ ਸਟੋਨ ਤੇ ਬੈਠੇ
ਹੋਏ ਸਨ । ਬਜਟ ਸੀ—ਸਾਮਰਾਜੀ
ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਨਕਲ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਅਮਨ
ਲਈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵੀ ਛਲਾਈ ਲਈ,
~~ਸਾਲੇ~~ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿਆਂ ਵੀ ਚੁੱਜੇ
ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ।
ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪ ਵੀ ਅੱਪਠੀ

ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਬਚੇ
ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਮੇਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ
ਹਾਸਲ ਕੱਢੇ ਹਨ । ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ
ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਵਧ
ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁਨਰ ਸਿਖਦੇ ਹਨ —
ਸਿਨੇਮਾ ਤੇ ਫੋਟੋ ਗਜ਼ਾਈ ਬਾਰੇ ਹੁਨਰ,
ਪਥ ਬਣਾਉਣ, ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭੀਜਾਈਨ
ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਭਾਨਸ, ਗੀਤਾਂ ਖੇਡਾਂ
ਦਾ ਹੁਨਰ ਆਇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੁਨਰ ।
ਜਿਹੜਾ ਪਈਨੀਇ ਕੌਂਪ ਅਸੀਂ ਵਖਿਆ
ਉਸ ਦਾ ਜਖੀਨ ਦੋੜ ਖੇਡ ਦਾ ਮੈਦਾਨ
ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਬਰਦਬਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ
ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ
ਲਾਓ ਕਿ ਜੋ ਬਚੇ ਨਰਸਰੀਆਂ, ਕਿੰਡਿਤ-

ਗਾਰਟਨਾਂ ਵਿਚ ਪਥ ਕੇ ਸਕਲਾਂ ਵਿਚ
ਮੁਢਤ ਵਿਦਿਆ ਲੈਕੇ ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪਾਂ
ਵਿਚ ਹੁਨਰ ਸਿਖ ਕੇ ਵੱਡੇ ਹੋਣਗੇ ।
ਚਾਲਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਫੜੀਟਾ
ਹਾਸਲ ਕਰਨਗੇ ਨਾਲ ਹੀ ਟੈਕਨੀਕਲ
ਸਕੂਲ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਲਦ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ
ਹੋਣ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ
ਹੋਵੇਗਾ । ਪਿਛੇ ਜਹੇ ਹੀ ਵਾਲਗਾ
ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਾਲਗਾ ਗਰਾਡ ਵਿਚ
ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹ ਦੇ ਮੌਜ਼ਾਂ ਦਾ
ਨੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਹਿਆਂ ਦਾ
ਇਕ ਪਾਏਨੀਅਰ ਕੌਂਪ ਚੇਲਿਆਂ ਗਿਆ
ਹੈ । ਜੇ ਕਿ ਇਕ ਸੁਗਾਤ ਹੈ । ਇਹ
ਕੋਈ 6000 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਵਿਚ
ਹੋਵੇਗਾ ।

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ-੧੨

ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੌਣ ਹਨ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਾ-

ਇੱਕ ਸਾਮ ਸਾਥੀ ਸੁਣ੍ਹੀ ਲੈਨਿਨ ਹਿੱਲ ਤੇ ਨੈ ਗਏ ਹੇਠਾਂ ਮਾਸਕ ਦਿਤਿਆ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨੇਜ਼ਾਨ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਫਾਊਨੀਆਂ ਕਾਂ ਚੋਕੀਆਂ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਦਿਲਿਆਂ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿਤਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੀ ਬੇਡ ਤਮਾਸਾ ਹੈ। ਲੈਨਿਨ ਹਿੱਲ ਤੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਜਾਂਦੇ ਪ੍ਰਾਸਕੇ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਲਗਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੰਭਾਵ ਹੋਇਆ ? ਨਿਸਦੇ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਸਾਥੀ ਲੈਨਿਨ ਵਰਗੇ ਦੁਰਾਂ ਰਸੀ ਸੀਡਰ ਜਿਸ ਨੇ ਬਚੇ ਨਾਲੋਂ ਮੌਕਾਂ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਤਾਮਤ ਕਿਸ਼ਾਕਾ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਾ।

ਮੀਟਰੇ : ਮਾਸਕ ਦੇਖ, ਪ੍ਰਾਸਕੇ ਵੇਖਦਾ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁਲੋ। ਸਟੇਬਨ ਦੇ ਮੰਦੀਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਕੋਪਕ ਦੀ ਟਿਕਟ ਲੈਣਾ ਨਾ ਭੁਲੋ ਜਾਂ ਪੰਜ ਕੋਪਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੰਦੀਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਪ੍ਰਾਤੂ ਫਾਟਕ ਛੁੱਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੋਗੇ ਅਤੇ ਇਉਂ ਪਲੋਟਟਾਰਮ ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਉਤਰ ਸਕੋਗੇ। ਪੰਜ ਕੋਪਕ ਪਾਕੇ ਅੰਧਰ ਜਾਓ। ਸਿਧੜਾ ਪਟਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਖੁੱਲੋ ਜਾਓ। ਤੁਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਪਲੋਟ ਟਾਰਮਤੇ ਪਹੁੰਚ ਵੇਗ ਦਿਹਾਂਡਿਲ ਗਰਾਊਂਡ ਰੇਲਵੇ ਹੈ ਜੋ ਮਾਰਟ ਅਖਵਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪਲੋਟ ਟਾਰਮ ਤੇ ਪ੍ਰਸ ਜਾਓ। ਗਈ ਫਾਊਂਡ ਵਾਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਚਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਖਲੋਤੇ ਖਲੋਤੇ ਰਹੀ ਫਿਤ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਫਾਟਕ ਖੁੱਲ ਜਾਵੋਗੇ। ਸੁਆਰੀਆਂ ਉਤਰਨਗੀਆਂ, ਸੁਆਰ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੁਕਾਰ ਹੋ ਜਓ। ਫਾਟਕ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵਗਾ, ਸੱਠ ਸਟੋਕਨਾ ਵਿਚੋਂ ਜਿਥੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀ ਕਰੇ ਉਤਰ ਜਓ। ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਨੌਪਕਾਂ ਵਾਹਿ। ਟਰਾਮ, ਟਰਾਲੀ, ਬਸ ਤੇ ਕਾਰ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਵੀ ਬੜਾ ਮਾਮੂਲੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਬਰਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਾਰ ਖਰੀਦ ਲਵੇ-ਪਰ ਜਾਤੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਪ੍ਰਮਾਉਂਡ ਲਈ ਨਹੀਂ।

ਉਹ ਦਸ਼ਦੇ ਹੀਰੋਹਨ !

ਕੋਣ ? ਉਹ ਜੋ ਸਰਵੇਤਮ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਫੈਟਰੀਆਂ, ਅਦਾਰਿਆਂ, ਬਾਪਾਂ, ਫਾਰਮਾਂ, ਇਲਾਕਿਆਂ (ਰਿਸਨਾਂ) ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਸਾਰੇ ਸੋਵੀਅਤ ਰਸ਼ਵ ਵਿਤ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸਰਵੇਤਮ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀਰੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ, ਸੁਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਮੇ ਮੇਂ ਇਹ ਵੀ ਅਤੇ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਵੇਤਮ ਵਰਕਰ ਅਤੇ ਹਤ ਅਤਾਰੇ ਵਿਚਲੇ ਸਰਵੇਤਮ ਲੋਕ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੌਖਿਕ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਕਾਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫੈਟਰੀਆਂ ਤੇ ਹਰ ਪਕਾਰ ਦੇ ਅਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮੱਚੂਡ ਟੋਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸੱਥੰਦੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਕੇਵਲ ਦੇਖ ਵਿਆਪੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਨੈਪਰੰਡ ਕਰ੍ਹਾ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਵਰਕਰਾਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿੜਾ ਕਰਦੇ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਖ ਵਿਚ, ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਸ਼ਿਵ ਸੇਨਾ ਨੇ ਤਥਾਹੀ ਪਿਆਈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਵਿਚ ਇਹ ਰਹਿਆ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਖੁਡੀਆਂ ਵਿਡਾਂ ਵਲੋਂ ਬਾਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖ ਵਿਚ ਸੇਨਾ ਦਾ ਬੰਗਦੀ ਕਾਂਡ (ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾਂ ਤੇ)

ਬਾਗੇਸ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਖਬਾਰ
ਸੰਡੇ ਪੋਸਟ ਨੇ ਭਿੱਖਿਆ ਹੈ,
ਅਮਰੀਕੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਹ
ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਲੋਸ ਪਰਬੰਧ
ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਅਜਾਹੁਦੀਅਰ ਦੇਵੇਂ
ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਨਾਇਨ
ਜੇਗੀਆ ਬਕਤੀਬਾਣੀ, ਇਕਮੁਠ
ਤੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਦਰ ਅਕਾਦ
ਦੇਸ਼ ਬਣੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ
ਆਜ਼ਦ ਨਾਇਜੇਰੀਆ ਦੀ ਲੋੜ
ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਫ-
ਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਦਰਨੀ
ਮਤਛੇਦਾਂ ਕਾਰਨ ਫਾਲ ਪਤੀ ਰੱਹੇ
ਕਿਉਂਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਇਜੇ-
ਰੀਆ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਫਰੀਕੀ
ਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਕੁਮਰਲਾ-
ਉਣਾ ਅਮਰੀਕਾ ਲਈ ਸਥਾਇਆ
ਦੇਵੇਗਾ।

“ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਨਾਇਜੇਰੀਆ ਚ
ਜਿਹੜੀ ਨੀਤੀ ਪਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ
ਉਸ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਅਜਾਹੁਦੀਅਰ ਦਾ
ਹਿੱਸਾ ਕੋਈ ਘਟ ਨਹੀਂ ਨਾਇਜੇਰੀਆ
ਦਾ ਤੇਲ ਵਧਿਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ
ਤੇਲ ਦੀ ਸਨਾਅਤ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ
ਹਿੱਸਾ ਕੇਵਲ 10ਫੀਲਡੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ
ਦੇਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਅਜਾਹੁਦੀਅਰਾਂ
ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸ ਲਈ ਉੱਹ
ਨਾਇਜੇਰੀਆ ਦੇ ਤੇਲ ਉੱਤੇ ਕੈਂਟਰਲ
ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਇਜੇਰੀਆ
ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਹਿੰਮਤਾ ਦੀ ਪਰੋਤਾ
ਛਰਨ ਲਈ ਤਤ੍ਤਵਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,
ਇਸ ਲਈ ਓਸੂਫ਼ੂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਧ
ਵਧ ਅਸਤਦਾਰ ਪਿਛੇ ਪੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਿਲ
ਗਏ ਹਨ।”

ਚੈਕੋਸਲੋਵਾਕੀਆ ਲਈ

ਅਲਜੇਰੀਅਨ ਲੋਹਾ

ਪਰਾਗ, 17 ਮਾਰਚ — ਇਸ
ਸਾਲ ਅਲਜੇਰੀਆ ਤੋਂ ਵੇਲੇ ਲਈ ਟਨ
ਵਪੀਆ ਕਤਾ ਲੋਹਾ ਚੈਕੋਸਲੋਵਾਕੀਆ
ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਬੰਧ
ਵਿਚ ਅਲਜਾਇਰੀਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ
ਸਮੱਝੂਦਾ। ਉਤੇ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।
ਇਸ ਕਢੀ ਧਾਤ ਵਿਚ 53 ਤੋਂ 57
ਦੀ ਸਦੀ ਤਕ ਲੋਹਾ ਦੇਵੇਗਾ।

ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੌਣ ਨ

(2 ਸਫ਼ਾ ਦੀ ਥਾਕੀ)
ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫਿਰਕੁ ਟਸਾਈ
ਉਸੇ ਗੜੀ ਦੀ ਰੀਹਰਮਲ ਹਨ ਜੋ ਕੁਝ
ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀ ਬਹਿ ਤੇ ਨਾਇਜੇਰੀਆ
ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਹ
ਆਵਾਜ਼ ਉਠੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਮ-
ਰੀਕੀ ਖਡੀਆ ਵਿਡਾਗ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਾ
ਮੀਆਂ ਦੀ ਸਾਂਚ ਕਰਦਾਈ ਸਾਵੇ ਤੇ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣ
ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਸਬੰਧ
ਵਿਚ ਸਠਕਾਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ।
ਇਹ ਅਣਗਹਿਲੀ ਬਤੀ ਮੁਸਰਮਾਨਾ ਹੈ
ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਤੱਤੀ ਜਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਹੈ।
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ
ਨੂੰ ਸਾਦਗਯੀ ਵੱਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਾਜ਼ਥਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

— ਰਾਵਾ

ਗਾਗ ਹੋਰੀਆ

ਸਾਥੀ ਪ੍ਰਤੀਲਿਪਿ ਸਿਖ ਜੀਵਦੀ ਪਰਿਵਰਤ ਤੇ ਪਾਖਲਿਪਿ ਨੇ
ਅਵਾਜ਼ੀ ਪਿੰਟਿੰਗ ਪਰਸ, ਈ. ਸੀ. ਟੇਟ ਸਲੈਂਗਰ ?
ਅਪਵਾ ਕੇ ਲਾਸਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ

ਕੋਂਸਲ ਪਰਵਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਲਗ ਭਗ ਪੰਦਰਾਂ
ਸੇ ਸਨਾਈ ਅਦਾਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ
ਸੀ “ਅਤਸਨ ਕੀ ਮੈ ਮਸੀਨ ਟੁਕੁ
ਪਣਾਟ”। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਮਾਲ ਮਸੀਨ
ਟੁਕੁ ਫੈਕਟਰੀ ਮੀ। ਰਹਬਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜ
ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਗੁਣਾਂ ਪੇਦਾਵਾਰ ਕਰ
ਦਿੱਤੀ। 1939 ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ
ਬਣਿਆਦ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਖਾਨੇ ਬਣਾਏ
ਗਏ। 1941 ਵਿਚ ਹਿਟਲਰੀ ਹਮਲੇ
ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਆ ਗਿਆ।
1952 ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹਾਲ
ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਲਾਟ ਨੇ ਪੰਜ
ਸਾਲਾਂ ਯੋਗਨਾ ਦੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰੀ
ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 1939 ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ
ਲੋਨਿਨ ਇਨਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ
ਪਲਾਟ ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰ, ਲੋਡਿੰਗ
ਮਸੀਨਾਂ ਤੇ ਦੂਸੀਆਂ ਮਸੀਨਾਂ ਤਿਆਰ
ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਰਖਾਨੇ
ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਸੀਨ ਟੁਕੁ

ਮੇਰੀ ਸੌਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੧੩

ਜੇ ਕਦੇ ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਫੈਕਟਰੀ ਸੀ

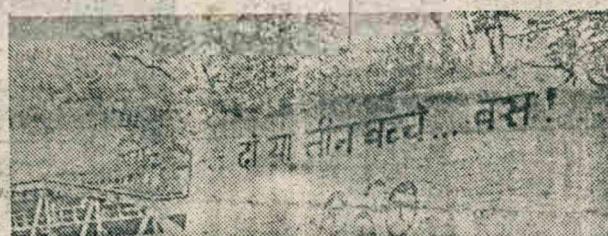
ਵੀਰ ਭਾਨੂ ਭੁਲਕ

ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸੱਸਤ ਵੀਹ
ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਪਟਨ ਕਦੱਚ
ਹੈ। 200 ਰਾਊਂਡ ਪਲਾਟ ਇਸ ਦੀ
ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਬਢੇ ਹਨ।
ਪਲਾਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ
ਹੈ। ਪਟਾਣੀ ਮਸੀਨਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ
ਮਸੀਨਰੀ ਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਟਰੈਕ ਜੁਨੀਅਨ
ਮੋਜੂਦ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਸਥਾਨੀਅਤੀ ਵੀ ਹੈ।
ਕੇਵਲ ਸ਼ਾਪ ਲਈ ਸਿਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ
ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਸਥਾਨੀਅਤੀ ਮੋਜੂਦ
ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਵਖ ਵਖ ਪਾਰਟੀ
ਸ਼ਾਪਾਂ ਦੇ ਸਕਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ। 70

ਛੀ ਸਰੀ ਮੰਸਥਰ ਪਾਰਟੀ ਸਥਾਨੀਅਤੀ ਵੀ
ਮੌਬਤ ਹਨ। ਕਾਵਿਰੋਕਟਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ
ਮੌਬਤ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ
ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਲਾਟ ਵਿਚ
600 ਪਾਰਟੀ ਮੌਬਤ ਤੇ 63 ਉਮੀਏ-
ਵਾਰ ਮੌਬਤ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਭਰਪ ਦੀ
ਮੌਬਤ ਹਨ। ਹਰ ਪਧਰ ਤੇ ਪਾਰਟੀ
ਗੀਪਰਟੀ ਸੁਭਦੀ ਹੈ, ਰਿਚਾਰਪਾਰਕ
ਸੁਆਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਵਖ ਵਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਲੋਕਥਰ ਦਿੱਤੇ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੇਮਾਂਡਰੀਡਾਏ, ਆਗਾਮੀ
ਲਹਿਰ, ਆਰਮੀ ਮਸਲਿਆਂ, ਲੋਨਿਨਾਈ
ਕੀ ਹੈ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਰਥਕਤਾ ਅਤੇ
ਫਿਲਾਸਫੀ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਸਥਾਨ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਸੀ ਵਿਦਿਆਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ
ਦੀ ਪਧਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ, ਨਾਊਜ਼
ਹਨ। 30 ਕੀ ਸਤੀ ਕਲਾਕਾਰ ਪਾਰਥੀ
ਅਧਿਕਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਮਸਾਂਦ ਕੀ
ਕਮੇਸ਼ਲ (ਸੇਟਿਮ ਸੇਵਾ) ਸਥਾਨੀਅਤੀ
ਹੈ।

(ਚਲਦਾ)

ਜਿਊਣਾ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਮੈਂ “ਆਰਜਨ ਕੀ ਜੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਲਾਟ” ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਹੋਰ ਗਾਰਡਾਂ ਨੇ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਬਦਾ ਪਰਡਾਵਤ ਕੀਤਾ।

ਪਾਂਟ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਾਲਾਪਣਾ ਕਲਥ ਹੈ। —ਡਰਾਮਾ ਤੇ ਸਿਨੈਮਾ ਹਾਸ; ਮਿਊਜ਼ੀਕਲ ਹਾਲ, ਆਰਕੈਸਟਰਾ, ਪਾਰਟੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, ਜੇਨਰਲ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, ਟੈਕਨੀਕਲ ਲਾਇਬਰੇਰੀ।

4300 ਵਰਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੇ ਮੌਬਤ ਹਨ। ਸਾਇਬਰੇਰੀ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ 18 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। 250 ਰੁਬਲ ਉਸ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਹਰ ਪਰਵਾਰ ਕੋਲ ਰੇਡੋਵਿ ਸੈਟ ਤੇ ਟੈਲੀ-ਵੀਜ਼ਨ ਮੋਬਾਈਲ ਹੈ।

ਘੱਟੇ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਸੋ ਰੁਬਲ ਹੈ ਪਰੀਮੀਅਮ ਸਾਮ੍ਰਾਜ ਕਰਕੇ 300 ਰੁਬਲ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰੈਮੀਅਮ ਵਾਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਫੈਕਟਰੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਅਸਤ ਤਨਖਾਹ 147 ਰੁਬਲ ਹੈ। ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਰੁਬਲ ਤਿੰਨ ਸੋ ਰੁਬਲ ਤੋਂ ਵਧ ਤਨਖਾਹ ਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਰਕਰ ਦੀ ਦੇਨਾ ਕਮਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਨ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰੁਬਲ ਅਠ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਇਹ ਗਲ ਮੌਂ ਹੁਣੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਆ ਕਿ ਕੋਮੀ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਘੱਟੇ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਸਠ ਰੁਬਲ ਅਰਧਾਤ 480 ਰੁਪਏ ਮਾਸਕ ਹੈ। ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੋਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਹਣਤੇ ਵਿਚ ਦੇ ਛੁਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜ ਦਿਨ ਅਰਧਾਤ 41 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵਰਕਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਰੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟਰੇਕ ਯੂਨੀਅਨ ਦੱਕੇ ਮਦਦ

ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਊਣਾਂ ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਛੁਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਮੋਜੂਦ ਹਨ।

ਪਲਾਂਟ ਵਲੋਂ ਹੋਰ ਗੁਹਾਤਾਂ ਦੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ 50 ਕੇਪਿਕ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਟ ਤੇ ਮਡੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਸਥਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਾਣਾ 30 ਕੇਪਿਕ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਇਕ ਉਤਰ ਵਿਚ ਦਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 2000 ਦਲੋਂ ਵੱਡੇ ਸਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, 4000 ਹੋਰ ਬਣਾਏ ਸਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਲਾਂਟ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਖਰਿਆਂ ਲਈ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਕੌਂਪਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੈ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਬਰੇ ਸਮਰ ਕੌਂਪਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਹ ਫੀਸਦੀ ਖਰਚਾ ਪਾਂਟ ਬਤਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਸਤ ਸਾਲ ਤਕ ਦੇ ਬਰੇ ਕਿੰਡਰਨਾਰਟਨਾਂ ਵਿਚ ਸੋਕ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਫੈਕਟਰੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਨਰਸਰੀਆਂ ਹਨ, ਦੋ ਕਿੰਡਰਨਾਰਟਨਾਂ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਭਾਕਟਰੀ ਮੁਫਤ।

ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿੰਡਰਨਾਰਟਨ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਵਧ ਆਮਦਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬਰਚਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਰੁਬਲ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਮਾਧਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਚ ਜਪ੍ਰਾਤ ਕਰਵਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਓਕਾ ਦਰਿਆ ਤੇ ਇਕ ਹੜਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਲਾਇਬਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੇਸਟ ਹਾਊਸ ਬਲਾਇਬਾ ਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੇਸਟ ਹਾਊਸ ਤੇ ਛੁਟੀ ਕਟਲ ਵਾਲੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਫਰੇਡ ਯਨੀਅਨ ਵਲੋਂ ਕੀਹ ਟੋਸਦੀ ਖੁਚਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਚਲਦਾ)

ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਬਹਿਸ਼ਤ

-ਵ੍ਰਿਤ ਭਾਨ ਭੁਲਟ-

ਸਚ ਮੰਨਿਓ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ
ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਇਕ ਸਥਰਗ ਹੈ।
ਫੇਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ
ਔਰਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਦੋ
ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ
ਬਾਅਨਖਾਹ ਢੁਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਔਰਤ ਫਰਕਰ
ਛਿਉਟੀ ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਕਟਰੀ ਜਾਂ
ਅਦਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਰਸਰੀ ਵਿਚ
ਬਚਾ ਛਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਬ
ਸਮੇਂ ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਮਿਥਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਤ ਸਾਲ ਤੱਥ ਦੇ
ਬਚੇ 'ਕੰਡਰਗਾਰਟਨ' ਵਿਚ ਦਾਖਲ
ਕਰਕਾਏ ਜਾ ਸਭ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ
ਸੀ "ਅਗਜਨ ਕੀ ਜੇ" ਪਲਾਂਟ ਦਾ
ਕੰਡਰਗਾਰਟਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ।

ਖੁਸ਼ ਖੁਰਮ ਬਚੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ
ਤੇ ਚੇਡਲ-ਕੁਦਲ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਸਨ।
ਬਚੇ ਉਨ੍ਹੇ ਹੀ ਰੁਚੇ ਹੋਏ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ
ਸਨ ਜਿੰਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ
ਕੰਮ ਕਾਸ ਵਿਚ। ਕੋਈ ਖਿਡੋਣਿਆਂ
ਨਾਲ ਥੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਗੁਸਲਖਾਨੇ
ਵਿਚ ਆਪਣ ਤੇਲੀਏ ਨਾਲ ਹਥ
ਸਾਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਬਚਨ
ਨਾਲ ਥੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਲ ਰਿਹਾ
ਸੀ। ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਹੀ ਬਚੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ
ਸੌਂ ਦੁਕਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹਸਦੀ ਹਸਦੀ
ਮੇਰੀ ਗੋਈ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ ਵਿਚ ਚਾਰ
ਦਾਰ ਖਾਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ
ਦੁਸੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗਲਾਂ, ਰਹਿਣਾ
ਸਹਿਣਾ, ਚੇਡਕਾ ਕੁਦਕਾ ਸਿਖਾਇਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੇਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਡੇ
ਛੇਤੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਕਿੰਡਰ ਗਾਰਡਨ ਵਿਚ 140
ਬਚੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੇਖ ਭਾਲ ਲਈ
36 ਟੀਚਰ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਇੰਗਰੈਂਸ ਨੂੰ ਪੁਡਿਆ ਕਿ
ਜੇ ਬਚੇ ਜ਼ਿਦ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋ?
ਉਤੇ ਮਿਲਿਆ : ਬਧੇਰੇ ਕਰਕੇ
ਪਰੋਰਨਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਲਾਜੇ
ਨਾਲ ਕਦੇ ਘੁਰ ਕੇ।

ਇਥੋਂ ਬਚੋਂ ਇਨ ਭਰ ਲਈ ਜਾਂ
24 ਘੰਟੇ ਲਈ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਇਕ ਕੋਸ਼ਲ
ਵੀ ਹੈ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ
ਡਾਕਟਰ ਨਰਸ (ਟੋਚਰ) ਮਿਲ ਕੇ ਬਹਿ
ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਵੇਖ ਭਾਲ
ਦੇ ਸੰਚੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸੁਖਾਂਤੇ ਦੇਂਦੇ
ਹਨ। ਇਹ ਟੀਚਰ ਕੋਹਨ 6 ਘੰਟੇ
ਛਿਉਟੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦਸੋਂ ਕਿ ਸੋਵੀਅਤ
ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਇਹ ਨਰਸਰੀਆਂ ਤੇ
ਕੰਡਰਗਾਰਟਨ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਸਵਰਗ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਹਨ?

ਨਰਸਰੀਆਂ ਤੇ ਬਾਲ ਘਰਾਂ ਵਿਚ
ਬਚੇ ਵੇਖੇ ਜਿਦਾਂ ਪਲਦੇ ਸਿਖਦੇ ਨੇ ਉਹ
ਰਹਿਣਾ ਸਹਿਣਾ ਆਗੂ ਦਿਸਦੇ ਸਾਡੇ
ਕਲ ਦੇ ਹਸਣ ਚੇਡਲ ਨਚਲ ਗਾਵਨ
ਖਾਵਨ ਪੀਵਨ ਮੌਜ ਉਡਾਵਨ ਬਚਿਆਂ
ਲਈ ਬਹਿਸਤ ਆ ਦੇਂਦੇ ਰੇਲਣ ਦੀ
ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਖਾਲ ਪੀਣ ਨੂੰ
ਏਨਾ ਮਿਲਦਾ ਏਸ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ
ਫੜ ਨਹੀਂ।

ਮੋਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ : ੧੯

“ਪਾਰਟੀ ਜੀਵਨ”

—ਵੀਰਭਾਨ ਭਲਰ—

ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਫ਼, ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸੋਟਰਲ ਬੋਟੀ ਦਾ ਸਪਤਾਹਿਕ ਅਖਬਾਰ ਹੈ। ਸਤ੍ਤਾ ਡੇਸ਼ਗੋਪਨ ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਫ਼ ਦੇ ਐਡੀਟਰੀਅਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੀ ਮਿਲਿਆਂ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੰਗਠਨ, ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਅੰਜੀਟੋਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਰਾਹੀਂ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਭਰਾਤੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਡ ਕਰਦਾ ਇਕਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਮਰੋਡ ਕਰਸੋਨੇਵ ਅਤੇ ਕਾਮਰੋਡ ਲੈਸੋਰੀਨ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਐਡੀਟਰੀਅਲ ਬੋਰਡ ਵਿਚ 36 ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੇਰਾਂ ਕੋਥਿਕ ਹੈ ਅਤੇ 8632700 ਹਪਦਾ ਹੈ ਲੈਨਿਨ ਦਿਵਸ ਤੱਕ ਦਸ ਲਖ ਗਾਹਕ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਪਾਰਟੀ ਬਰਾਂਚਾਂ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ।

ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਗਲ-ਟਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਕਤਰ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਬਹੁਤ, ਗਰੂਪ ਤੇ ਸਾਮ ਦੀ ਜ਼ਬੰਦੀ ਵੀ ਹਿਆ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ, ਸਰਗ ਮਾਂ ਤੇ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਵਿਖ਼ਤੁਣ ਦਾ ਹਨਰ ਮਿਹਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਆਲ ਛਾਪ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਦੁਨੀ ਬਾਂਦ ਦਾ ਸਕਤਰ ਜਾਂ ਉਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ, “ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੁਆਲ-ਸੁਆਬ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।” ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਜ਼ਬੰਦੀ, ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਢਾਂਚੇ ਬਾਰੇ ਲੈਨਿਨੀ ਅਸਲ ਵੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਸਿਹੜੇ ਸੁਆਲ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਦੁਨੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਬਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸੌ ਵਟਾਂਵਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਮਿਗਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗਲ ਕੀ ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰਕਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੁ-ਕਦਮੀ ਵਿਖ਼ਤੁਣ, ਪਾਰਟੀ ਡਿਸਿਪਲਿਨਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਮਹੱਤੀਅਤ ਨੂੰ ਅਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਅਹਿਮ ਰੂਲ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਤੇ ਕਰਦਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਚੇ ਫੇਸਲੇ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਜ਼ਬੰਦੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਖਾਸਾ ਹਨ। ਸੇ ਸਰਤਿਪ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਜਾਂਦੇ ਮੈਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕੇਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇੰਜਣ ਵਿਚ ਕੋਲਾ। ਜਾਂਦੇ ਦੋ ਭਾਸੀਏ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਮਨੇਵ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਪਿੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਇਆ। ਸਾਬੀ ਕਰਸੋਨੇਵ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

ਮਾਸਕੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗਤੀਆਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਹੁਣਰੁਕ ਗਡੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡਾ ਡੇਸ਼ਗੋਪਨ ਲੈਨਿਲ ਗਰਾਡ ਲਈ ਚਲ ਪਿਆ। (ਚਲਦਾ)

ਕਰਾਂਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਹ-

ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਾਸਕੇ ਦਿਕ ਰੋਲ
ਗਡੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਮਾਸਕੇ ਤੋਂ ਲੈਨਿਆਂ
ਗਰਾਡ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਨੌਜਾ ਦਰਿਆ
ਵੇ ਕੰਢ ਵਾਕਿਆਂ ਲੈਨਿਆਂ ਗਰਾਡ
ਪਹਿਲਾ ਪੀਟਰੜ ਬਰਗ, ਫਿਰ ਪੀਟਰੜ-
ਗਰਾਡ ਦੇ ਨੀਂਹ ਨਾਲ ਪਸਿਧ ਸੀ।
ਇਥੇ ਲੈਨਿਆਂ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਰਮਾਹ-
ਮੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ, ਇਥੋਂ ਜੇ
ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ,
ਮੁੜ੍ਹਰ ਸਮਾਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੁਆਉਣ
ਵਾਲੀ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲੀਗ
ਬਣਾਈ ਜੇ ਕਿ ਜੁ ਵਿਚ ਮਾਰਕਸੀ
ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਛੁਲਦੀ ਸੀ।

1905 ਨੂੰ ਖਨੀ ਅੰਤਰਾਲ ਦੀ
ਮਿਹਨੀ ਘਟਨਾ ਹੋਈ, ਉਹ ਉਸੇ ਥਾਂ ਦੀ
ਹੋ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਂ ਮਈ ਪੁਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ
ਉਤੇ ਵਿੰਟਰ ਪੈਲਸ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ
ਕ ਅਥਵਾ ਸ਼ਰਿਰ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹਿੱਸਿਆਂ
ਵਿਚ ਪੁਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ
ਚਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖਨ ਹੋਲਿਆ ਸੀ।
ਉਦੋਂ ਪੁਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ
ਥੋਨਤੀ ਪਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।
ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ
ਬਿਹੁਤ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਹਿਰੀ
ਹਕ ਇਤੇ ਜਣ।

ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ
ਬਾਤਮਈ ਤੇ ਨਿਹਥੇ ਪੁਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀ
ਇਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਾਕਤ
ਬਣ ਗਏ। ਇਹ ਅਕਤੂਬਰ ਇਨਕਲਾਬ
ਦੀ ਲੀਹਰਸਲ ਸੀ। ਤਾਦੇ 1906--
1907 ਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਦਿਵਾਂ ਇਤਾ
ਗਿਆ ਅਪਰੈਲ 1917 ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ
ਲੈਨਿਆਂ ਮੀਟਿੰਗ ਗਰਾਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ
ਆਏ। ਅਗਸਤ 1914 ਵਿਚ ਸੋਂਟ
ਪੀਟਰੜ ਬਰਗ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੀਟਰੜ-
ਗਰਾਡ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ
ਦੱਤਕਰਾਂ ਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਸੰਦੀਖਤ ਬਣ
ਗੁਕੀ ਸੀ।

1917 ਦੇ ਫਰਵਰੀ ਇਨਕਲਾਬ
ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਲ ਪਿਛੋਂ ਮਾਸਕੇ ਅਤੇ ਕੁਝ
ਦੂਜੇ ਬਹਿਂਹਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵੀਆਂ ਬਣ
ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ
ਤਹਿਰੀਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਾਮਰੇਡ
ਲੈਨਿਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 3-4 ਸਲਾਹੀ
1917 ਨੂੰ ਸਰਮਾਇਆਂ ਦੀ ਸਰਮਾਰ
ਨੇ ਮੁੜ੍ਹਰਾ, ਸਿਹਾਹੀਆਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜੀ
ਪੁਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਜੇ ਕਿ ਬਾਤਮਈ
ਮੁਹਾਈਆਂ ਕਾਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਗ ਤੇ
ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ
ਸੇਵੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ—ਹੱਕਾ ਬੋਲ ਇਤਾ
ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਫਾਈਰਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ
ਤੁਹਾਂ ਬਾਤਮਈ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਦੋਰ
ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਲਬਾਕ ਪਾਰਟੀ
ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
ਪਿਆ। ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਆਂ ਅੰਕਰ
ਗਰਾਡਿੰਡ ਚਲ ਗਏ। ਇਸ ਹਾਲਤ
ਵਿਚ ਦੀ ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਆਂ ਨੇ ਛੱਡੀ
ਪਾਰਟੀ ਗਾਂਕਰਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ
ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਸ
ਬਹਿਰ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਆਂ ਦੀ
ਗਿਆਇੰਦ ਸੱਵੇਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਲਾਈਨ
ਪਾਸ ਹੋਈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਆਂ ਰਚਕੀਕ ਜੋ
ਲੈਨਿਆਂ ਗਰਾਡ ਤੋਂ 35 ਮੀਲ ਦੂਰ ਅਤੇ
ਇਨਲੈਟ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ ਸੜਕ ਤੇ
ਹੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੱਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁੰਗੇ ਤੇ
ਬੋਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹਿਰੇ ਅਤੇ ਅੰਕਰ
ਗਰਾਡਿੰਡ ਤਹਿਰੀਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ
ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

29 ਮਾਰਚ 1869

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਫੇਰੀ-੧੮

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਉਂਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਰਾਂਤੀ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਿਲਟਰੀ ਕਮੇਟੀ
ਨੇ ਬਾਬੀ ਸਿਆਫ਼ ਨਾਲ ਕਾਮਰੇਡ
ਲੈਨਿਨ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸਕੀਮ
ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ
ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

25 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ
ਈਕੀਗਰਾਟ, ਈਲੀਟਨ, ਸੈਟਰਲ
ਪੇਸ਼ਟ ਆਫਸ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ
ਸਟੇਟ ਸੈਕ ਤੇ ਕਥਾ ਕਰ ਗਿਆ
ਗਿਆ। ਅਹਿਮ ਪੁਲਾਂ ਉੱਤੇ ਇਨਕ-
ਲਾਬੀ ਫੌਜੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੈਟਰੋਲ ਕਰ
ਗਿਆ। ਅਥਵਾ ਵਿੰਟਰ ਪੈਸਸ ਨੂੰ ਘੋਰੇ
ਵਿਰਲੇ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੈਨਲ
ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਫੁਪੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਹ ਤਾਜ਼ੇ ਵਰਨਣ ਯੋਗ
ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਅਜਿਹੀ ਤਰੀਕ ਤੇ
ਹਨਰਪੈਟੀ ਜਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ
ਕੇਵਲ 4-6 ਥੇਵੇਂ ਹੀ ਮਰੇ, ਦੁਸ਼ਮਨ
ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨਾਲ
ਮਿਲ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਕ-
ਲਾਬੀਆਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਗੜ੍ਹ
ਛੱਨ ਦਿਤਾ।

ਅਤੇ ਸਮਾਲਨਸੀ, ਜੋ ਇਨਕ-
ਲਾਬੀ ਵੀਖਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਇਹ
ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਹੈਂਡਕਾਰਟਰ ਸੀ।
ਇਉਂ ਹੀ ਮੁਲਦਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ
ਪਹਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਸੀ। ਇਉਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ
ਪਹਿਲੇ ਐਲਾਨ ਵਿਚ ਅਮਨ ਤੇ ਰਸੀਨ
ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਦੀ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੀਰੋਗਰਾਡ ਦੇ ਹਰਕਰਾਂ ਦੀ
ਦਰਖਾਸਤ ਉੱਤੇ 1924 ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ
ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਇਹਾਂ ਤੋਂ (ਪਿਛੋਂ) ਜਿਸ
ਬਹਿਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਨਿਨਕਰਾਡ ਰਖਿਆ
ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਲੈਨਿਨ ਗਰਾਡ ਮਾਸਕੇ ਤੋਂ
700 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਗਡੀ
ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਲੈਨਿਨ ਗਰਾਡ ਪੜ੍ਹੇ ਉਹ
ਰਾਤ ਭਰ ਰਹੀ ਰਹੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ
ਕਿਸੇ ਥੀ ਨਾ ਠਹਿਰੀ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ
ਲੈਨਿਨ ਗਰਾਡ ਦਾ ਕੇ ਹੀ ਉਤਰੇ।
ਗਡੀ ਦੇ ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਥੈਂਕ
(ਬਿਸ਼ਟਰੇ) ਸਥੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਮ
ਲਾਈਟ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਲਾਈਟ
ਸਰਹਾਣੇ ਵੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੇਟ ਕੇ
ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੇਲ ਵਾਲਿਆਂ ਸਭ ਦਾ
ਮਨਸ਼ ਹਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੋਡਾਂ
ਆਪਣੀ ਧੂਨ ਸੁਡਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ
ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਬਰਫਬਾਰੀ ਤੇ
ਰਾਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੱਢੀ
ਨਵਾਰਾਂ ਨਸੀਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ।
ਲੈਨਿਨਕਰਾਡ ਗਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਤਾਂ
ਸਾਬੀ ਮੇਸੂਦ ਸਨ--ਸਾਬੀ ਵਿਕਰਰ ਤੇ
ਪਿਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਸੰਨੀਆਂ, ਜਿਸ
ਨੂੰ ਜਵਦ ਕੁਕੜ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਚਲਦਾ)

ਮੇਤੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੧੯

ਉਹ ਦਸਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਸਾਡੇ ਡੇਕੀਗੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਛੱਡੇ ਖੁਬਸੂਰਤ ਹੋਣ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਨਾਸਤਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪਰੋਗ-ਰਾਮ ਰਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਾਮਰੇਡ ਸੋਨੀਆ ਦੀ ਢਿਉਣੀ ਦੇ ਬਾਬੀਆ ਵਜੋਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲਗ ਗਈ।

ਉਹ ਦਸਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ : ਲੈਨਿਨਗਾਰਾਡ ਨੀਵਾਦਿਆ ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। 101 ਟਾਪੁ ਹਨ, 36 ਨਹਿਰਾਂ ਹਨ ਵੀਹ ਚਰਚ ਹੈ। ਇਕ ਮਸਜਦ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। 1912 ਵਿਚ ਹਿਟਕਾਰੀ ਹਮਲੇ ਦੇਰਾਨ ਹਰ ਤੀਕੀ ਬਿਖ਼ਡਿਗ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਥੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰਉਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਵੇਤੇ 130 ਨਵੇਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੇ ਏਰੀਆ ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਬਿਕਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਨਿਨ ਗਾਰਾਡ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਕਾਨਾਂ ਦੇ ਕਰਾਏ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਸਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਲਈ ਤੇਤੀ ਕੋਪਕ। ਰਸੋਈ, ਟੱਟੀ, ਗੁਸ਼ਲ-ਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਆਮਦਨ ਦਾ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਫੀਸਦੀ ਤਕ ਕਰਾਇਆ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹਿਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਦਾਰਾ ਪਰਾਈਵੇਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੋਟਲ, ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਇਹੋਂ ਤਕ ਕਿ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਟਾਲ ਵੀ ਜਨਤਕ ਮਲਕੀਅਤ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਫਰੂਟ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਇਹੋ ਸਹੀਆਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਥੀਆਂ ਦੇ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸਟੋਰ ਹਨ, ਜੋ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਪੁਨਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਤੇ ਇਹ ਹੈ ਸਮਾਲਨਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਪੈਡਕਾਰਾਰਣ। ਹੁਕਮ ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸਨਲ ਪਾਰਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਆਫਸ ਤੇ ਦੱਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਵਿਟਰ ਪੇਲਸ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਥਾਰ ਥਾਰ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਕਥਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਾਰੀਸਾਹੀ ਤੇ ਕਰਿਸਕੀ ਦੀ

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਆਰਮਡ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਵੱਖੀ ਜਿਸ ਤੇ ਲੈਨਿਨ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਕੇ ਇਨ-ਕਲਾਬੀ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ।

ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਇਕ 6 ਮੰਘਲ ਵਿਸ਼ਵਿਗ ਸਾਹਮਣੇ ਰੁਕੇ। ਸਾਡੀ ਦੇ ਭਾਬੀਆਂ ਸੋਨੀਆਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸੀ ਪਲਾਂਟ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਧੂਆਈ, ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਧੂਆਈ ਚੰਬਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ 25 ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਧੂਆਈ ਹੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

9 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋ-ਮੀਟਰ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀਹ ਕਾਰਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚੰਬ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਚਲਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਹਕਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ। ਇਹ ਵਰਕਸਾਪ 1962 ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। 1800 ਮੁਲਾਜਮ ਇਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਕਾ ਬੋਰਡ ਮੈਨੇਜਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਟੈਕਨੀਕਲ ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਸਮਿਕਤ ਹੈ। ਯੂਨੀਅਨ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਆਰਗਨਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਹਦੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ।

ਡਰਾਈਵਰ-141 ਰਬਲ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਤੇ ਟੈਕਨੀਕਿਅਨ-173 ਰਬਲ ਮਾਸਕ। ਮਰਦਾਂ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸਹੇ ਕੰਮ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਭੀਹ ਦੀ ਸਭੀ ਔਰਤਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਰੇ ਵਰਕਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਮੌਖਕ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਮੌਖਕ ਲੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਥਤ ਪੁਛ ਪਤਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਇਕ ਵੀਸਦੀ ਵੰਡ ਜਾਵੀ ਹੈ। ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਵਰਕਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੌਖਕ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਮੌਖਕ ਲੋਨ-ਸਮੇਂ ਸਥਤ ਪੁਛ ਪਤਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਮੌਖਕ ਇਹੋ ਜਿਂ। ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੀਂਬੇ ਢਾਂਗ ਸਾਠ ਹੋਵੇ, ਇਖਲਾਕੀ ਤੋਂ ਰੋਗ ਤੋਂ ਉਚਾ ਰੋਵੇ।

ਕੰਮ ਦਾ ਹਕ, ਪਵਿਤਰ ਹੱਕ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਬੁਲਰ—

ਅਸੀਂ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਹਾਦਸ਼ ਸਿਆਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਡਰਾਈ-ਵਰ ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੁਕ ਕਰਦੇ ਹੋ? *

ਉਤਰ ਸੀ : ਜੇ ਡਰਾਈਵਰ ਲਾਪਟਾਹੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡੈਮੋਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੇਸ ਮੈਨ ਦਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਸੂਰ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸਜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਰਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਨਹੀਂ ਖਸਦਾ। ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਅਦਾਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹਾਦਸਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਝ ਪਲਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸੈਂਟਰਲ ਦਿੰਦੇਸ਼ੈਸ਼ਨ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਹੈ।

ਕਿਸ ਜੇ ਸਾਫ਼ 'ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵਰਕਰ ਦਾ ਹੀ ਕਸੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਤ ਆਮਦਨ ਮੁਤਾਬਕ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਲੱਗੇ ਜੇ ਪ੍ਰਤਸ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਦੂਜਾ ਕੰਮ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲੇਗੀ।

ਪਲਾਂਟ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੈਡੀਕਲ ਚੈਕ-ਅਪ ਸੈਂਟਰ ਹੈ, ਮੀਟਿੰਗ ਹਾਲ ਹੈ, ਕਲਬ ਹੈ, ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਦਫਤਰ ਹੈ। ਗਲ ਕੀ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਸੀਬ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ।

ਇਲੈਕਟਰੋਸੈਲਾ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਦਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ

ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਹਾਦਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਪਰੀ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ 22 ਮਾਕਟਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੋ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਬਿਆਅ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਬੁਕੋਪ ਦੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ 55 ਸਾਲ ਤੇ ਆਦਮੀ ਸਠ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖਤਰਨਾਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ 45 ਸਾਲ ਤੇ ਮਰਦ 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਟੀਕਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਲੈਕਟਰੋਸੈਲਾ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਐਸਤ ਮਾਸਕ ਆਮਦਨ 120 ਰੁਬਲ, 200 ਰੁਬਲ ਤੇ 250 ਰੁਬਲ ਹੈ। ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਲਾਂਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਪਲਾਂਟ ਹਨ। ਕੁਲ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੌਮਸੇਕ ਵਾਲੀਟੀਅਰ ਕੋਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਛਿਉਟੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵਖ ਵਖ ਜਨਤਕ ਕਰਤਵ ਅਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮਰਪੈਯਸ ਜੋ ਕਿ ਸਾਹੀ ਠਾਠ ਵਾਲੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਹੁਣ ਹਰਮੀਟੇਜ ਅਖਵਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਦੇ ਛਾਸੀਆ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਰਖੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਲਗਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਅਨੁਮਨ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਪੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਸਾਂ। ਥਕ ਕੇ ਚੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਸਚਮੁਕ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਾਢੀ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

2 ਅਪ੍ਰੈਲ 1960

ਮੇਰੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ—੨੧

ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਘਰ ਦਾ ਬਜਟ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਕੁਲਰ—

ਪੰਜ ਮੈਂਬਾਤਾ ਤਿਆਰਤ ਵਿਚ ਆਸੀਂ ਕਾਰਪੋਰੇਕਾ ਅਨਤੋਨੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਗਏ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨ ਟੁਬਲ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਗਤਾਈਡ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਤਨਖਾਹ 200 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਲੱਡੀਆ 90 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਅਨਤੋਨੀ ਦੀ ਸੌਸ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ 70 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੇਰ ਤੋਲੇ ਅਠ ਸਾਂਝੀ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਵਾਤ 360 ਰੁਬਲ ਮ ਸਕ ਕਮਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੱਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਣੇ ਤੇ ਲਗ ਭਰਾ 160 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। 40 ਰੁਬਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜੀ ਖਾਣੇ ਦਾ ਖਰਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੀਟ, ਆਂਬੇ, ਮਖਣ ਭੁਬੜ ਰੋਟੀ ਤੇ ਮਡੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਚਾਹ, ਜਾਂ ਕਾਢੀ ਵਰਤੇ ਸਨ। ਨਾਸਤੇ ਵਿਤ ਮਡੀ, ਆਂਡਾ, ਮਖਣ ਰੋਟੀ ਹਾਸਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਉਹਨਾਂ ਕੇਤੇ ਕਮਰੇ ਸਨ। ਕਰਾਇਆਂ ਕੇਵਤ 9 ਰੁਬਲ ਵੀਹ ਕੋਪਕ। ਬਿਸਤੀ ਤੇ ਗੈਸ-ਪਾਟੀ ਆਇ ਦਾ ਖਰਚ 3-4 ਰੁਬਲ ਪੰਚਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਸਤਨ ਕੁਝ ਖਰਚ ਗਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਰੁਬਲ ਤੁਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਚੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁਫਤ ਹੈ। ਘਰ ਤੇ ਰੋਡੀਓ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਟੈਂਕੀਜ਼ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਬੀਨਾ ਤਰੇਸ ਜੋ ਇਥਰ ਸਟਿਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 150 ਰੁਬਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇਕਾਨ-ਮਿਕਸ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ 150 ਰੁਬਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਇਤਥਸਪੀ ਨਾ ਲਈ ਉਹ ਅਜੇ 70 ਰੁਬਲ ਮਾਸਕ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਅਨਤੋਨੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਫੁਨੀਗਰ ਹੁਧਾਰ ਵੀ ਮਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਸੂਦ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਸਾਡੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਦੇ ਉੜਤ ਵਿਰ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਕੇਵਲ ਛੂਟੀ ਦੇ ਦਿਨ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਡਿ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਿਤਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਹੁਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਮੈਤਰ ਵਿਚ ਸਿਨੋਮਾ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਬੀਟੇਰ (ਬੈਲੇ ਜਾਂ ਸਰਕਸ) ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਬਜਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਚੰਗਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਚੰਗਾ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਬਚਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਲੜਕੀ ਪੰਟਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਬਚਾਵਾਂਗ, ਉਸ ਦੀ ਬਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੈਟਲ ਵਿਚ ਫੀਸਟ ਉਡਾਵਾਂਗੇ।

ਸਾਡੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਖਾਤਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਤ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਹਾਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧ ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। 850 ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੌਖਰ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਗਰੂਪ ਵੀ ਹਨ। ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਨ। ਘਰ ਘਰ ਤੇ ਰੁਬਲ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ 400 ਰੁਬਲ। ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਿਚ ਬਸਤ ਉਸਤਰੇ 140 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਹੈ।

ਅਨਤੋਨੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਦੰਦੀਗੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਾਡੇਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੀਨ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਭਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਅਸੀਂ ਅਨਤੋਨੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤਵਾਰ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਉਹ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੁਲ ਸਕਦੇ।

(ਚਲਦਾ)

ਜਿਬੋਰਕੀਨੂੰ ਕੈਦ ਰਖਿਆਗਿਆ

ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ

ਅਕਤੂਬਰ ਮਿਉਨਿਅਮ : ਇਸ ਲੈਨਿਨ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਫਸ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਬਾਲਭਵੀਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮਾਡਕਾਂ ਨੂੰ ਤਸਲੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੀ ਮਝੀਆਨਵੱਡਾ ਨਾਂਅ ਰਖਿਆ— ਉਸ ਦੇ ਨਾਂਅ ਤੇ ਅਤਸਨ ਦੀ ਜੋ ਫੈਕਟਰੀ ਮਾਸਕੇ ਵਿਚ ਚਤੁਰ ਹੋਗੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਰਜ਼ਲੀਫ ਵੇਖਣ ਗਏ ਉਸ ਦਿਨ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਡੀ ਸਿਪਾਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਾਲ ਹੋ ਰਕੀ ਸੀ ਉਥੋਂ ਆਏ—ਦੇਸ਼, ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਾ ਹਤਕ ਲੈਣ ਲਈ। ਸੇਵਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹਲਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅਤੇ ਇਹ ਸੀ ਲੈਨਿਨਗਰਾਡ ਵਿਚ ਇਕ ਵਪੁ ਉਤੇ ਕਿਲਾ। ਇਥੋਂ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਭਰਾ ਅਲੋਗਜ਼ੈਂਡਰਿਲੀਆਨਵੱਡੇ ਕਿਦਿਹਿਸਤ ਪਸੰਦ ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਕਸਮ ਗੋਗਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ 69 ਸੈਂਕ ਸਨ। (ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਠੜੀਆਂ ਜਾਂ ਚੱਕੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕੈਦੀ ਦਾ ਨਾਂਅ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁਕਾਰ ਸਕਦਾ ਕੇਵਲ ਸੈਂਲ ਨੰਬਰ ਹੀ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜਕੜ ਕੇ, ਲੰਬੇ ਚੋਗ ਪੁਆ ਉਦਮ ਕਰਨਾ।

ਗਰੇਵ ਯ ਰਤ ਅਤੇ ਸਮੰਦਰੀ ਬੜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਨੀਵਾ ਦਰਿਆ ਬਿਤਕਲ ਜ਼ਮਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਥਰਡ ਤੋੜ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਬਹਾਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਰਜ਼ਲੀਫ ਵਿਚ ਉਹ ਘਰ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਿਥੇ ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਘਾ—ਫੁਸ ਦੀਆਂ ਭੂਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਮਜ਼ਹੂਰ ਕੋਲ ਕਾਮਰੇਡ

ਸਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਦਿਨ ਬਿਤਾਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼-ਸਮਾਜ ਲਈ ਢਾਢੀ ਬਰਮ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਮੋਇਆਂ ਗਿਆਂ ਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਨਮਾਇਸ਼ੀ ਥੰਗ ਨਾਲ ਜੋਹੜੇ ਜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਿਊਂਡਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵੀ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿਹਤ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਫੇਰੀ ਤੇ ਯੋਗ ਉਦਮ ਕਰਨਾ।

—ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦ

ਜਾਦੂ ਉਹ ਜੋ ਹੈ

“ਪੁਰੀ ਦੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸੈਵਰ ਆਚਾਰੀਆ ਨੇ ਪੋਲਾਨ ਕੀਤੇ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗਉਂਹਿਓਆ ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਛੇਡੀ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੇਸ ਵਿਖੂਪੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵਗਾ। ਗਉਂਹ ਰਖਿਆ ਸੰਮੱਤੀ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਲਈ 10-11 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕੋਮੀ ਕਨਵਨਸ਼ਨ ਵੀ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਪਕੀ ਤੌਅ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ....”

(ਪ੍ਰਦੀਪ, ਤਿੰਫ ਅਪਰੈਲ)

“ਪੁਰੀ ਦੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸੈਵਰ ਆਚਾਰੀਆ ਨੇ ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਹੈਂਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪਤਮ ਹਿੰਦੂ ਸਮੱਲਨ ਵਿਚ ਹੁਕਮਾ ਢਾਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਪਾਂਤ ਦੱਸਿਆ। ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਦਸਦੇਹ ਹੋਣ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਸੂਲ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਸਕਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਛੂਆ—ਛਾਤ ਨਾਥਕ

ਕੇ ਕਈ ਘੜੇ ਖੜਾ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਖਿਆਂ ਵੀ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪਹਿਰਾਏਨਾ ਕਰੜਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰਾਏਨਾ ਦੇ ਦੋ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਿਸੇ ਕੈਦੀ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾ ਕਤ ਸਕੇ। ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦਿਨ ਨੁਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤੜ ਗਾਹ ਵਿਚ ਕਤੜ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਖਿਆਂ ਰੁਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਸੋਣ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਟੂਨ ਇਕ ਵੱਡੇ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਚਰਚ ਵੀ ਮਜ਼ਹੂਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੇਵਲ ਰਾਇਲ ਫੈਮੇਲੀ ਲਈ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੋਣ ਨਾਲ ਮਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਹ ਸੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਸਤਾਲਿਨ ਗਠਾਦ ਹੁਣ ਜਿਸਨੂੰ
ਵਾਲਗੋਬਰਾਦ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਡਾ
ਕੌਲੀਗੋਬਮ ਟੁਕੁਸਟ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰਿਆ,
ਜੋ ਕਿ ਬਹਿਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ
ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਧਿਮ ਥਾਂ
ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਭਾਰ
ਘਰ ਤੇ ਟੇਕੀਫੇਨ ਆਦਿਸ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ
ਲੱਲੇ ਸੱਟੇਬਨ ਹੈ। ਹੋਟਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਫਾਲਿਨ ਟਾਈਟਰਲ (ਥਹੀਦਾਂ ਦੀ)
ਸੋਡ ਜਗਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਕ ਬਹੁਤ
ਪ੍ਰਾਣਾ ਦਰਖਤਯ ਵਗਾਰ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ
ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਜ਼ੀਆਂ
ਦਾ ਬੰਬਾਰੀ ਵਾਂਗ ਸਾਡਾ ਸਕੀ।
ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ
ਚੇਕ—ਬਹਿਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ—ਦੇ
ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ
ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਵਾਈਟ ਗਾਰਡਾ ਨੇ ਹੁਕ
ਤੇ ਨਿਆਂ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸੌ
ਸੀਰਗਰਾਪੀਕਾਂ ਨੂੰ ਟਾਸੀ ਦਿਤੀ। ਕੋਮੋਸੇਲ
ਅਤੇ ਨੌਜ਼ਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ
ਵਾਲੋਟੀਅਰ ਬਰਫ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸੱਵਰੇ ਨੂੰ ਵਸੇ ਤੱਕ ਪਿਹਿਰਾ
ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਗੱਠਕੀ ਮਿਉਨਿਅਮ ਵੀ
ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਵੀਂ
ਮੰਗਲਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਜਾ
ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਤਾਲਿਨ ਗਠਾਦ ਦੀਖਾਈ ਤੇ
ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਭਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। 200
ਦਿਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਦਸ
ਲਖ ਬੰਬ ਭੇਗੇ। 46 ਹਜ਼ਾਰ ਰੂਸੀਆਂ
ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗਈਆਂ। ਭਲ ਮਰਨ
ਵਾਕਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 145000 ਸੀ।
ਸਾਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਦਰਖਤ ਕੁਝ
ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਦਰਖਣੀ,
ਹਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਮਾਰਤਾਂ
ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਰਖ ਲਈਆਂ। ਨਾਜ਼ੀਆਂ
ਦੀਆਂ ਨੱਜ਼ਰਾਂ ਵੇਲਗਾ ਦਰਿਆ ਉੱਤੇ
ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ
ਨਾਘਰਾ ਉਡਿਆ—ਮਰੇ ਜਾ ਬਣਾਓ।
ਆਖਰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ
ਫੇਜ ਦੂਜੇ ਬਿਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚ
ਗਈ।

ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਕੀ
ਨਾਜ਼ੀਦੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਕੀ ਪਿਛੋਂ

ਪੱਤਰਕੀ ਰੁਹਾਂ ਦੇ ਚੋਇਆਂ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ
ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਦੇ ਟਿੱਸ ਮਰਨ ਸੁਣੇ ਗਏ
ਹਨ। ਮਰੇ ਹੋਏ ਹਿਸੇ ਭੇਟੇ ਛੁਟ ਦਾਗਾਂ
ਦੇ ਭਾਕਾਰ ਤੋਂ ਲੇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ
ਆਕਾਰ ਦਾ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਜੂ
ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਤ ਲਗ ਪੈਂਦੇ
ਹਨ। ਕਰੁਮਲਾ ਪਤਿਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ
ਹਨ।

ਸੁਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਟਸਲਾਂ ਵਿਚ
ਪਰਾਣੇ ਪਤੇ ਦਿਨਾਹਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਬੇ ਦੇ
ਗੁਪੀਲੇ ਭੁਰੇ ਰੇਤ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਪੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਂਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਪੱਥੇ ਪੱਟ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਰ
ਟਿਸ ਵਿਗੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹਿਰ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਊਂ ਵਸਾਉਣ ਵਿਚ
ਅਧਿਮ ਕੈਲ ਅਥਾਂ। ਦੋ ਭਰ ਵਿਚ
ਕੋਮੋਸੇਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ, ਪਲਾਤ
ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਘੜ ਬਣਾਉਣ ਤੇ
ਰਿਰ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਆਏ।
ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁਟੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ।
ਲੋਡੀ ਦਰਕਾਸ਼ੇਕਾ ਨੇ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ
ਤਹਿਰੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਰਕਾਸ਼ੇਕਾ
ਤਹਿਰੀਕ ਦੇ ਨਾਲ ਪਸੰਧ ਹੈ। ਸਟਾਲਿਨ
ਗਾਰਡ ਵੀ ਤਬਾਹੀ ਬਾਰੇ ਫਿਲਮ
ਵੇਖਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ
ਭਿਆਨਕ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ
ਤੇ ਫੇਰੀਆਂ ਕਿਸ ਬਹੁਤੀ ਨਾਲ
ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ
ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ
ਬਸਾਇਆ।

ਵੇਲਗਾ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਨਹੀਂ
ਕਰਨ ਦਿਤਾ।

ਹੁਣ ਬਹਿਰ ਦੀ ਨਵੀਨਿਸ਼ਚਾਰੀ ਹਰ
ਇਕ ਨੂੰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਤੀ ਹੋਈ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ
ਲੜਾਈ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਰਖੀ ਗਈ
ਹੈ।

ਸਤਨ ਪਾਵਲੋਵ ਨੇ ਕਿਸ ਲੜਾਈ
ਵਿਚ ਅਧਿਮ ਰੋਹ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਦਿਸਦਾ
25,20 ਦਾ ਗਰੂਪ ਦੁਬਮਨਾਂ ਨਾਲ
ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਤਿੰਨ
ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਗਰੂਪ 58 ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ
ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਰਜਨ ਪਾਵਲੋਵ ਅਜੇ
ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦੇ ਨਾਂਕ ਤੇ ਪਾਵਲੋਵ
ਹਾਉਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗਦਾ
ਨਾਜ਼ੀਆਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਖ ਨਿਕਲ ਗਈ
ਸੀ, ਦਾ ਵੀਂ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਅਪਰੋਬਨ
ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ

ਨਾਂਕ ਸੁਟਕੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹਾਂ
ਸਮੁੱਚੇ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਕਿਸ
ਤੁਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ
ਦੀ ਟਰੋਨਿਗ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ
ਇਹੋ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਗਲ
ਕੇਵਲ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਕ ਦੇ ਵਿਕ
ਪਾਸੇ ਹੈ ਟੇਕਨੀਕ ਕਾਲਜ ਜਿਥੇ ਸੱਤਕੇ
ਵਿਦਿਆ ਪਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ
ਉਸ ਦੇ ਅੱਨ ਸਾਹਮਣ ਦੇ ਪਾਸੇ ਹੈ
ਡੀਬਰੋਲ ਕਾਲਜ ਜਿਥੇ ਅੱਗੇਤੀਆਂ ਵਿਦਿਆ
ਹਾਸਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਲੱਡੀ
ਦਿਸ ਥਾਂ ਦਾ ਜਾਂ ਨਾਂਕ, ਮੁਹਰਤ ਦੀ ਥਾਂ
ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵੇਸ਼ ਵਾਲੇ
ਚੇਰ ਅਥਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ
ਦੀ ਸੱਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮਰਗਾਈ ਹਿਲੜ
ਵੀ ਬਾਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ
ਮੌਸਮੀਕਾਨ ਆਫ ਹੀਰੋਜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਜੋਤੇ ਵਲ
ਵਿਚ ਵੇਲੇ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਥਿਆਂ ਦੇ ਅੱਥਰ
(ਬਾਕੀ ਦੇਖੋ ਸਫ਼ਾ 5)

ਉਸਾਰੀ

. ਜੇੜੀ, 11 ਅਪਰੈਲ—(ਸਾਡੇ
ਪਰਤੀ ਨਿਧ ਰਾਹੀਂ) ਡਾਕ ਤੇ ਤਾਰ
ਵਿਕਾਲ ਵਲੋਂ ਹੁਣੇ ਕੌਤੇ ਲਈ ਸਰਦੇਖਣ
ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਠਿਆ ਜਿਥੋਂ
ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 300
ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ
ਨਵੇਂ ਘਰ ਉਸਾਰ ਲਏ ਹਨ।
ਆਨ੍ਦੋਲਨ ਅਮੀਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ
ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੱਟ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ
ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਤੋਜ਼ੇ/ਨਾਲ ਘਰ ਉਸਾਰ
ਰਹੀ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੇ ਖੇਤੀ ਬਾਤੀ ਨੂੰ
ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਸਮਾ
ਚਿਤਾ ਜਾ ਸਕ।

ਡਾਕ ਤੇ ਭਾਰ ਵਿਕਾਗ ਦਾ
ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੈਣ ਨਾਲ
ਮਹਿਕਮੇ/ਨੂੰ ਘਰੀਂ ਡਾਕ ਪਹੁੰਚ ਉਣ
ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਸ਼ਕਲ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ
ਹੈ। ਕਈ ਦੱਸੇ ਜਿੰਮੀਏਂ ਆਪ ਜਾ
ਕੇ ਡਾਕਖਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਡਾਕ
ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਉਤੀਰੇ ਦੀ ਪਰਜ਼ੇਰ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਥਤ
ਨਿਧੀ ਲੀਤੀ ਅਤੇ ਲੁਡਾਵਨ ਸਾਚ ਦੀ
ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਪਰੀਤਮ ਸਿਖ ਉਦਿਆਨ
ਸਨਾਰਲ ਸਕਤਰ ਪੰਜਾਬ ਐਨੀਮਲ ਹਸ-
ਬੈਂਡਰੀ ਫੇਰਬ ਬਲਾਸ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ
ਵੀ ਆਪੁਣੀ ਚਿਕਾਨ ਵਿਚ ਚਿਲੋਂ
ਵਿਤੁਪ ਕਿਸਪਲੈਨਰੀ ਸੰਕਥਨ ਲੈਣ
ਦੀ ਗੋਰਮੀਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਮੰਗਰਾ
ਨੇ ਲੜੀ ਬਲ ਰਹੀ ਕੁਝ ਹੜਤਾਨ ਸਾਣ
ਲਈ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਉਤਸ਼ਾਹ
ਦਿਖਾਇਆ।

(ਸਥਾ 2 ਦੀ ਬਾਣੀ)
ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਦੋਂ ਕਿ ਸਰਵੀ
ਤੀਏ ਪੁਅੰਦਿਟ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘਰ ਸੀ
ਤੇ ਬਚਟ ਪੇ ਰਹੀ ਮੀ। ਸਹਿਰ ਦਾ
ਨਕਸਾ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ
ਤਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਤੇ ਸੱਕਾ
ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੋ ਲੜ ਕੇ ਪੰਥ ਤੇ ਲਿਖਿਆ
ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ
ਇਥੇ ਕਿਆ ਕੇ ਸੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
(ਚਲਦਾ)

੧੬ ਅਪ੍ਰੈਲ 1969

ਮੰਜੀ ਸੌਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ-24

ਅਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ

-ਵੀਰਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੇਟਰਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਮਰਦ ਹੋਣ ਜਾਂ ਐਰਤਾਂ, ਨੇ ਏਨੇ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਘਰਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਲਿਬਾਸ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਖਾਣਾ ਖੁਆਣ ਲਗ ਸਾਵੇ ਅਤੇ ਵੇਟਰ ਖਾਣੇ ਦੇ ਸੇਵ ਤੇ ਬਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੋਣ ਵੇਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਣ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪਡਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕੋਣ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ, ਕੋਣ ਡਾਕਟਰ ਹੈ ਤੇ ਕੋਣ ਵਰਕਰ।

ਟੁਰਿਸਟ ਹੋਟਲ ਦੀ ਚੀਫ ਵੇਟਰ ਸੀ ਮੈਰੀਨ। ਵੇਟਰਾਂ, ਜੇ ਕਿ ਸਭ ਦੀਆਂ ਸਭ ਐਰਤਾਂ ਮਨ, ਦਾ ਸਲੂਕ ਬਹੁਤ ਦੰਗਾ ਸੀ। ਮੈਰੀਨਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਛੇਲੀਗੇਥਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇੰਜੇਨੀਅਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਅਫਸੇਸ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਟੁਰਿਸਟ ਹੋਟਲ ਛਡਣ ਵਾਲੇ ਸਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਉਹ ਛੁਟੀ ਤੇ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਵੀ ਟਿਪਸ਼ਿਸਟ ਦੇਣ ਜਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਰਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਲਾਗਨਤ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਅਸੀਂ ਹੋਟਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਤਨਖਾਹ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ-120 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ। 40-50 ਰੁਬਲ ਸੱਲ ਤੇ ਪੀਮੀਆਮ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਲ ਉਸਰਤ 160-170 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਿਨੇਮਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨੇਤ੍ਰੇ ਬੈਠੇ ਰੁਸੀ ਕੂੰਪੁਛਿਆ। ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੋਜ਼ਾਨ ਪਤਨੀ, ਜੋ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਠੀ ਸੀ, ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੈ। ਤਨਖਾਹ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, “ਅਸੀਂ ਭੇਚ ਭੇਚ ਸੋ ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਂ।” ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ : “ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਨਾਲ ਤਸਲੀ ਹੈ ?

ਰੁਸੀ ਸਾਬੀ ਨੇ ਸੁਆਥ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਬੀ ਜੀ ਰਸਕਨ ਅਤੇ ਸਾਬੀ ਮੈਨਰਪੀਨੋਵ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੋ ਭਾਸੀਏ, ਜੋ ਕਿ ਬੜੇ ਨਫੀਸ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਦੋ ਨਾਲ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਹ ਸਾਂਝੀ ਇਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਵਦਾਇਗੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਜਨ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਮਿਲੇ। ਅਤੇ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾ ਸਾਬੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੈ। 210 ਰੁਬਲ ਮਹੀਨਾ ਕਮਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੈਲੀ-ਵੀਜ਼ਨ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰੋਡੀਓ ਦੇ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਸਾਬੀ ਵੇਲਗਾਗਰਾਡ ਦੀ ਬਾਇਕਾਲੋਸੀ ਇੰਸਟੀਚੀਊਡ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਪਰਚਾਰ ਸਕਤਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਰਿਜਨਲ ਪਾਰਟੀ ਸਕਤਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਲਗ ਭਗ ਏਨੀ ਹੀ ਹੈ।

(ਚਲਦਾ)

ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੇਲੁ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ

-ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ-

ਤੁਸੀਂ ਪੁਛਗੇ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਚੌਥੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਕਰ ਮਾਣੀ ਸੀ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਿਰ ਜੇਲੁ ਵਿਰ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ? “ਜੇਲੁ” ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਉਹ “ਜੇਲੁ” ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ।

ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕਾਉਣ ਸਿਤ ਬੀਜ-ਪਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨੁਕਸ ਵੀ ਸੀ। ਪੇਟ ਦਾ ਨੁਕਸ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਜਾਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਟ ਦੇ ਨੁਕਸ ਦੀ ਤਸਥੀਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕੁਝ ਠੀਕ-ਨਾਕ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਣਿਆਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਲੀ ਵਿਰ ਮਦਰਾਸੀ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਖਾਧਾ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਵਧ। ਉਪਰੋਂ ਹਵਾਈ ਸਹੂਲਤ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਏਧਰ ਪੇਟ ਵਿਰ ਮਹੌਰ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਬਟਪਟ ਭਾਕਟਰੀ ਇਕਾਜ ਕਰਵਾਇਆ। ਭਾਕਟਰ ਨੇ ਸੋ ਮੰਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਗੋਲੀ ਤੇ ਗੋਲੀ ਖਾਪੀ। ਦਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸੀਵੀ ਰਾਤ ਤਕ ਚੜ੍ਹਾਈ। ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਪੇਟ ਠੀਕ ਹੋਇਆ। ਆਖਰ ਮਾਸਕੈ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਸਮ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਕਰਨ ਫਿਰ ਪੇਟ ਨੇ ਸੁਆਖ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਪੇਟ ਵਿਰ ਦਰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਕਾਹੜ-ਸੂਣਨ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਹੋਟਲ ਵਿਰ ਹੀ ਭਾਕਟਰ ਕੌਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਭਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਗੋਲੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਆਰਾਮ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਵਿਰ ਭਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਮੌਕ ਕਟ ਲਿਆ ਕਿ, “ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ”, ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਦੇ-ਭਾਸ਼ੀਆ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੁਲਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬਸ ਅਗਲਾ ਮਾਰਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਚੇਪਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਬਿਨਾਂ ਠੀਕ ਹੋਏ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਹਿਰਾਈ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਜੀ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸੰਚਿਤ ਵਿਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਣਾ। ਸਾਡੇ ਦੇਖ ਦਾ ਕਾਢ੍ਹਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਕਟਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੌਕ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਲਗਾ

ਗਤਾਡ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਹੀ ਦਿਤਾ। ਕਹਿਣ ਲਗੇ : ਭੁਲਰ ਅਜ ਅਸੀਂ ਭਾਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਗੋਲੀ (ਦਵਾਈ)

ਲਈ ਹੈ। ਕਲ ਸਵੇਰੇ ਤੂੰ ਵੀ ਜਾਈ।

ਅਗਜੇ ਦਿਨ ਦੱਡਾਈ ਸਾਥੀ

ਮੈਗਰ ਬੜਾਨੋਂ ਮੈਨੂੰ ਭਾਕਟਰ ਕੌਲ

ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਾਡੀਕਿਨਕ

ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪਾਲੀਕਿਨਕ

ਵਿਰ ਮੇਰਾ ਭਾਕਟਰੀ ਮੁਲਾਹਜਾ ਸੂਰ੍ਚ

ਹੈ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ

ਇਹ ਪੇਟ ਦੀ ਦਰਦ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿ

ਜਾਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਸੁਲੋਈ ਹੈ? ਮੈਂ

ਹਿਸਟਰੀ ਚਿਆਨ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਮੁਲਾਹਜਾ ਕਰਨ ਪਿਛੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ

ਇਕ ਪਰਚਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ

ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਆਦਿ ਦੇ ਣ ਦੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ

ਨੇ ਇਹ ਪਰਚਾ ਦੇ ਭਾਸ਼ੀਆ ਸਾਥੀ ਦੇ

ਹਥ ਵਿਰ ਦੇ ਦਿਤਾ।

‘ਜੇਲੁ’ ਸਥਦ ਤਾਂ ਮੈਂ ਐਵੇਂ

ਮਾਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਸੀ।

ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ

ਵੀ. ਜੇ. ਹਸਪਤਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ

ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਮਰੀਜਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ

ਹੋਈ ਹੈ? ਮੈਂ ਤੁਸੀਂ “ਜੇਲੁ” ਦੀ ਨਹੀਂ

ਸੋਗੋਂ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ

ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਚਿਆਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਹੋਟਲ, ਵਲ, ਵਾਪਸ, ਆਪੀਂ ਦੇ

ਹੋਏ ਦੇ ਭਾਸ਼ੀਆ ਸਾਥੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ।

“ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੋਟਲ ਵਿਚ

ਠਿਰੋਗੇ। ਉਸ ਵਿਰ ਕਗ ਆਵੇਗੀ ਤੇ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਇਆ

ਜਾਵੇਗਾ।” ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਸਾਂ ਤੇ

ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਰ ਦਾ ਥਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ

ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਰਿਤਾਤਰ ਹੋ

ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ

ਪਰੋਗਰਾਮ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖ ਸਕਾਂਗਾ। ਨਾ

ਜਾਣੇ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਭਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਤਸਲੀ

ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਰਿਹਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਤਾਂ ਪਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ

ਅਗੇ ਵਧ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ

ਵਿਰ ਪਿਆ ਰਹਾਂਗਾ। ਕੁਝ ਗੁਸਾ ਮੈਨੂੰ

ਦੇ ਭਾਸ਼ੀ ਸਾਥੀ ਤੇ ਵੀ ਆਇਆ। ਅਤੇ

ਫੈਕੀਗੋਬਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਵੀ।

ਫਿਰ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੀ

ਬੀਮਾਰੀ ਤਾਂ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ

ਲਈ ਇਥੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ

ਤੋਂ ਪਹਿਜਾਂ ਰਿਹਾਈ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ।

ਵੇਡਾਗਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ

ਫਰਕ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਰ

ਮਰੀਜਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰਖਿਆ। ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕਾਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਤਸਰਬਾ ਹੋ

ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਕੀ

ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।

(ਬਾਕੀ ਦੇਖੋ ਸਫ਼ਾ ੫)

ਅਸਾਂ ਅਖਬਾਰ ਰਾਹਾ ਭੁਲ
ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ
ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲੇ
ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਵਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਾਰੀ ਕੰਗ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਮੁੜ੍ਹੂਰ
ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਤਮ ਸਵਾਰੀ
ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕਈ
ਵਾਰ ਢੁਠੇ ਮੁੜ੍ਹੂਰਮੋਂ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਦੇ
ਭਰਾਵ ਹਿਕਾਸ਼ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਚੜਕ ਉਣ ਦਾ
ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ
ਸਕਤਰ, ਟਿਕਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀਅਨੁ
ਜਲੰਧਰ

ਸਹਿਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਪਿਆਨ ਦੇਵੇ

ਪਿੰਡ ਹਮੌਰੀ ਥੀ, ਸਭੁਲਡ
ਕਾਸਟ ਲੈਂਡ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ
ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਨਾਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ,
ਦਫ਼ਤਰ ਜ਼ਿਤਾ ਸਿਗਰਰ ਦੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ
ਰਾਜਿਸਟਰ ਨੰ: 9039/42 ਮਿਤੀ 8-
8-1968, ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਸਪੈਕਟਰ
ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬਲਾਕ
ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਪਰ
ਬੜੇ ਅਫਸੈਸ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪੇਂਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਪਿੰਡ ਹਮੌਰੀ ਦੇ ਹਹੀਜਨਾਂ ਵਲੋਂ
ਵਾਰ ਵਾਰ ਨਹਿਣ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਦੁਦ ਵੀ ਇਹ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸਮਾਪਤਨੀਂ
ਹੋਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਕੋਆਪ
ਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ
ਬਲਾਕ ਨੂੰ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਰਾਜਿਸਟਰਾਰ
ਵਲੋਂ ਚਮਕ ਸਮਾਪਤ ਕਾਰ ਨਿਯੁਕਤ
ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੋ ਸੁਬੰਧ ਮਹਿਕਮੇ ਅਸੀਂ
ਪਿੰਡ ਮਹੌਰੀ ਦੇ ਹਹੀਜਨ ਪਰਜ਼ੋਰ
ਅਧੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ
ਤੁਰੰਤ ਪਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਸੁਸਾਇਟੀ
ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਰਵਾਈ ਕਰ-
ਵਾਏ ਅਤੇ ਹਹੀਜਨਾਂ ਵਿਰਾਹੀ ਕੇਂਦਰੀ
ਨੂੰ ਦੁਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹਹੀਜਨ
ਨਾਰ ਨਿਵਾਸ ਹਮੌਰੀ ਤੁਹਿਸੀਲ
ਮਝੇ ਕੱਟਲਾ, ਜਿਲਾ ਸੇਖਾਰੂਰ

ਮੇਰੀ ਸੌਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ

(ਸਫ਼ਾ 2 ਵੀ ਬਾਕੀ)

ਹੇਠੇ ਵਿਚ ਹੋਰਲ ਦੀ ਡਾਕਟਰ ਦ
ਨਾਲ ਦੋ ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਇਕ
ਨਰਸ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਮੈਂ
ਹੇਠੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।
ਉਹ ਆਪ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ
ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬੜਾ
ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸੀ।

ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ
ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਸਟਰੋਰ ਵੀ ਰਖਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖੁਬਸੂਰਤ ਬਿਸਤਰਾ
ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੀਰ ਤੇ
ਬਹਿ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੀ
ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਟਰੋਰ ਤੇ ਲੇਟਾਂ ਪਰ ਮੈਂ
ਬੈਠ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਹਸਪ-
ਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਕਪੜੇ ਲੈ ਲਈ ਗਏ,
ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ
ਅਤੇ ਮੈਂਤੂੰ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ
ਗਿਆ। ਤਸਥਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਖੁਨ
ਟੈਸਟ, ਟੱਟੋ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਟੈਸਟ
ਹੋਣ ਲਗਾ। ਦਵਾਈ ਵੀ ਮਹਈਆ ਕਰ
ਦਿਤੀ ਗਈ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ, ਬਾਹਰ
ਨਿਕਲਣਾ ਬੰਦ।

ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ
ਸਿਗਾਰ ਦੀ ਬੱਡੀ, ਮੁਰੰਬੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ
ਮਰਤਬਾਨ ਭੇਜ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਮਰਤਬਾਨ
ਗੁਝਕੰਦ ਵਰਗੀ ਬੈਂਦ ਦਾ ਸੀ। ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ
ਦੇ ਖਾਣੇ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਅਗਜ਼ੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਭਾਸੀ ਸਾਬੀ
ਹਾਲ ਪੁਛਣ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨੂੰ
ਡਾਕਟਰਾਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੁਆ ਕ
ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਰ ਦਾਬਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
ਸਾਬੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਛੁਲਰ ਟਿਸ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਛੋਤੀ ਹੀ
ਇਹੋ ਫੇਰਤਾ ਹੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਸਾਡੇ
ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ
ਮੈਂ ਆ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹੋਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੇਵਿਆ ਕਿ
ਇਹ ਮੈਂਤੂੰ ਪਰਚਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਸੀ,
ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਉਣ ਦੋ

ਹੇਠੇ ਵਿਚ ਹੋਰਲ ਦੀ ਡਾਕਟਰ ਦ
ਨਾਲ ਦੋ ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਇਕ
ਨਰਸ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਮੈਂ
ਹੇਠੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।
ਉਹ ਆਪ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ
ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬੜਾ
ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸੀ।

ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ
ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਸਟਰੋਰ ਵੀ ਰਖਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖੁਬਸੂਰਤ ਬਿਸਤਰਾ
ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੀਰ ਤੇ
ਬਹਿ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੀ
ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਟਰੋਰ ਤੇ ਲੇਟਾਂ ਪਰ ਮੈਂ
ਬੈਠ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਹਸਪ-
ਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਪਿਛੋਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਇਥ ਗਰੇਪ ਹੋਟਲ
ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਛੇਡੀਗੇਸ਼ਨ
ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕੀਤਾ। ਰਿਵੇ
ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਹਵਾਈ ਸਹਜ਼ ਲਈ
ਲਈਆਂ ਵਿਕਰਾਂ ਦੀ ਡਾਕਟਰ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਕਾਰ ਰਖ ਲਈ ਅਤੇ ਕਾਹਿਂ
ਦਿਤਾ ਕਿ ਭੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ
ਰੀਪੋਰਟ ਮਿਲ ਣ ਤੇ ਕਿ ਭੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ
ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਬੀਪੀਰੀ ਦਾ ਬਿਕਾਰ ਨਾ
ਹੋਏ ਤੋਂ ਹੀ ਅਗੇ ਸਟਰੋਰ ਕਰਨ ਦਿਤਾ
ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੋ ਦਿਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ
ਵੀ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੋਣ-ਵੱਡੇ ਸਠਾਪੀਂਡਕਟ
ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਠੀਕ
ਠਾਕ ਪਾਏ ਗਏ। ਖਲਾਗੀ ਹੋਈ ਕੁਝ
ਕੰਦ ਜਾਣ ਲਈ ਟਿਕਟਾਂ ਵੀ ਵਾਪਸ
ਮਿਲ ਗਈਆਂ। (ਚੜ੍ਹ)

ਸਾਬੀ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀਰਵੀ ਪਿ
ਅਵਾਮੀ ਪਰਿਵਿੰਦਿਲ ਪਰੇਸ, ਈ. ਨ
ਕਪਵਾ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮਿਊਨਿਸਟ
ਕੋਸਲ ਪਰਕਾਸ਼ਤ

ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭੁਲਰ—

ਇਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਹ ਬੈੱਡ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਟਾਫ ਤੀਹ ਭਾਕਟਰਾਂ, ਨਰਸਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲੇ ਤੇ ਸਮਿਲਤ ਸੀ।

ਲੇਡਾ ਨੌਜਾਂ ਦੀ ਨਰਸ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਛਿਲ੍ਹਟੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਲੇਣ ਕੇ ਮੈਂਹੂ ਦਸਤ ਦੀ ਕੋਥੇਕ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਂ।

ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇ ਛਾਬੀ ਸਾਥੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਾਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਰਸ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਭਾਕਟਰ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੰਠ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਵਾਂਗ ਨਰਸ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ਾਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਤਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਕਈ ਸੁਖਾਲ ਪਛੇ।

ਨੀਨਾ ਨੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇ ਨਰਸਾਂ ਸਨ। ਇਕ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸੀਏ ਨੌਜਾਂ ਦੀ ਨਰਸ ਸੀ।

ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬੰਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਦਿਲ ਸਨ।

ਦੂਸੀਏ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰੂਬਲ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੈਤੀ ਨੂੰ 120 ਰੂਬਲ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੀਨਾ ਨੂੰ 70 ਰੂਬਲ ਮਹੀਨਾ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਭਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ 90 ਰੂਬਲ, 110 ਰੂਬਲ, 150 ਰੂਬਲ ਅਤੇ 170 ਰੂਬਲ ਮਹੀਨਾ ਤਕ ਵੀ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਭਾਕਟਰਾਂ ਤੇ ਨਰਸਾਂ ਦੇ ਸਲੂਕ ਅਤੇ ਇਲਾਜ਼ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਮੈਂ ਠੀਕ ਸਾਂ ਅਤੇ ਘਾਮ ਨੂੰ ਮੈਂਹੂ ਟੂਰਿਸਟ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਨਰਸਾਂ ਨੇ

ਮੈਂਹੂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਹੀ ਦਸ ਵਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਟੂਰਿਸਟ ਦਲ ਵਿਚ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਾਈ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਣਾ। ਭਾਕਟਰ ਵੱਲ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਵਦਾਨੀਆਂ (ਅਲ-ਵਿਦਾਅ) ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਟੂਰਿਸਟ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਗਿਆ। ਗਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਕਿਸਾ ਝੁਣਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਦੁਕਿਆ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਟੋਲਗੇਰਾਡ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਕੁਝ ਦਸਾਂਗਾ ਜੋ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।

ਮੇਰੀ ਸੇਵੀਅਤ ਯਾਤਰਾ - ਰੰਦ

ਇਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਟਰਸਟ ਸੀ। ਇਸ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁੱਲ-ਮੁੱਤ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵੀ ਇਹੋ ਹੈ। ₹100 ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਪੰਦਰਵਾਂ ਵਰਕਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਨੇਜ਼ਾਨ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲੀਗ ਵੀ ਹੈ। ਘਟੋ ਘਟ ਤਨਖਾਹ 80 ਰੂਬਲ ਮਹੀਨਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਆਇਆ ਵੇਲਗੋਗੋਛੇ ਦਾ ਹਾਈਰੋ ਬਿਜਲੀ ਘਰ। ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਘਰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਾਂਚੇਰੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਹਾਈ-ਭਰੇ ਪਾਵਰ ਸਟੋਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਬੰਦ ਸੀਮਿਡ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਬਾਲੋ, ਮਡ, ਕੈਲਾ ਰੇਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਬੰਹਿਰ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੈ ਵਾਲਾਕਾਸਕੀ। ਇਕ ਲਖ ਪੰਜਾਹ ਹੋਜ਼ਾਰ ਦੀ ਵੱਸੋਂ।

ਇਥੇ 22 ਟਰਬਾਈਨਾਂ ਹਨ। ਇਕ ਟਰਬਾਈਨ ਇਕ ਲਖ 15 ਹੋਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਵਾਟ ਬਿਜਲੀ ਵਵਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ 1961 ਵਿਚ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੇਵਲ 42 ਵਰਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਸਿਫਟਾਂ ਵਿਚ। ਲੰਬਾਈ (ਬਾਬੀ ਦੇਂਬੇ ਸਫ਼ਾ 5)

ਬਾਦ ਇਸ ਸੱਥੀ ਹੋਰ ਮੰਗਾਂ ਅਜੇ
ਖੜੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਥੇਤ ਮੁਫ਼ਤ
ਆਪਸੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ
ਆਪਣੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ
ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ
ਪਸਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ
ਮਸ਼ਕਿਆਂ ਉਪਰ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਢਕਾ
ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਾਂ ਦੀ
ਪਰਾਪਤੀ ਵਾਲ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਵੇ। ਕਿਸਾਨ
ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਘੋਲ ਵਿਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕਈ
ਛੋਟੇ ਮੁਠੇ ਸਥਕ ਕਢੇ ਹਨ ਪਰ ਇਕ
ਵਡਾ ਸਥਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤਿਥੇ
ਭਖਦੇ ਚੁਭਦੇ ਇਕ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣ੍ਣ ਕੇ
ਐਸੀਟੋਨ ਕੀਤੀ ਤੇ ਘੋਲ ਅਤੇ ਭਿਆ
ਜਾਏ ਤਾਂ ਜੋਤਾ ਛੇਤੀ ਸੌਖੀ ਤੇ
ਵਧੇਰੇ ਲਾਮਬਿਦ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਘੋਲ ਵਿਚੋਂ
ਖਟਦੀ ਹੈ “ਲਹੌਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਸ਼ਰਦੀ
ਵਪਚੀ ਤੇ ਉਹ ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ
ਵਾਲੀਆਂ ਹੈਂ”।

ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ

(ਸਫ਼ਾ 2 ਦੀ ਬਾਕੀ)
700 ਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਸ ਛੇਡੇ ਦੇ
ਉਪਰੋਂ ਰੋਲਵੇ, ਮੋਟਰ, ਟਰਾਮਵੇ ਆਦਿ
ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰੈਫਿਕ ਹੈ।

ਹੁਣ ਲਵੇ ਕਾਲਗੋਗਰਾਡ ਦੀ
ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸਨਾਅਤ ਦੀ ਗਲ ਇਸ
ਦੀਆਂ ਨੌ ਹਜ਼ਾਰ ਲਾਵੀਆਂ, ਮੋਟਰ-
ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਟਰਕ ਹਨ। 17,000
ਵਹਕਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ
33 ਡੀਪੀ ਹਨ। ਇਹ ਇਕਸਟਰੀ
ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਉਪਜਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ
ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਮੁਸਾਫਰ ਬਸਾਂ ਵੀ ਚਲਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਲ
ਉਠਾਉਣਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ
ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਹੈ। ਡਰੋਫ਼ੀਵਰਾਂ
ਦੀ ਤਨਖਾਹ 145 ਰੁਪਲ ਰਹਾ ਜ਼ੀ ਹੈ।

ਉਜ਼ਬੇਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੁਰੇ ਤੇ

ਨਵੀਂ ਵਿਲੀ, 17 ਅਪਰੈਲ—
ਉਜ਼ਬੇਕ ਸੋਵੀਅਤ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਰੀਪਬ-
ਲਿਕ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰੀ ਪਰੀਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਰਹਿਮਾਨਕੁਲ ਕੁਰਬਾਨੇਵ ਭਾਰਤ ਦੇ
ਸੁਹਕਾਰੀ ਦੁਰੇ ਤੇ ਪੁਜ਼ਾਰੇ ਹਨ।

ਸੋਵੀਅਤ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ
ਦੀ ਕੰਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਉਜ਼ਬੇਕ
ਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ
ਦੀ ਕੰਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਸੋਵੀਅਤ
ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਸੋਵੀਅਤ ਦੇ
ਡਿਪਟੀ ਕੁਰਬਾਨੇਵ ਦਾ ਜਨਮ 1912
ਵਿਚ ਉਜ਼ਬੇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਗਰੀਬ
ਕਿਸਾਨ ਘੁਗਣ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

1942 ਤੋਂ ਲੈਕੂ ਮਾਰਿ ਕੁਰਬਾਨੇਵ ਪਾਰਟੀ
ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਵਿਚ
ਚੁਕ੍ਕੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਜ਼ਬੇਕ ਰੀਪਬਲਿਕ
ਦੀ ਕੰਮੀ ਆਰਥਕਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ
ਮਹਾਨ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਰਹਿਮਾਨਕੁਲ
ਕੁਰਬਾਨੇਵ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਾਰਡਰ ਆਫ
ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ
ਮੁਲ ਚੁਕ੍ਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਰਥ-ਵਿਗਿਆਨ
ਦੀ ਐਮ. ਐਸ. ਸੀ. ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਠਹਿਰਣ ਸਮੇਂ
ਉਹ ਭਾਖਿਆ ਦੇ ਸਜੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਬਿਜਲੀ
ਘਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ
ਵਾਲੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ ਵੀ
ਭਾਗ ਲੈਂਦਗੇ।

ਇਸ ਅਦਾਰੇ ਵਿਚ ਤੀਹ ਫੀ ਸਦੀ
ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

(ਚਲਦਾ)

ਸਾਬੀ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀਰਵੀ ਪਰਿਵਰਤ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਨੇ
ਅਵਾਮੀ ਪਰਿਵਰਤ ਪਰੈਸ, ਫ਼ਿ. ਜੀ. ਰੋਡ ਸਲੈਂਪਰ ਤੋਂ
ਛਪਵਾ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ
ਕੰਸਲ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਸਰਦੀ ਨਾਲ ਲੁਕਣ-ਮੀਚੀ

—ਵੀਰ ਭਾਨ ਭਲਰ—

ਅਸੀਂ ਵੇਲਗਰਾਡ ਤੋਂ ਤਾਬਕੰਦ
 ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਰਿਹਾ
 ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸਾਂ। ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਢਾਕਟਰੀ
 ਮ ਗਹੜੇ ਵਿਰ ਠੀਕ ਨਾਕ ਪਾਏ ਗਏ
 ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਵੀ ਵਾਪਸ
 ਮਿਲ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਮਸਮ ਦੀ ਖਗਦੀ
 ਕਾਰਨ ਹਟਾਏ ਤੋਂ ਜਹੜ ਦੀ ਉਡਾਣ
 ਥੰਦ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੋਂ
 ਮਾਸਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੇਸਮ ਠੀਕ ਹੋਣ
 ਤੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤਾਬਕੰਦ ਲਈ ਉਡਾਰੀ
 ਲਾ ਸਕਣੇ ਸਾਂ।

ਅੰਕਸਪਰੋਸ ਟਰੋਨ ਨਿਕਲ ਚੁਕੀ
ਸੀ। ਹਣ ਅਸੀਂ ਮਸਾਫਰ ਗਈ ਰਾਹੀਂ
ਮਾਸਕੇ ਪਰ੍ਹਿਚਣਾ ਸੀ। ਰਾਹ 24 ਪੰਡੇ
ਦਾ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਗਡੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਰਾਏ ।
 ਸਾਬੀਆਂ ਨ ਨਾਸ਼ਤਾ ਤੇ ਖਾਣਾ ਨਾਲ
 ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ । ਗਡੀ ਵਿਚ ਬਿਸਤਰਾ ਵੀ
 ਮਿਲ ਗਿਆ । ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ।
 ਇਸ ਲਈ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ
 ਸੀ ਲਗਦਾ । ਸਵੇਰੇ ਹੋਈ । ਚਾਹ
 ਮੰਗਾਈ ਗਈ । ਮੁੰਹ-ਹਥ ਧੋਣ
 ਲਈ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਪੇਸ਼ਲ ਪ੍ਰਬੰਧ
 ਹੋ ਗਿਆ ਸਵੇਰੇ ਵੇਲੇ 12 ਘੰਟੇ ਦਾ
 ਸਫਰ ਬਾਕੀ ਸੀ । ਸੇਵੀਅਤ ਰੂਸ ਦਾ
 ਕਾਫੀ ਹਿੱਸਾ ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ—ਬਾਂ ਥਾਂ
 ਫੈਕਟਰੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਲਾਲ ਝੰਡੇ ।
 ਬਰਫਬਾਤੀ ਕਾਰਨ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ
 ਤਕ ਕੰਮ ਬੰਦ ਸੀ ।

ਗਰੋਹ ਜਾਨੇਵ ਇੰਜੀਨੀ-
 ਅਰ, ਵਾਰਸ਼ਲੇਂਡ ਪਰੈਸ ਵਰਕਰ ਗਡੀ
 ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨੌਕੇ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ
 ਸਫ਼ੂਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ
 ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਛਿਆ। ਕਦੇ ਤਾਂ
 ਸਾਡਾ ਦੌ-ਭਾਂਸੀ ਸਾਥੀ ਬੜਾਂਫੁੱਲ ਮਦਦ
 ਕਰ ਦੇਂਦਾ, ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਇਬਾਰਿਆਂ
 ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲਾ ਲੈਂਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ
 ਸਾਨੂੰ ਖਾਣਾ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ
 ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਮੁੜਦੂਰ ਜਮਾਤ ਬਾਰੇ
 ਪੁੰਡਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ
 ਲਗ ਥਾਂ 150 ਰੁਬਲ ਮਰੀਨਾ ਸਨ।
 ਏਨੀ ਰਕਮ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਵੀਆਂ
 ਕਮਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਇਹ ਗੁਲ ਵਰਨਣ ਜੋਗ ਹੈ
 ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਈ ਦਿਸ
 ਗੁਲ ਦਾ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ
 ਕਿ ਤਨਖਾਹਾਂ ਘਟ ਜਾਂ ਵਧ ਹਨ
 ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਨਖਾਹ
 ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ
 ਤਨਖ ਹਾਂ ਕੰਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਹੁਨਰ
 ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
 ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਹੁਨਰ
 ਸਿਖਣ, ਹੁਨਰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ
 ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਯੋਗੇ ਪ੍ਰਾਪਤ
 ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ
 ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਕਾਇਤ
 ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰੇਲਵੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਇਕ
ਲੋਡੀ ਫਰਕਰ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦਸ਼ਾ ਕਿ

ਊਹਨਾਂ ਨੂੰ 120 ਰੁਬਲ, ਮਹੀਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੀ ਤਨਖਾਹ 165 ਰੁਬਲ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਭਰ ਮੁਟਿਆਰ ਸੀ ਤੇ ਅਜੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਈਟ ਅਫ਼-ਓਸ, ਮੀਲ ਭਾਡਾ ਕੰਮ ਏਂਗਰਾਨ ਕ੍ਰਿਨੇ ਮੌਲ ਗਡੀ ਰਲੀ, ਪਾਸਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਚਿਕਰ ਕੀਤਾ।

ਉਸ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗਰੁਪ
 ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਕੈਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ
 ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਆਹਾਮ
 ਮਿਲਗਾ । 24 ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਟੁੱਨ
 ਮਾਸਕੇ ਜਾਵੀ । ਕੁਝ ਸਮਾ ਰੈਨ
 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਗਡੀ ਨੂੰ ਫੌਲਗੋ-ਗੁਹਾਡ
 ਲੈ ਆਉਂਦਗੇ । ਹਣਤੇ ਦੇ ਥਾਕੀ ਦਿਨ
 ਰਹੇਗੀ ।

ਇਕ ਛੁਟੀ ਜਹੀ ਰੁਤਕੀ
 ਤਾਨੀਆਂ ਸੂੰ ਮੁੰ ਅਮਨ ਦਾ ਬੈਜ ਦਿਤਾ।
 ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਬੈਜ ਲੈ ਲਿਆ। ਅਤੇ
 ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ
 ਮੁੰ ਹਵਲ ਵਖਣ ਲਗ ਪਈ। ਫਿਰ
 ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬੈਜ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ
 ਮੈਡੀ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਤਸੀ ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ
 ਇਹ ਬੈਜ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਕਿਸ ਸੂੰ
 ਸੈਭਾਲ ਕੇ ਰਖਣਾ!

ਗਡੀ ਦੇ ਮੁਕੰਨੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ
 ਨਾਲ ਤਾਂ ਖੁਬ ਗੱਪ-ਸਪ ਲੜੀ । ਉਸ ਨੇ
 ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰ ਜਮਾਤ ਅਤੇ
 ਪਾਰਦੀ ਥਾਰੇ ਵਾਕਵੀਆਤ ਚਾਹੀ । ਉਸ
 ਨੇ ਪਾਰਦੀ ਵਿਚ ਫੁਟ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ
 ਹਾਲਾਤ ਥਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਨਾ ਚਹਿਆ ।

ਉਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਭਰ
 ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਰੋਸ਼ਨ ਭਵਿਖ ਵਿਚ ਦਿਲ-

ਸਜ਼ੂਗ ਦ ਰਸਾਨ ਭਾਵਿ ਵੇਚ ਲੈ-

ਰਸੀ ਰਖਦਾ ਸੀ । ਉਸਨੇ ਮੁਲਾਕਾਮ
ਦੀ ਘਟੇ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਅਸਲ ਦੀਂ
ਪਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਬਤ੍ਤ ਕਰਾ
ਨਾਲ ਸ਼ਟੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਉੱਤੇ
ਹੋਏ ਤੱਤੀਦਰ ਤੇ ਦੁਖ ਸੀ ।

22 ਦਸ਼ਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ
ਫਿਰ ਮਾਸਕੇ ਵਿਰ ਉਸੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ
ਸਾਂ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਸੋਵੀਅਤ ਯਨੀਅਨ ਦੀ
ਡੇਸ਼-ਵਿਆਪੀ ਯਾਤਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

23 ਤੁਰੀਖ ਸ਼ਵਰ ਸਾਡੀਆਂ

ਕਾਰਾਂ ਕੁਹਾ ਯ ਸ਼ਹੀ ਸ਼ਾਕਾਂ
 ਦੇਤੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਥੋਂ ਅਸੀਂ
 ਤਾਬਕੰਦ ਲਈ ਕਲਣਾ ਸੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ
 ਮੰਗਲ ਹੀ ਜੰਗਲ, ਬਾਗ ਹੀ ਬਾਗ ਅਤੇ
 ਬਰਫ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ। ਬਾਗਾਂ ਤੇ
 ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਣ ਦੀ ਸ਼ਕੀਮ
 ਅਧੀਨ ਹੋ ਬਾਗ ਤੇ ਜੰਗਲ ਲਾਏ
 ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਗਾਂ
 ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਘਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
 ਲੋਕ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਹਵਾਈ ਅੜ੍ਹੇ
 ਦਾ ਰਾਹ ਇਕ ਘੱਟੇ ਦਾ ਸੀ।

ਜਹਾਂ ਜੀ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਮਨਸਥ ਹੋ
ਗਈ । ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਆਦਿ ਪੀਣ ਲਗ
ਪਏ । ਅਜੇ ਸੇਰ ਹੀ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂ
ਦਾ ਹੋਟਲ ਵਾਪਸ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ
ਜਹਾਂ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਦੀ ਸਿਗਨਲ ਹੋ
ਗਿਆ । ਰਾਤ ਦੇ ਇਕ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ
ਹੋਵੇਗਾ । ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜਹਾਂ
ਹੁਣ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਰਸਫੋਨ
ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰਨਾ ਪਵਾਂ ।

ਰਸਟੋਂ ਹਵਾਈ ਅਡੇ ਤੇ ਉਤਰੇ
 ਤਾਂ ਬਰਫ ਪਣ ਦੀ ਹਦ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ।
 ਅਡੇ ਤਕ ਮਹੁੰ ਚੜ੍ਹ ਪਹੁੰ ਚੜ੍ਹ ਸਤਦੀ ਦਾ
 ਮਜ਼ਾਆ ਗਿਆ । ਟੈਲੀਗੋਨਹੋਣ ਕਾਰਨ
 ਸਾਡੀ ਆਮ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖ਼ਰਾ
 ਕਮਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਆਰਾਮ ਕਰ
 ਸਕੀਏ । ਸਾਡੇ ਦੇ ਭਾਸ਼ੀ ਸਾਥੋਂ ਨੇ ਉਥੇ
 ਪਾਰਟੀ ਸਕਤਰ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ ।
 ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਵੰਨਾ ਚਿਰ →

ਰਾਜ਼ਲ

—ਵੀਅਤਨਾਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋ ਕੇ—

ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਕੱਖ ਵੀ ਅੰਜੀ ਕਹਾਣੀ ਕਥਨਗੇ।
ਮਾੜੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਬ ਵੀ ਜਿਸਦਾ ਹੋਗਾਰਾ ਭਲਨਗੇ।

ਇਹ ਜੋ ਸੁਰਜ ਚੁਲਮ ਦੇ ਸੁਲਗਦੇ ਨੇ ਰਮਨ ਤੇ,
ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਸੱਸਕਦੇ ਸਾਹਿਂ 'ਰ ਇਕ ਦਿਨ ਠਰਨਗੇ।

ਬਾਗਬਾਂ ਜੋ ਰਮਨ ਦੀ ਖੁਦ ਮਹਿਕ ਵੇਚੀ ਜਾ ਰਹੇ,
ਭਾਲਦੇ ਮਹਿਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਵੇਖ ਲਣਾ ਮਰਨਗੇ ।

ਏਸ ਵਾਦੀ ਦੇ ਜੋ ਪਬਰ ਅਜ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਨੇ,
ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਹਿੱਕਵੀ ਤੇ ਤੇਹਮਤ ਧਰਨਗੇ ।

ਊਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕਦਮਾਂ ਤੂੰ ਮੰਜ਼ਲ ਨੇ ਆਖਰ ਸੁਮਈ,
ਜੋ ਪੀਤ ਤਿਥੇ ਕੇਡਿਆਂ ਦੀ ਮਸਕਰਾ ਕੇ ਜ਼ਰਨਗੇ ।

ચમન કાદિઆની

ਗਲਤੀ ਕਰਿ ਦਿਗ। ॥ ਭਾਵ
ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਜੇਦੂ ਦੀ ਹਵਾ ਖੰਧੀ
ਅਸੀਂ ਵੀ। ਹੁਣ ਦਿਧ ਸੁਣੋ ਕਿ
ਖਾਣੀ ਕਿਉਂ? ॥
ਅਜੇ ਦਿਨੋ ਨਾ ਬੜ ਸਾਂ ਨਾ

ਲਸਾ ਛੁਟ ਨੇ ਕਟ ਸ, ਨਾ
ਵੱਡੇ, ਵਿਚਲਾ ਮੇਲ ਸਾਂ। ਪਰ ਪਤਾ
ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਦਾ ਸਾਇਆ ਪਿਆ
ਹੋਇਆ ਸੀ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ। ਅਸੀਂ
ਸ਼ਟਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਂ 13 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ
ਜਦੋਂ ਸ਼ਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਥਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਕ
ਫਰੀਗੀ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਪੰਡੇ ਵਿਰ 1000
ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਬਿਹਨਾਂ ਸੀਠੀਂ ਨੇ ਆਪਣਾ
ਖੂਨ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਨੂੰ ਅਮਰਤ
ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ
ਦਾ ਸੁਟਾ ਇਕ ਦਮ ਇਕ ਦਰਬੜ
ਥਣ ਗਿਆ ਤੌ ਸੀਠੇ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ
ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਗਾ
ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਦੋਸ਼ ਵਿਰ ਜੋ ਕੀਆ
ਰਚਖਾਂਦੇ ਟਿਰਾਂਗੇ। ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਦੋਸ਼
ਭਗਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਹਾਂ, ਸਾਡਾ
ਲਹੂ ਜ਼ਰੂਰ ਖਲਾਣ ਲਗਾ ਸੀ। ਰੋਜ਼
ਨਾਲ ਰੇਮੋਸ ਸਿਹਾ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਤਿਹਾਂ
ਸੀ।

“ਕਿੰਨੇ ਅਵਸਰ ਦੀ ਗੁਰੂ ਹੈ
ਕਿ ਇਕ ਗੋਤਾ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪਾਰ
ਸੁਣੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਉਣਾ
ਛੋਡ ਬਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਮੁਹਾ
ਸਰਕਾਰ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ
ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੁਹੌ-
ਗਾ ਜ਼ਰੂਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਰਪਦੇ।”

ਜਦੋਂ ਹਰ ਗਤੀ ਮਹਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ
ਬੈਂਤ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਟਿਕਟਿਕੀ ਸਾ
ਦਿਤੀ ਭੁਕ ਦੇ ਆਉਣ ਸਾਚ ਵਾਂਗਾਂ
ਕੀ ਪੇਟ ਦੇ ਬਲ ਰੁਲਾਇਆ ਜਾਣ
ਲਗਾ, ਇਸਤੇ ਗੀਗਾਂ ਦੇ ਸਤ ਛੰਗ ਕੀਤੇ
ਜਾਣ ਲਗ ਬਚੇ ਸੰਗੀਨਾਂ ਦੇ
ਟੰਗ ਜਾਣ ਏਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਸਰ ਮੁਚ ਪਰਲੇ ਆ
ਗਈ ਹੋਏ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੰਤਾਨ ਰੀ
ਸੰਤਾਨ ਨਵਜ਼ ਆਉਣ ਲਗੇ... ਆਖਰ
ਹਿੰਦਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਰਣ
ਬੰਡੀ ਜਾਗ ਉਠੀ-ਲਗੇ ਜਥਿਆਂ ਦੇ
ਜਥੇ ਸੰਗੀਨਾਂ ਵਲ ਫੱਘਣ। ਅਸੀਂ ਵੀ
ਸਿੱਖ ਜਥੇ ਟਿਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ।

दिल नेत्रवान ने साड़ी बाह
दृढ़ के हिंडा दिटि। साड़ीगी आधाँ
द्विर आधाँ पा के चिकिया 'रुप राप
अर सले जाए। उसीं अन बहुत
छोड़े। उड़ाके लची दम्पन महिला
बनन घड़ा। साओ, बन साओ।

● ਇਥੇ ਠਹਿਰਨਾ ਪਵਗਾ । ਉਸ
ਸਾਥੀ ਆ ਗਏ । ਉਹਨਾਂ ਨ ਸਾਡੇ
ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕੀਤਾ । ਅਜੇ ਖਾਲ
ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਲਾਨ ਹੋ ਰਿ
ਹਵਾਈ ਜ਼ਗੜ ਤਿਆਰ ਹੈ । ਹ
ਵਿਚ ਸਹਜ ਵਿਚ ਸਮਾਵ
ਕਿਆ ।

ਮਾਡਾ ਛੇ ਲੀਗੋਸਨ ਰਸੁ
ਪਾਰਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਿਆਂ
ਵਾਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੈ
ਲਈ ਬੜਾ ਤਕਲਫ ਕੀਤਾ
ਅਜੇਂ ਤਾਬੰਦੀ ਜਾ ਉਤਰ।